

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΗΛΙΟΤΟΠΟΣ

Ηλιότοπος Α.Ε.
Ημεροβίγλι, 84700 Σαντορίνη
Τηλ.: 2286024798, Fax: 2286022367
Αθήνα - Τηλ.: 2109730697, Fax: 2109767208
<http://publications.heliotopos.net>

Η Σύνοψη των Πρακτικών για το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. έγινε από τον Πάνο Στάμου, Γενικό Γραμματέα Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

1η έκδοση: Δεκέμβριος 2007.

Χορηγός Έκδοσης: Όμιλος Ηλιότοπος

© Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

ISBN: 978-960-89882-2-4

Δεν επιτρέπεται η αναδημοσίευση ή αποσπασματική μεταφορά οποιουδήποτε περιεχομένου χωρίς τη γραπτή συναίνεση του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

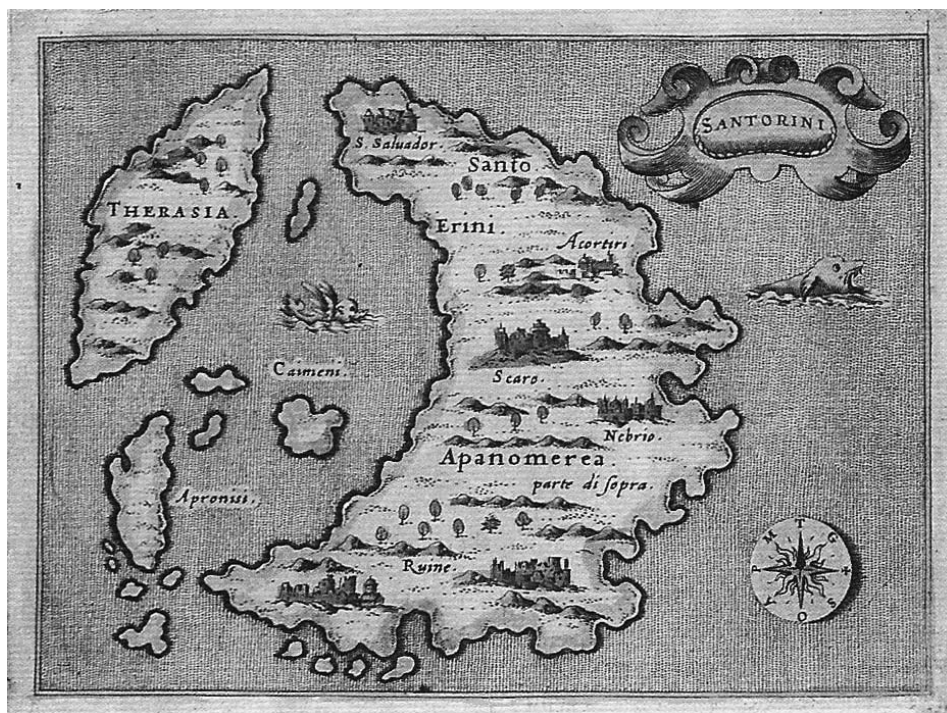

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΟ-ΡΩΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

**1^η ΗΜΕΡΙΔΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΕΛΛΗΝΟ-ΡΩΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.**

ΡΩΣΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΕΣ ΤΟ 18^ο αι. ΣΤΟ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ

ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ

**Σαντορίνη
Σεπτέμβριος 2006**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Πρόγραμμα συνόδων	v
2. Πρόγραμμα Ημερίδας	v
3. Χαιρετισμός Προέδρου καθηγητού κ. Α. Κονταράτου	vi
4. Χαιρετισμός της Διευθύντριας του Κέντρου Ελληνικού Πολιτισμού (Κ.Ε.Π.)	vii
5. Παρουσίαση εκδηλώσεως από τον Συντονιστή κ. Εμμ. Λιγνό, Ταμία Κ.Ε.Π.Ι.Ε.	1
6. Εισαγωγική παρέμβαση κ. Γιάννη Νικολόπουλου, Αντιπροέδρου Κ.Ε.Π.Ι.Ε.	2
7. Ανακοινώσεις βασικών ομιλητών της Ημερίδας	3
8. Καθηγητού Grigori Arsh: <i>Τα νησιά του Αρχιπελάγους, μεταξύ των οποίων και η Σαντορίνη, σύμφωνα με τις εκθέσεις των Ρώσων προξένων την περίοδο της Μεγάλης Αικατερίνης.</i>	3
9. Καθηγήτριας Olga Sokolonkaya: <i>Μερικές πτυχές της εξωτερικής πολιτικής της τσαρικής Ρωσίας στο Ελληνικό Αρχιπέλαγος το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα.</i>	13
10. Δρ. Κυριάκου Παπουλίδη: <i>Η ρωσική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο και το καθεστώς της διπλωματικής προστασίας κατά το 18^ο αιώνα.</i>	23
11. Συζήτηση, υπό τη διεύθυνση του Προέδρου Κ.Ε.Π.Ι.Ε.	30
12. Ανασκόπηση Διπλωματικού Καθεστώτος Σαντορίνης το 18 ^ο αι. - Συμπεράσματα από τον Γενικό Γραμματέα του Κ.Ε.Π.Ι.Ε. κ. Πάνο Στάμου	33
13. Φωτογραφικό υλικό της εκδηλώσεως	39
14. Δελτίο Τύπου	45
15. Χορηγοί	46

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΔΡΩΝ

1. **Πέμπτη** 28 Σεπτεμβρίου 2006
Αφίξεις συνέδρων. Εγκατάσταση στο ξενοδοχείο. Δείπνο
2. **Παρασκευή** 29 Σεπτεμβρίου 2006.
Επίσκεψη αξιοθέατων Σαντορίνης, ελεύθερος χρόνος. Δείπνο.
3. **Σάββατο** 30 Σεπτεμβρίου 2006
Συνεδρίαση Ημερίδας στο **Μπελλώνειο Πολιτιστικό Κέντρο**.
Θέμα: Ρώσοι Διπλωμάτες στο Αρχιπέλαγος τον 18^ο αιώνα

Επίσημο δείπνο

4. **Κυριακή** 1 Οκτωβρίου 2006
Αναχώρηση συνέδρων

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ ΜΠΕΛΛΩΝΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Σάββατο 30 Σεπτεμβρίου 2006, 18.00

Ρώσοι Διπλωμάτες στο Αρχιπέλαγος τον 18^ο αιώνα

1. Χαιρετισμός *Προέδρου Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.*, καθηγητού κ. **Α. Κονταράτου**
2. Εισαγωγική ομιλία κ. **Ι. Νικολόπουλου**, *Αντιπροέδρου Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.*
3. Παρουσίαση ομιλητών από τον κ. **Εμμ. Λιγνό**, *Ταμία του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.*
4. Εισηγήσεις καθηγητών
 - **Grigori Arsh**: *Τα νησιά του Αρχιπέλαγους και ιδιαίτερα η Σαντορίνη σύμφωνα με τις εκθέσεις των Ρώσων προξένων την εποχή της Αικατερίνης της Μεγάλης.*
 - **Κυριάκου Παπουλίδη**: *Η ρωσική παρουσία στην ανατολική Μεσόγειο και το καθεστώς της διπλωματικής προστασίας κατά το 18^ο αιώνα.*
 - **Olga Sokolovskaya**: *Απόψεις για την εξωτερική πολιτική της τσαρικής Ρωσίας κατά το 18ο αιώνα.*
5. Συζήτηση με συντονιστή τον Πρόεδρο του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.
6. Συμπεράσματα από τον κ. **Π. Στάμου**, *Γεν. Γραμματέα του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.*
7. Λήξη Ημερίδας

Χαιρετισμός προέδρου Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Ο Καθηγητής Αντώνιος Κονταράτος, αφού χαιρέτισε τους παρευρισκόμενους εκπροσώπους του Σεβ. Μητροπολίτου, των Αρχών της Σαντορίνης, τους συνέδρους και τους παρατηρητές, κήρυξε την έναρξη της 1^{ης} Ημερίδας του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Ο κύριος Πρόεδρος εξέφρασε τη χαρά του για το γεγονός της πραγματοποιήσεως της πρώτης επιστημονικής εκδήλωσης του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. στην ιδιαίτερα του πατρίδα. «Αυτό, τόνισε ο καθηγητής Α. Κονταράτος, μας χαροποιεί περισσότερο, γιατί στο ακροατήριο βλέπω με ικανοποίηση ανθρώπους νέους και παλαιούς φίλους, που παρακολουθούν με ενδιαφέρον τις εκδηλώσεις πνευματικού χαρακτήρα υψηλού επιπέδου που γίνονται στο νησί μας...».

Ο Πρόεδρος καθηγητής κ. Α. Κονταράτος ανοίγει τις εργασίες της Ημερίδας.

Στη συνέχεια ο κ. Πρόεδρος εξήγησε τους σκοπούς του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε και μεταξύ των άλλων τόνισε:

«...Η ιδέα της ιδρύσεως του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. προέκυψε :

Αφ' ενός μεν, μετά τις αλληπάλληλες συζητήσεις και την ανταλλαγή πληροφοριών σε ό,τι αφορά στην έρευνα ιστορικών αρχείων στη Ρωσία, μετά την αλλαγή πολιτεύματος και την προσβασιμότητα πλέον των Ρωσικών Κρατικών Αρχείων, που είναι σχετικά με την Ελληνική Ιστορία και αφ' ετέρου, από τις υπάρχουσες σχέσεις, με την Ακαδημία Επιστημών της Μόσχας, το Ινστιτούτο Σλαβικών και Βαλκανικών Σπουδών υπό τον Καθηγητή Γκριγκόρι Αρς, την Ακαδημία Πολεμικού Ναυτικού και το Ναυτικό Μουσείο της Αγίας Πετρούπολης με τον Καθηγητή Γιούρι Πρυάχιν, το Ορθόδοξο Πανεπιστήμιο Μόσχας με τους Καθηγητές Τσιτσούρωφ και Γκρατσιάνσκι, το Ίδρυμα Ελληνικών Ερευνών στη Μόσχα υπό τον Γιάννη Νικολόπουλο και με άλλους σχετικούς φορείς της Ρωσίας και Κριμαίας (Ουκρανίας).

Ποιος είναι ο Σκοπός. Εκτιμάται ότι το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. μπορεί να γίνει ένας φορέας στην Ελλάδα, που με τη συνεργασία, και όχι ανταγωνιστικά, των υπαρχόντων ίδιας φύσεως φορέων γενικά θα συντονίζει, θα βοηθάει, θα υποστηρίζει και θα διεξάγει έρευνα σε θέματα της δράσης και ιστορίας του Ελληνισμού στη Ρωσία, την Ουκρανία και τις άλλες Ρωσόφωνες χώρες.

Συνεργασία και πεδίο έρευνας. Το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε συνεργάζεται και υποστηρίζει ανάλογες δραστηριότητες και έρευνες φυσικών προσώπων, αλλά και Ανωτάτων Ιδρυμάτων και αντιστοίχων επιστημονικών ιδρυμάτων εσωτερικού και εξωτερικού, με τα οποία συμβάλλεται με αμοιβαιότητα. Κύριο πεδίο έρευνας του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. είναι η περιοχή και τα Αρχεία της Ρωσίας, Ουκρανίας (Κριμαίας κ.ά.) με δυνατότητα να διευρύνει την έρευνα σε άλλα κράτη ως συνέχεια της διεξαγόμενης έρευνας στα Αρχεία αυτά.

Η έρευνα θα καλύπτει όλες τις ενότητες της Ελληνικής ιστορίας που συνδέουν τη δράση και σχέση του ευρύτερου Ελληνισμού με τις αναφερθείσες χώρες, σε όλους τους τομείς δραστηριότητας, π.χ. οικονομικό, εμπορικό, ναυτιλιακό, στρατιωτικό, κοινωνικό, διακρατικών σχέσεων κ.α.

Το προϊόν. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα προσφέρονται, με τη μορφή διαλέξεων και συγκροτημένων εκδόσεων, στις επιστημονικές κοινότητες της Ελλάδας και Ρωσίας, Ουκρανίας και των άλλων χωρών για την

παραπέρα αξιοποίηση.

Τα Μέλη του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. είναι πτυχιούχοι και ειδικοί επιστήμονες ανάλογων ιστορικών σπουδών, νομικά πρόσωπα (ΑΕΙ, ΤΕΙ, Ιδρύματα κ.λ.π.) στην Ελλάδα και το εξωτερικό με ανάλογα ενδιαφέροντα και φοιτητές αντιστοίχου περιεχομένου σπουδών και ερευνητικού ενδιαφέροντος.

Το **Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.** ιδρύθηκε το 2005 ως μη κερδοσκοπικό πνευματικό σωματείο και προχωρά με σταθερά βήματα τη δημιουργική του πορεία...».

Ακολούθως ο πρόεδρος κ. Α. Κονταράτος έκλεισε την εισήγησή του προσκαλώντας από του βήματος την ελληνική επιστημονική κοινότητα να πλαισιώσει την προσπάθεια του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. με την ενεργό συμμετοχή του.

Χαιρετισμός της Διευθύντριας του Κέντρου Ελληνικού Πολιτισμού (Κ.Ε.Π.)

Μετά τον Πρόεδρο κ. Α. Κονταράτο έλαβε τον λόγο ο Συντονιστής της εκδηλώσεως κ. Εμμανουήλ Λιγνός, Ταμίας του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε και από την Συντονιστική Ομάδα ιδρύσεως του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. (ΣΟΙΚ), και αφού χαιρέτισε με τη σειρά του τους παρευρισκομένους, εξήγησε ότι η Ημερίδα προέκυψε από πρόταση του καθηγητού κ. Γκριγκόρι Αρς, κατά την εκδήλωση του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. στη Μόσχα τον προηγούμενο Ιούνιο. Όπως συμπλήρωσε, στον Οίκο των Εθνοτήτων της Μόσχας, που διευθύνει ο κ. Ανατόλυ Κατσώνης, σε συνεργασία με το Κ.Ε.Π., έγινε παρουσίαση του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. και της πρώτης εκδόσεως του, στα ελληνικά του βιβλίου του καθηγητού και Επιτίμου Μέλους του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. κ. Γιούρι Πρυνάχιν, *Ο Λάμπρος Κατσώνης στην ιστορία της Ελλάδας και Ρωσίας*, με Επιμέλεια-Συμπλήρωμα του Π. Στάμου, Γενικού Γραμματέα του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Στη συνέχεια ο κ. Εμμ.Λιγνός κάλεσε στο βήμα την Ειδική Γραμματέα του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. για τις σχέσεις με Ρωσόφωνα μέλη, κυρία Όλγα Καλιτά, η οποία ανέγνωσε χαιρετισμό της Δρ. Θεοδώρας Γιαννίτη, ιστορικού, Διευθύντριας του Κέντρου Ελληνικού Πολιτισμού της Μόσχας.

Μόσχα, 5 Σεπτεμβρίου 2006

Αξιότιμα ιδρυτικά μέλη του ΚΕΡΠΕ,
Αξιότιμοι σύνεδροι του συμποσίου “Ρώσοι Πρόξενoi στο Αιγαίο, 18^ο αι.”,
Αγαπητοί φίλοι.

Η παρουσία του Ελληνισμού στη Ρωσία αριθμεί εκατοντάδες ετών. Η διασταύρωση της ιστορικής πορείας του ελληνικού και ρωσικού λαού, με άλλοτε εντονότερη και άλλοτε ηπιότερη δυναμική, κατά τη διάρκεια εκατονταετιών δεν απολύει τον παλμό και τη συνέχεια που τη χαρακτηρίζουν. Δεν είναι του παρόντος να σταθούμε στις μακράιωνες ελληνο-ρωσικές σχέσεις, επιγραμματικά και μόνο, ωστόσο, αναφέρουμε τους ελληνικούς οικισμούς του Ευξείνου Πόντου στην αρχαιότητα, την εμφάνιση του σλαβικού αλφαβήτου και τη δράση των αδελφών Κυρίλλου και Μεθοδίου, τον εκχριστιανισμό των Ρως από το Βυζάντιο και τις πολιτιστικές και θρησκευτικές ανταλλαγές και αλληλεπιδράσεις που επακολούθησαν – αυτά όλα αποτελούν ορισμένα μόνο παραδείγματα διασταύρωσης της ιστορικής πορείας των δύο λαών από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας. Στα τέλη του 18^{ου} αι. οι ελληνο-ρωσικές σχέσεις και η ανάπτυξη του ελληνικού πολιτισμού στη Ρωσία αποκτούν νέα δυναμική, πράγμα στο οποίο συμβάλλει η ενίσχυση των ελληνικών κοινοτήτων στη νότια, κυρίως, επικράτεια της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, η προστασία και τα προνόμια που αυτές χαίρουν εκ μέρους των ρωσικών Αρχών και το ολοένα και αυξανόμενο ενδιαφέρον της ρωσικής κοινής γνώμης απέναντι στα ελληνικά δρώμενα. Η κοινή Ορθόδοξη Πίστη, αλλά και το ιδεολογικό υπόβαθρο που επακολουθεί (δράση Ελλήνων Διαφωτιστών στη Ρωσία κ.α.) αναμφίβολα αποτελούν τις συντεταγμένες, που εξ' αρχής εξασφαλίζουν μία καλοπροαίρετη σχέση

αμοιβαιότητας μεταξύ ελληνικού και ρωσικού πληθυσμού. Η Ρωσία συνδράμει αποφασιστικά στην υπόθεση απελευθέρωσης των Ελλήνων από τον τουρκικό ζυγό, απόκτησης εθνικής ανεξαρτησίας και σύστασης εθνικού κράτους, ταυτόχρονα δε προσελκύει ελληνικό στοιχείο για εγκατάσταση στα νότια σύνορά της. Ο ελληνικός πληθυσμός, από την πλευρά του, αξιοποιώντας τα προνόμια, που του παραχωρούν οι ρωσικές Αρχές, μετουσιώνεται σε ένα αναπόσπαστο δυναμικό στοιχείο της κοινωνικο-πολιτικής και οικονομικής ζωής της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, διατηρώντας ταυτόχρονα συνδέσμους με την ιστορική του πατρίδα και καλλιεργώντας τον πολιτισμό του και τη διάδοση αυτού στο περιβάλλον που είναι εγκατεστημένος.

Οι δυσκολίες της σοβιετικής περιόδου -τραγική, αναμφίβολα, δοκιμασία για τον Ελληνισμό της Ρωσίας- και η οικονομική αταξία της μεταβατικής μετά σοβιετικής εποχής, που έχουν ως αποτέλεσμα τη μαζική φυγή του ελληνικού πληθυσμού των χωρών της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. προς την Ελλάδα, αναμφίβολα δημιουργούν στον Ελληνισμό σειρά προβλημάτων, τα οποία, αν και νωπά ακόμη, κατορθώνει να ξεπερνά.

Αυτή τη στιγμή διανύουμε μία νέα σελίδα στην ιστορία του Ελληνισμού στη Ρωσία. Η σταθεροποίηση της κοινωνικο-πολιτικής και οικονομικής κατάστασης στη Ρωσία, η ενίσχυση της ελληνικής κοινότητας, το ολοένα και περισσότερο αυξανόμενο ενδιαφέρον απέναντι στον ελληνικό πολιτισμό, την ελληνική ιστορία και την ελληνική γλώσσα εκ μέρους τόσο εκπροσώπων της ομογένειας όσο και φιλελλήνων, η ανοδική πορεία των διμερών διακρατικών σχέσεων με το ολοένα και αυξανόμενο εμπορικό ισοζύγιο των δύο χωρών [επίκαιρη είναι και η επίσκεψη του Ρώσου Προέδρου στη Χώρα μας στις αρχές Σεπτεμβρίου], δημιουργούν προϋποθέσεις και επιβάλλουν την αναγκαιότητα νέας ώθησης και νέου παλμού στην ανάπτυξη, μελέτη και ανάδειξη των ελληνο-ρωσικών σχέσεων και του Ελληνισμού στη Ρωσία, κάτι που αποτελεί και προορισμό των προσφάτως ιδρυθέντων Κέντρου Ελληνικού Πολιτισμού (με έδρα τη Μόσχα) και Κέντρου Ελληνο-Ρωσικών Ιστορικών Ερευνών (με έδρα την Αθήνα).

Επιτρέψτε μου εκ μέρους των ιδρυτών και των συνεργατών του Κ.Ε.Π. να ευχηθώ κάθε επιτυχία στις εργασίες του συμποσίου, με την πεποίθηση ότι αυτό θα αποτελέσει θεσμό, συμβάλλοντας στη γενικότερη προσπάθεια ανάγνωσης, μελέτης, ανάδειξης και προβολής των πολιτισμικών σχέσεων του ελληνικού και ρωσικού λαού.

Με φιλικούς χαιρετισμούς

Δώρα Γιαννίτση

Διεύθυνση-Συντονισμός Κέντρου Ελληνικού Πολιτισμού

Παρουσίαση εκδηλώσεως από τον Συντονιστή κ. Εμμ. Λιγνό, Ταμία Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Από αριστερά κ. Εμμ. Λιγνός επί το έργον, κ. Π. Στάμου, κ. Α. Κονταράτος, κ. Γ. Νικολόπουλος

Ο συντονιστής κ. Εμμ. Λιγνός παρουσίασε, εκτός του Προέδρου, τα υπόλοιπα πρόσωπα του ‘πάνελ’:

- Τον Αντιπρόεδρο του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. κ. Γιάννη Νικολόπουλο, ιστορικό και δημοσιογράφο, μόνιμα εγκατεστημένο στη Μόσχα
- Τον καθηγητή Γκριγκόρι Άρς, Επικεφαλής Ερευνητή στο Ινστιτούτο Ιστορίας της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών της Μόσχας και Διευθυντή Σπουδών του Ινστιτούτου Σλαβολογίας της Ακαδημίας, Επίτιμο Μέλος του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε
- Τον Δρ. Θεολογίας και γαλλικής Φιλολογίας της Σορβόνης κ. Κυριάκο Κων. Παπουλίδη, επιστημονικό συνεργάτη του Α.Π.Θ. και Μέλος του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.
- Τον υποψήφιο Δρ. Παν. Αθηνών κ. Γιάννη Καρρά, ιδρυτικό Μέλος του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε., ο οποίος, όπως εξήγησε ο Συντονιστής, θα διαβάσει την ανακοίνωση της καθηγήτριας Επιστημονικής συνεργάτιδας-ερευνήτριας του Ινστιτούτου Ιστορίας της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών και Πάρεδρου Μέλους του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε, κας Όλγας Σοκολόφσκαγια, που απουσίαζε λόγω εκτάκτου κωλύματος,
- Τον κ. Πάνο Στάμου, Αξιωματικό Π.Ν.εα, ιστορικό ερευνητή, μέλος της ΣΟΙΚ, Γενικό Γραμματέα του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε

Ακολούθησε παρουσίαση από τον Συντονιστή της σημασίας της εκδηλώσεως για την τοπική κοινωνία, επισημαίνοντας την παρουσία των τοπικών παραγόντων και του ευαρίθμου ακροατηρίου.

Στη συνέχεια ο Συντονιστής κ. Εμμ. Λιγνός καλώντας έναν-έναν τους ομιλητές παρουσίαζε το αντίστοιχο βιογραφικό σημείωμά τους¹.

¹ Το Βιογραφικό των ομιλητών παρατίθεται στο τέλος της αντίστοιχης ομιλίας.

Εισαγωγική παρέμβαση κ. Γιάννη Νικολόπουλου, Αντιπροέδρου του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Ο Συντονιστής κ. Εμμ. Λιγνός έδωσε τον λόγο στον κ. Γιάννη Νικολόπουλο, ιστορικό και δημοσιογράφο, μόλις εγκατεστημένο στη Μόσχα.

Ο κ. Νικολόπουλος, από την ΣΟΙΚ ανέλυσε με συντομία τις ιδέες του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε και των ιδρυτών του, τα οράματά του και τον ενθουσιασμό των ιδρυτικών μελών για την προσπάθεια ιδρύσεως. Εξέφρασε την ικανοποίησή του για την παρουσία, όπως τόνισε, του μεγαλύτερου εν ζώη Ρώσου Ελληνιστή ιστορικού, του καθηγητού Άρς, στην 1^η Ημερίδα του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Ο κ. Νικολόπουλος εξέφρασε επίσης τη βεβαιότητα «...ότι το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε, παρά το νεαρό της ηλικίας του, αφού μπόρεσε να οργανώσει τέτοια σπουδαία εκδήλωση στη Σαντορίνη, είναι σε καλό δρόμο για ένα δημιουργικό επιστημονικό έργο...» και κάλεσε τους νέους επιστήμονες του νησιού να ενωθούν με τη δυναμική του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Τέλος αναφέρθηκε στη συνεισφορά του στο έργο του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε με την έκδοση στη Ρωσία του βιβλίου του *Έλληνες και Ρωσία 18^{ος} -20^{ος} αιώνας*.

Πρόκειται, όπως είπε για μελέτες του για τους Έλληνες της Ρωσίας. Εξήγησε δε ότι «...*Τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή οι Έλληνες έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην Ιστορία του ρωσικού κράτους. Η ελληνική συμμετοχή δεν είναι αρκετά μελετημένη ακόμα...*» και προσέθεσε ότι παράλληλα με την αναλυτική, χρησιμοποιεί και προσωπογραφική μέθοδο φωτίζοντας τα γεγονότα μέσα από αναλύσεις βιογραφιών.

Ανακοινώσεις των βασικών ομιλητών της Ημερίδας Grigori Arsh²

Τα νησιά του Αρχιπελάγους, μεταξύ των οποίων και η Σαντορίνη, σύμφωνα με τις εκθέσεις των Ρώσων προξένων την περίοδο της Μεγάλης Αικατερίνης

Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή, η οποία απετέλεσε προϊόν της λήξης του ρωσο-τουρκικού πολέμου των ετών 1768-1774, η Ρωσία λάμβανε το δικαίωμα ‘κατά βούληση διορισμού προξένων’, σε οποιοδήποτε σημείο της επικράτειας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Για πρώτη φορά στα ιστορικά δρώμενα ιδρύονται ρωσικές Προξενικές Αρχές στην Ελλάδα, κατά κύριο λόγο στα νησιά του Αρχιπελάγους. Αναλυτικότερα, κατά την περίοδο 1783-1787 ρωσικά προξενεία ιδρύονται στο Νεγροπόντε (Εύβοια), τη Χίο, τη Ρόδο, τη Σάμο, τη Σαντορίνη. Το δε Γενικό Προξενείο της Ρωσίας στο Αρχιπέλαγος εγκαταστάθηκε στη Μύκονο. Ρωσικές προξενικές Αρχές εμφανίζονται, επίσης, στην Κρήτη, την Κύπρο, τη Θεσσαλονίκη και τη Σμύρνη. Η

² Ο κ. Αρς διάβασε την ανακοίνωσή του στα Ελληνικά. Παρατίθεται όμως και το Ρωσικό κείμενο που μας παρέδωσε για τα Πρακτικά.

πλειοψηφία των Ρώσων προξένων στα νησιά του Αιγαίου αποτελείται από Έλληνες αξιωματικούς, οι οποίοι εντάχθηκαν στη ρωσική στρατιωτική υπηρεσία, υπηρέτησαν και πολέμησαν στο πλευρό της Ρωσίας κατά τη διάρκεια του πολέμου της περιόδου 1768-1774. Οι αναφορές-εκθέσεις τους φυλάσσονται σήμερα στη Μόσχα, στο Αρχείο Εξωτερικής Πολιτικής της Ρωσικής Αυτοκρατορίας (AVPRI). Οι εν λόγω αναφορές αποτελούν αξιόλογη πηγή για την ιστορία του Αρχιπέλαγους του Αιγαίου το δεύτερο μισό του 18^{ου} αι., που μέχρι στιγμής παρέμενε αναξιοποίητη από τους μελετητές. Αξιοποιώντας λοιπόν αυτό το υλικό, μπορούμε να προσεγγίσουμε ορισμένα θέματα ισορροπιών στο Αιγαίο τη συγκεκριμένη περίοδο.

Μεταξύ άλλων, αυτές οι ρωσικές προξενικές αναφορές διαφωτίζουν ορισμένες πτυχές της δημογραφικής κατάστασης σε μερικά νησιά του Αιγαίου. Σε αντίθεση με την ηπειρωτική Ελλάδα, στα νησιά του Αιγαίου δεν παρατηρείται αξιόλογος τουρκικός πληθυσμός. Σύμφωνα με έκθεση του Ρώσου προξένου στην Εύβοια, οι νήσοι Σκόπελος, Σκιάθος, Σκύρος, Άνδρος, Κέα (Τζια) κατοικούνταν αποκλειστικά από Έλληνες. Σε μερικά από τα νησιά ήσαν εγκατεστημένοι ορισμένοι μόνο Τούρκοι επίσημοι. Στη Σάμο, για παράδειγμα, ο πληθυσμός της οποίας την εποχή αυτή ανέρχονταν σε 30 χιλ. άτομα, μόνο δύο Τούρκοι ήσαν εγκατεστημένοι στο νησί: ο αγάς (εκπρόσωπος της εξουσίας) και ο καδής (μουσουλμάνος δικαστής). Σημαντικότερος τουρκικός πληθυσμός παρατηρείται στο μεγάλο σε έκταση νησί Χίο. Σύμφωνα με το Ρώσο υποπρόξενο Α. Μπάνη, ο πληθυσμός του νησιού το 1800 ανέρχονταν σε 123 χιλ. άτομα, εκ των οποίων 120 χιλ. Έλληνες, 2 χιλ. Τούρκοι και 1000 καθολικοί. Τουρκική κοινότητα συναντάται και στη Ρόδο, οι εκθέσεις, ωστόσο, του Ρώσου προξένου στο νησί δεν εμπεριέχουν στοιχεία για τον πληθυσμό της.

Στις ρωσικές προξενικές εκθέσεις αντικατοπτρίζεται, εξάλλου, ο οικονομικός βίος των νήσων του Αιγαίου τις τελευταίες δεκαετίες του 18^{ου} αι. Από αυτές τις αναφορές διαφαίνεται ότι η γεωργία αποτελούσε τον κυρίαρχο τομέα της οικονομίας των νησιών. Βασικά αγροτικά προϊόντα που παρήγαγε η περιοχή ήσαν το σταφύλι και το κρασί. Αξιόλογη βιοτεχνική παραγωγή αναπτύχθηκε μόνο στη Χίο. Εκτός από τα φρούτα, τα οποία αφθονούσαν στο νησί, σημαντικό εξαγωγίμο προϊόν της Χίου αποτελούσαν τα μεταξωτά υφάσματα, για την παραγωγή των οποίων οι κάτοικοι του νησιού χρησιμοποιούσαν τόσο αυτόχθονη πρώτη ύλη-μετάξι, όσο και εισαγόμενο από άλλα μέρη.

Τον 18^ο αι. το Αρχιπέλαγος και η Ανατολική Μεσόγειος γενικότερα αποτελούσαν ζώνη αξιόλογης εμπορευματικής δράσης. Η Δυτική Ευρώπη εξήγαγε βιομηχανικά και αποικιακά προϊόντα, λαμβάνοντας, ως αντάλλαγμα, τρόφιμα και πρώτες ύλες. Μετά τη Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή ανοίγεται και ο δίαυλος εμπορίας των νήσων του Αιγαίου με τη Ρωσία. Σύμφωνα με τις ρωσικές προξενικές αναφορές, το μέγεθος των εμπορικών συναλλαγών τη δεκαετία του '80 του 18^{ου} αι. συνεχώς αυξάνονταν. Τη Σάμο, για παράδειγμα, ετησίως επισκέπτονταν 30-40 πλοία με ρωσική σημαία. Το δε 1786 στη Χίο αγκυροβόλησαν 72 ρωσικά πλοία. Τα ρωσικά πλοία μετέφεραν στα ελληνικά νησιά διάφορα προϊόντα: σιτηρά, μαλλί, αποξηραμένα ψάρια, βούτυρο (ζωικό λίπος). Επέστρεφαν δε στα ρωσικά λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας με προϊόντα των νησιών, κατά κύριο λόγο με φρούτα και κρασί. Αξίζει, εξάλλου, να επισημανθεί ότι σύμφωνα με τις εκθέσεις των Ρώσων προξένων, τα πληρώματα και οι επικεφαλής αυτών των πλοίων, ναυλωμένων με ρωσική σημαία, αποτελούσαν κατά κύριο λόγο Έλληνες.

Οι Ρώσοι πρόξενοι πιστοποιούν, επίσης, την εμφάνιση σε ορισμένα από αυτά τα νησιά ιδιόκτητου στόλου. Η Μύκονος, για παράδειγμα, διέθετε 20 πλοία χωρητικότητας από 200 έως 400 τόννους, η Κάσος διέθετε 30 πλοία, χωρητικότητας από 50 έως 260 τόννους. Ο μεγαλύτερος στόλος ανήκε στην Ύδρα: 180 ιστιοφόρα χωρητικότητας από 33 έως 200 τόννους. “Αυτό το νησί – έγραφε για την Ύδρα τον Απρίλιο του 1783 ο Ι. Βοϊνόβιτς, Γενικός Πρόξενος της Ρωσίας στο Αρχιπέλαγος, παράγει τους πλέον θαρραλέους σε όλο το Λεβάντε ναυτικούς, οι οποίοι είναι το ίδιο θαρραλέοι πολεμιστές”. Αξίζει να επισημανθεί, ότι οι χαρακτηρισμοί αυτοί καταγράφησαν μισό αιώνα πριν την Εθνικοαπελευθερωτική Επανάσταση, στην οποία οι Ύδραίοι διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο.

Οι αναφορές των Ρώσων προξένων περιέχουν, επίσης, αξιόλογα στοιχεία για το διοικητικό σύστημα των νήσων του Αιγαίου Πελάγους υπό την Οθωμανική κυριαρχία. Αναφορικά με το διοικητικό σύστημα, τα νησιά του Αιγαίου μπορούν να ενταχθούν σε δύο ομάδες-κατηγορίες. Στην πρώτη εντάσσονταν τα νησιά που βρίσκονταν υπό τη διοίκηση του Καπουντάν-Πασά (του επικεφαλής του τουρκικού στόλου), στη δε δεύτερη ανήκαν τα νησιά του ανατολικού τμήματος του Αιγαίου, κοντά στα μικρασιατικά παράλια, που διοικούνταν από άλλους αξιωματούχους της τουρκικής διοίκησης. Εμείς θα επικεντρώσουμε την προσοχή μας στην πρώτη κατηγορία νήσων, στην οποία εντάσσεται και η Σαντορίνη.

Η επαρχία του Καπουδάν-Πασά ενσωμάτωνε κατά κύριο λόγο τις Βόρειες Σποράδες και τις Κυκλάδες. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τα νησιά αυτά διοικούνταν από επιφανείς Έλληνες, τους επονομαζόμενους “πριμάτους” – Ελληνικά προεστούς, προκρίτους. Ο Ρ. Κρεβατάς, πρόξενος στην Εύβοια, ανέφερε τον Ιούλιο του

1786 στην έκθεσή του ότι δεν υπήρξαν Τούρκοι διοικητές, αλλά και γενικότερα Τούρκοι, στα νησιά Σκόπελος, Σκύρος, Άνδρος, Κέα (Τζιά). Όπως επισήμαινε ο Ρώσος πρόξενος, “λόγω του ότι Τούρκοι δεν κατοικούν σε όλα αυτά τα νησιά, η ζωή των Ελλήνων κατοίκων τους είναι πιο ήσυχη, σε σύγκριση με άλλα νησιά.”

Παρά το γεγονός ότι όλες οι Κυκλάδες και οι Βόρειες Σποράδες τυπικά εξαρτώνταν από τον Καπουντάν-Πασά και του κατέβαλαν φόρους, στις ρωσικές προξενικές αναφορές της δεκαετίας του 1780 δεν αναφέρεται το όνομά του (τη δεδομένη περίοδο τον τίτλο αυτό κατείχε ο Χασάν-Πασά Τζεζαϊρλή). Η παράλειψη αυτή δεν ήταν τυχαία. Η πραγματική εξουσία στο Αρχιπέλαγος του Αιγαίου ανήκε στο Νικόλαο Μαυρογένη, Δραγουμάνο (διερμηνέα) του στόλου. Το όνομά του συναντάται επανειλημμένα στη ρωσική διπλωματική αλληλογραφία. Ο Ρώσος πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη Γ. Ι. Μπουλγκάκωφ ανέφερε το Μάιο του 1785 για το Νικόλαο Μαυρογένη ότι είναι κύριος Σύμβουλος του Καπουδάν-Πασά και ότι είναι αυτός που προσδιορίζει όλη τη συμπεριφορά του. Ο Ι. Βοϊνόβιτς, Γενικός Πρόξενος της Ρωσίας στο Αρχιπέλαγος, εκφραζόνταν με ιδιαίτερα αρνητικούς χαρακτηρισμούς για το Νικόλαο Μαυρογένη και τον αδερφό του Δημήτριο. Σύμφωνα με το Ρώσο Γενικό Πρόξενο, οι αδερφοί Μαυρογένη καταπίεζαν τους νησιώτες και αποτελούσαν “θανάσιμους εχθρούς της Ρωσίας”.

Με την εγκατάσταση των ρωσικών Προξενικών Αρχών στην Ελλάδα αρκετοί επιδίωκαν να τεθούν υπό την προστασία αυτών. Άτομα που έχαιραν της προστασίας της Ρωσίας, εμφανίστηκαν σε διάφορα μέρη της Ηπειρωτικής Ελλάδος και στα νησιά του Αιγαίου. Για τη παροχή αυτής της προστασίας υπήρξε σοβαρή προϋπόθεση, το γεγονός, δηλαδή, ότι οι νησιώτες έλαβαν ενεργό δράση στους ρώσο-τουρκικούς πολέμους του 18^{ου} αι. Μετά από αυτούς ακολούθησε μεταναστευτικό κύμα στη Ρωσία. Ελληνικοί οικισμοί εμφανίστηκαν στα βόρεια παράλια της Μαύρης Θάλασσας, οι δε κάτοικοι των νησιών του Αιγαίου συμπεριλαμβάνονταν στους εποικιστές. Εν γένει η Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή παρείχε, σε ορισμένο βαθμό, προστασία στο Αρχιπέλαγος. Έναν από τους σημαντικότερους στόχους σύστασης ρωσικών προξενείων στο Αρχιπέλαγος αποτελούσε ο έλεγχος της τήρησης των όρων της Συνθήκης και η περαιτέρω σύσφιξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ των κατοίκων του Αρχιπελάγους και της Ρωσίας.³

Όπως προαναφέρθηκε, μεταξύ των νήσων, στα οποία εγκαταστάθηκαν ρωσικές Προξενικές Αρχές, συμπεριλαμβάνονταν και η Σαντορίνη. Οι επαφές του νησιού αυτού με τη Ρωσία δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο του ρώσο-τουρκικού πολέμου των ετών 1768-1774. Κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών που έγιναν στο Αιγαίο η Σαντορίνη συγκαταλέχθηκε στην ομάδα νησιών, που αναγνώρισαν την εξουσία της Ρωσίας στην περιοχή. Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων αυτών μία φρεγάτα, που κατέλαβαν οι ρωσικές δυνάμεις από τον εχθρό και την ενέταξαν στο ρωσικό στόλο, ονομάστηκε “Σαντορίνη”. Η ιστορία, ωστόσο, παραμονής στη Σαντορίνη του πρώτου Ρώσου Προξένου μέχρι τώρα ουσιαστικά είναι άγνωστη. Ο Έλληνας ιστορικός Ματθαίος Μηνδρινός γράφει στην ενδιαφέρουσα μελέτη του ‘Θηραϊκά Ανάλεκτα’: «... η ίδρυση και λειτουργία του (Ρωσικού προξενείου) τοποθετείται μετά την κατάκτηση των Κυκλάδων από τους Ρώσους. Η έρευνα δεν έχει εντοπίσει ακόμη το Αρχείο του εν λόγω προξενείου...». Αλλά, οι ανιχνεύσεις μας στα Ρωσικά Αρχεία μας επιτρέπουν, σε σημαντικό βαθμό, να αναπληρώσουμε αυτό το κενό. Βρήκα τις εκθέσεις του πρώτου Ρώσου προξένου στη Σαντορίνη και κάποια βιογραφικά στοιχεία για τον ίδιο.

Πρώτος Ρώσος πρόξενος στη Σαντορίνη χρημάτισε ο Νικολάι Αναστάσιεφ. Ο Αναστάσιεφ υπήρξε Έλληνας, με ιδιαίτερη πατρίδα την Κορώνη (Πελοπόννησος). Ο πατέρας του είχε χρηματίσει Γενικός Πρόξενος της Μεγάλης Βρετανίας στην Κορώνη. Το 1770, όταν ο ρωσικός στόλος δραστηριοποιήθηκε στα παράλια της χερσονήσου (Σ.τ.Μ. – δηλ. της Πελοποννήσου, κατά τη διάρκεια των Ορλωφικών), αυτός τροφοδοτούσε τις ρωσικές δυνάμεις με τρόφιμα και λοιπά απαραίτητα αγαθά, αρνούμενος να λάβει οποιαδήποτε αποζημίωση. Οι Τούρκοι, όταν το αντελήφθησαν, ως εκδίκηση πυρπόλησαν κατοικίες της Κορώνης, που ανήκαν στην οικογένεια “Αναστάσιεφ”.⁴ Ο ίδιος ο Νικολάι Αναστάσιεφ, μαζί με χιλιάδες άλλους Έλληνες εθελοντές, συμμετείχε στις επιχειρήσεις του ρωσικού ναυτικού στο Αρχιπέλαγος. Μαζί με το ναυτικό αφίχθη στη Ρωσία και εδώ συνέχισε τη στρατιωτική του υπηρεσία.

Το 1786 ο αξιωματικός Αναστάσιεφ διορίστηκε Ρώσος πρόξενος στη Σαντορίνη και στις 25 Αυγούστου (5 Σεπτεμβρίου) του ίδιου έτους έφθασε στο νησί. Μετά από αυτό διεξήχθη η επίσημη διαδικασία ανάληψης υπηρεσίας από τον Πρόξενο, που περιγράφεται από τον ίδιο στην πρώτη του αναφορά με ημερομηνία 18 (29) Σεπτεμβρίου 1786.⁵ Επειδή στη Σαντορίνη, όπως και σε μερικά άλλα νησιά του Αιγαίου, δεν υπήρχαν εκπρόσωποι

³ Το πρώτο μέρος της ανακοίνωσης, στο οποίο καταγράφεται η κατάσταση στο Αρχιπέλαγος τη δεκαετία του ‘80 του 18^{ου} αι. βάσει των αναφορών των Ρώσων προξένων βασίζεται στο άρθρο: Arsh G. Aegean World of the Second Half of the 18th century in the Eyes of the Russian Consuls // Philhellenische Studien. Bd. 11. Agais and Europa. Frankfurt am Main, 2005, S. 261-268.

⁴ Κρατικό Αρχείο Ρωσικής Ομοσπονδίας (GARF). F.1165. Op.1. D.488. L.9.

⁵ AVPRI. F. Επαφές Ρωσίας με Τουρκία. Op. 89/8. 1786. D.1450. L.5.

της τουρκικής Αρχής, για τη διεξαγωγή της τελετής αφίχθη στη Σαντορίνη καδής από άλλο νησί. Αυτός παρουσίασε σε επιφανείς κατοίκους από τον ντόπιο πληθυσμό το περιεχόμενο του φερμανίου και του μπερατίου, που είχε παραλάβει ο Αναστάσιεφ από την Πύλη, βάσει του οποίου μπορούσε, όπως και οι λοιποί ξένοι πρόξενοι στην οθωμανική επικράτεια, να εκτελεί τα καθήκοντά του. Σύμφωνα με μαρτυρίες του Αναστάσιεφ, οι κάτοικοι της Σαντορίνης τον υποδέχθηκαν ιδιαίτερα καλοπροαίρετα: “Οι επικεφαλής και όλη η κοινωνία του νησιού, αναγνωρίζοντάς με ως Ρώσο Πρόξενο, με δέχθηκαν καλοπροαίρετα, συνοδεύοντας τη συνάντησή μας με κανονιοβολισμούς.”

Στην ίδια αναφορά του ο Αναστάσιεφ σημείωνε ότι ο πληθυσμός της Σαντορίνης αριθμούσε τότε πάνω από 3 χιλ. κατοίκους. Τη μεγαλύτερή του, ωστόσο, προσοχή την επικέντρωσε στο εξωτερικό εμπόριο της Σαντορίνης, ιδίως στις εμπορικές της σχέσεις με τη Ρωσία. “Από την πρώτη στιγμή της υπογραφής ειρήνης με την Οθωμανική Πύλη -ανέφερε ο Αναστάσιεφ- πραγματοποιούνται εμπορικές συναλλαγές Ρώσων υπηκόων στο νησί Σαντορίνη και χρόνο με το χρόνο αυτές πολλαπλασιάζονται και διευρύνονται.” Το έτος 1785 το νησί επισκέφθηκαν 9 καράβια υπό ρωσική σημαία.

Εξ άλλου, την πρώτη του έκθεση ο Πρόξενος έδωσε και πλήρη πληροφόρηση σχετικά με την εξαγωγική και εισαγωγική δραστηριότητα της Σαντορίνης. Το νησί φημιζόταν για τα κρασιά του και αυτά αποτελούσαν το κύριο εξαγωγίμο προϊόν του. Τα ρωσικά, καθώς και τα άλλα ξένα πλοία, που αγκυροβολούσαν στο νησί, φόρτωναν κρασί – κόκκινο, λευκό και βινσάντο – καθώς επίσης σταφίδα και σύκα. Στο νησί μετέφεραν από τη Ρωσία κατά κύριο λόγο τρόφιμα – σιτηρά, χαβιάρι, βούτυρο (ζωικό λίπος), αποξηραμένο ψάρι, μαλλί και κεριά. Ενετικά και γαλλικά πλοία μετέφεραν στη Σαντορίνη τσόχα, δαμάσκηνο, διάφορα μεταξωτά, κρύσταλλα και λοιπά βιομηχανικά προϊόντα. Τόσο τα εισαγόμενα όσο και τα εξαγόμενα από ξένους εμπόρους από το νησί προϊόντα υπόκεινταν σε ενιαία δασμολόγηση, που κυμαίνονταν σε 3%.

Παρά το γεγονός ότι τη Σαντορίνη επισκέπτονταν όχι μόνο ρωσικά εμπορικά πλοία, τα ρωσικά αποτελούσαν αντικείμενο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τους εμπόρους του νησιού. Κατά πάσα πιθανότητα, το μεγαλύτερο μέρος του τοπικού οίνου, βασικού εξαγωγίμου προϊόντος της Σαντορίνης, διοχετευόταν στη Ρωσία, όπου ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής. Αξιοποιώντας το γεγονός ότι η ζήτηση για το προϊόν αυτό συνεχώς αυξανόταν, οι Σαντορινιοί έμποροι έκλεισαν μυστική συμφωνία με Ρώσους εμπόρους της Κωνσταντινούπολης, στην πλειοψηφία τους Έλληνες (Σ.τ.Μ. – εννοεί Ρώσους υπηκόους, Έλληνες στην καταγωγή), και μέσω αυτών έστειλαν το κρασί τους στη Ρωσία, ανεβάζοντας σημαντικά την τιμή του. Όπως ανέφερε στην έκθεσή του από 1 (12) Μαΐου 1787 ο Αναστάσιεφ, η τιμή βαρελιού οίνου στο νησί μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα ανέβηκε από 10-15 πιάστρες σε πάνω από 30 πιάστρες (Σ.τ.Μ. – (γρόσι) Τουρκικό πιάστρο = νομισματική μονάδα που ισοδυναμούσε με 40 παράδες), με αποτέλεσμα, σύμφωνα με το Ρώσο Πρόξενο, τα έσοδα των κατοίκων του νησιού από την πώληση οίνου να ξεπεράσουν το 100%.⁶ Για να καταστεί αντιληπτό το επίπεδο των τιμών αυτών, μπορούμε να τις συγκρίνουμε με τιμές στα λοιπά τρόφιμα, που εισάγονταν στο νησί από τη Ρωσία. Τα 25 κιλά σιτηρών κόστιζαν 2 πιάστρες και 6 παράδες, η οκά χαβιαριού ανέρχονταν 35 παράδες, η οκά ζωικού λίπους 28 παράδες.⁷ (1 οκά ισούται με ένα κιλό και 300 γραμμάρια).

Η πώληση του τοπικού οίνου στη Ρωσία ευνοούσε τους Σαντορινιούς εμπόρους και τα έσοδά τους για έναν επιπρόσθετο λόγο: τα ρωσικά πλοία που κατέφθαναν για προμήθεια στο νησί ουσιαστικά ανήκαν σε Έλληνες. Σύμφωνα με στοιχεία του Αναστάσιεφ, τους πρώτους τέσσερις μήνες του 1787 στο λιμάνι της Σαντορίνης αγκυροβόλησαν 6 πλοία υπό ρωσική σημαία. Στην ίδια έκθεση αναφέρονται τα επίθετα των καπετάνιων και, πολύ πιθανό, και ιδιοκτητών αυτών των δυο πλοίων : Κυριάκος Λουκάς και Γεράσιμος Βαλσαμάκης.⁸

Η παραμονή του πρώτου Ρώσου Προξένου στη Σαντορίνη διήρκεσε 8 περίπου μήνες. Εγκατέλειψε το νησί το Απρίλιο του 1787, τέσσερις μήνες πριν την έναρξη του νέου ρώσο-τουρκικού πολέμου. Η αναχώρηση του Ρώσου Προξένου οφείλεται σε τριβές που παρουσιάστηκαν με μερικούς ντόπιους κατοίκους.

Σύμφωνα με τις αναφορές του Αναστάσιεφ, τη στιγμή της άφιξής του στη Σαντορίνη ο πληθυσμός του νησιού διαιρείτο σε δύο μεγάλες θρησκευτικές κοινότητες, την ορθόδοξη και την καθολική, οι οποίες και γεωγραφικά διαφοροποιούνταν μεταξύ τους. Αρχικά ο Πρόξενος εγκαταστάθηκε στην καθολική συνοικία του νησιού. Σύντομα, ωστόσο, η κατοικία του άρχισε να γίνεται αντικείμενο επιθέσεων καθολικών κατοίκων του νησιού, που ήταν δυσαρεστημένοι, όπως ισχυριζόταν ο Αναστάσιεφ, από το γεγονός ότι αυτός εγκαταστάθηκε στη συνοικία τους. Στη συνέχεια ο Πρόξενος ενοικίασε κατοικία στο ορθόδοξο τμήμα της πόλης και, όπως ο ίδιος ανακοίνωνε στις 14 (25) Οκτωβρίου 1786 στον Γ. Ι. Μπουλγκάκωφ, πρέσβη της Ρωσίας στην Κωνσταντινούπολη, “και

⁶ AVPRI. F. Αποστολή της Κωνσταντινούπολης. Op. 90/1. 1786-1787. D.1012. L.18.

⁷ Στο ίδιο. L.23.

⁸ Στο ίδιο.

τώρα βρίσκομαι ήσυχος, υπό τη φύλαξη των Ελλήνων προεστών και λοιπών Ελλήνων”.⁹ Μετά από ένα μήνα, ωστόσο, ο Αναστάσιεφ απευθύνθηκε και πάλι στον πρέσβη, εκφράζοντας παράπονα για τους καθολικούς της Σαντορίνης, οι οποίοι “καθημερινά...μπροστά σε όλους τους Έλληνες τον επιτιμούν” και ζήτησε από τον προϊστάμενό του υποστήριξη και προστασία.¹⁰ Παράλληλα, ο Ρώσος Επιτετραμμένος έγινε αποδέκτης παραπόνων κατά του Αναστάσιεφ από τους καθολικούς προεστούς της Σαντορίνης, οι οποίοι έχαιραν της στήριξης του καθολικού Επισκόπου της Σαντορίνης και του Γάλλου πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη, υπό την προστασία του οποίου βρίσκονταν ο καθολικός πληθυσμός του Αρχιπελάγους.

Ο Μπουλγκάκωφ, μαθαίνοντας από αυτή την αλληλογραφία για τη ρήξη του Αναστάσιεφ με τον καθολικό πληθυσμό της Σαντορίνης, αντέδρασε αμέσως. Με έντονη γλώσσα καταδίκασε τη συμπεριφορά του Προξένου, που έρχεται σε αντίθεση με τους στόχους που καλείται να εκπληρώσει ο Ρώσος Πρόξενος στο ελληνικό νησί και γενικότερα οι Ρώσοι πρόξενοι στις οθωμανικές κτήσεις: “Έχετε τοποθετηθεί πρόξενος στο νησί Σαντορίνη για να προστατεύετε τους εμπόρους μας που δραστηριοποιούνται εκεί, για να παρατηρείτε αν συμβαίνει οτιδήποτε, που να μην τους ευνοεί και έρχεται σε αντίθεση με τις [ισχύουσες] συμβάσεις, να αποκτήσετε φιλικές σχέσεις και σχέσεις εμπιστοσύνης με τους κατοίκους, να τους ωθείτε, ώστε αυτοί να καθίστανται χρήσιμοι για το εμπόριό μας και τους υπηκόους μας. Αντί γι’ αυτό, εσείς δημιουργείτε μίσος, έχθρα και έριδα...”. Παράλληλα ο Μπουλγκάκωφ απευθύνθηκε στο Γάλλο πρεσβευτή με την παράκληση ο τελευταίος να υποδείξει στον Επίσκοπο της Σαντορίνης και τους ηγέτες της τοπικής καθολικής κοινότητας να ζουν με ομόνοια με το Ρώσο Πρόξενο.¹¹

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, ο Αναστάσιεφ εγκατέλειψε τη Σαντορίνη τον Απρίλιο του 1787 και αφέθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Ο ίδιος ανέφερε δύο λόγους, στους οποίους απέδιδε την αναχώρησή του από το νησί. Πρώτον, οι στενάχωρες οικιστικές συνθήκες διαβίωσής του στο νησί. Το σπίτι, το οποίο ενοικίασε (στο μεταξύ το συμβόλαιο ενοικίασης ήδη έληξε), όπως ο ίδιος αναφέρει είναι “καλύβα”, “όπου όχι μόνο δεν υπάρχει τόπος για την ανύψωση της σημαίας, αλλά δεν έχω ούτε και τη συγκατάθεση του ιδιοκτήτη του σπιτιού, αλλά και ο ίδιος δεν μπορώ να κατοικώ αξιοπρεπώς σ’ αυτό το οίκημα”. Εφόσον οι προεστοί δεν είχαν τη δυνατότητα να κατασχέσουν οίκημα κάποιου κατοίκου του νησιού για να εγκαταστήσουν το Ρώσο Πρόξενο, ο Αναστάσιεφ εκτιμούσε ότι λύση στο πρόβλημα θα αποτελούσε η συγκατάθεση της Πύλης για κατασκευή ειδικής κατοικίας για το Ρώσο Πρόξενο. Ως άλλη αιτία της αναχώρησής του από το νησί ο Πρόξενος ανέφερε την απειλή, στην οποία υπόκειτο η Σαντορίνη και το ρωσικό Προξενείο δήθεν από τους Κανδιώτες, δηλαδή τους κατοίκους της Κρήτης (Σημ.Μ.-Χανιώτες).¹² Στις πηγές μας, ωστόσο, συμπεριλαμβανομένων και των αναφορών του τότε εγκατεστημένου στην Κρήτη Ρώσου Προξένου, δεν εντοπίζονται επιπρόσθετα αποδεικτικά στοιχεία και μαρτυρίες σχετικά με αυτή την απειλή. Εκτιμούμε ότι ο ουσιαστικός λόγος της μετακίνησης του Αναστάσιεφ στην Κωνσταντινούπολη, όπως εξάλλου και ο ίδιος ανέφερε στην επιστολή του πριν τον Μπουλγκάκωφ από 1 (12) Μαΐου 1787, αποδίδεται στην επιθυμία του να συναντήσει τον Επιτετραμμένο και να διαψεύσει τις κατηγορίες, που του απέδωσαν οι καθολικοί προεστοί της Σαντορίνης και τις οποίες ο ίδιος θεωρούσε συκοφαντίες. Μαρτυρίες για τη συνάντηση αυτή, σε περίπτωση που αυτή έλαβε χώρα, δεν εντοπίσαμε στις πηγές. Ούτως ή άλλως, ο Αναστάσιεφ δεν μπόρεσε να επιστρέψει πάλι στη Σαντορίνη, δεδομένου ότι μετά από τρεις μήνες από την ως άνω επιστολή ξέσπασε νέος ρώσο-τουρκικός πόλεμος. Ο ίδιος μπόρεσε με ασφάλεια να επιστρέψει στη Ρωσία και στη συνέχεια έλαβε μέρος στο ρώσο-σουηδικό πόλεμο του 1788 και τιμήθηκε με το παράσημο του Αγίου Βλαδίμηρου Τετάρτου Βαθμού. Μετά από 27 χρόνια υπηρεσίας στη ρωσική στρατιωτική και διπλωματική υπηρεσία, αποστρατεύθηκε και εγκαταστάθηκε στην Κριμαία, στην περιοχή της Ευπατόριας, σε εκτάσεις που έλαβε από τη Μεγάλη Αικατερίνη. Το όνομά του εντοπίζεται σε κείμενο του 1813, στο οποίο ο πρώην Ρώσος Πρόξενος στη Σαντορίνη εμφανίζεται ως επικεφαλής των Ευγενών της επαρχίας της Ευπατόριας.¹³

Μετά το Ρώσο-Τουρκικό πόλεμο της περιόδου 1787-1791 ορισμένα ρωσικά προξενεία στο Αρχιπέλαγος σταμάτησαν τη λειτουργία τους. Σε αυτά συγκαταλέγεται και το προξενείο της Σαντορίνης. Σε άλλα νησιά του Αιγαίου, ωστόσο, ρωσικά προξενεία εξακολουθούσαν να λειτουργούν μέχρι την έναρξη της Επανάστασης. Οι αναφορές των Ρώσων Προξένων στα εν λόγω νησιά, αναξιοποίητες σχεδόν από τους ερευνητές, αποτελούν αξιόλογη πηγή για τη μελέτη του βίου των κατοίκων του Αρχιπελάγους τις παραμονές της Εθνικο-Απελευθερωτικής Επανάστασης.

⁹ Στο ίδιο. L.7.

¹⁰ Στο ίδιο. L.8.

¹¹ Στο ίδιο. L.11.

¹² Στο ίδιο. L.18-19.

¹³ GARF. F.1165. Op.1. D.488. L.26.

Г.Л.Арш

Острова Архипелага, в частности Санторин, по донесениям российских консулов эпохи Екатерины II

В соответствии с Кючук-Кайнарджийским мирным договором, завершившим русско-турецкую войну 1768-1774гг. Россия получила право назначать консулов в любое место Османской империи по своему желанию. Впервые в истории российские консульства были учреждены в Греции, главным образом на островах Архипелага. Конкретно российские консулы в 1783-1787гг. появились на Негропонте (Эвбея), Хиосе, Родосе, Самосе, Санторине. Генеральное консульство России в Архипелаге было учреждено на Миконосе. Российские консулы появились также на Крите, Кипре и на эгейском побережье - в Салониках и Смирне (Измир). Большинство российских консулов на Эгейских островах сами были греками, офицерами, поступившими на российскую службу во время войны 1768-1774гг. Их донесения хранятся сейчас в Москве, в Архиве внешней политики Российской империи (АВПРИ). Эти донесения являются ценным источником по истории Эгейского Архипелага второй половины ХУШв., который до сих пор почти не использовался исследователями. На базе этих материалов можно коснуться некоторых важных вопросов положения в Архипелаге в тот период.

В частности, российские консульские донесения позволяют бросить свет на демографическую ситуацию на некоторых из Эгейских островов. В отличие от греческого континента Эгейские острова не имели сколько-нибудь значительного турецкого населения. Согласно донесению русского консула на Эвбее, Скопелос, Скиатос, Скирос, Андрос, Кея были целиком населены греками. На некоторых из островов находилось только несколько турецких должностных лиц. Например, на Самосе, население которого в то время составляло около 30тыс. человек находились только два турка: ага (представитель власти) и кади (мусульманский судья). Значительное турецкое население имелось на большом острове Хиосе. По данным российского вице-консула А.Бани население острова в 1800г. составляло 123тыс. человек, в т.ч. 120тыс. греков, 2тыс. турок и 1тыс. католиков. Турецкая община существовала также на Родосе, но донесения русского консула на острове не содержат сведений о ее численности.

В российских консульских донесениях отражена также экономическая жизнь Эгейских островов в последние десятилетия XVIII столетия. Из этих донесений очевидно, что сельское хозяйство было господствующим сектором экономики островов. Главными продуктами производства были виноград и вина. Значительное мануфактурное производство существовало только на Хиосе. Помимо фруктов, которыми изобилует остров, важной статьёй экспортной торговли Хиоса были шелковые ткани. Для производства этих тканей жители Хиоса использовали как свой шелк-сырец, так и привезенный из других мест.

В восемнадцатом веке Архипелаг и Восточное Средиземноморье в целом были зоной большой торговой активности. Западная Европа экспортировала сюда промышленные и т.н. колониальные товары и получала в обмен продовольствие и сырье. После Кючук-Кайнарджийского договора открылся и канал торговли Эгейских островов с Россией. Согласно русским консульским донесениям, масштаб этой торговли в 1780-ые годы постоянно рос. Например, Самос ежегодно посещало 30-40 кораблей под российским флагом. А в 1786г. 72 русских корабля достигли Хиоса. Русские суда доставляли на греческие острова различные товары: пшеницу, шерсть, сушеную рыбу, сливочное масло. Они возвращались в черноморские порты России с продуктами островов, главным образом, с фруктами и винами. Интересно отметить, что согласно сообщениям русских консулов, команды этих судов, которые плавали под российским флагом, состояли в основном из греков.

Русские консулы засвидетельствовали также появление у некоторых греческих островов и собственного флота. Например, Миконос имел 20 судов грузоподъемностью от 200 до 400 тонн, Касос - 30 судов грузоподъемностью от 50 до 260 тонн. Самый большой флот принадлежал острову Идре: 180 парусников грузоподъемностью от 33 до 200 тонн. «Сей остров, - писал об Идре в апреле 1783г. И.Войнович, генеральный консул России в Архипелаге, - производит отважнейших из всего Леванта мореходцев, кои также и храбрые воины». Следует заметить, что слова эти были написаны за полстолетия до греческой войны за независимость, в которой идриоты сыграли столь выдающуюся роль.

Донесения российских консулов содержат также ценные сведения об административной системе Эгейских островов под османским владычеством. В этом отношении Эгейские острова могут быть разделены на две группы. К первой принадлежали острова, находившиеся под управлением капудан-паши

(главнокомандующий турецким флотом). Ко второй - острова восточной части Эгейского моря, вблизи побережья

Малой Азии, управлявшиеся другими турецкими должностными лицами. Мы остановимся на первой группе, к которой принадлежал и Санторин.

Провинция капудан-паши включала в себя в основном Северные Спорады и Киклады. В большинстве случаев эти острова управлялись видными лицами из местных греков - приматами, как они назывались. Р.Кревата, консул на Эвбее, писал в июле 1786г. в своем донесении, что не было турецких должностных лиц и вообще турок на островах Скопелос, Скирос, Андрос, Кея. И российский консул отмечал, что «из-за того, что турки не живут на всех этих островах, жизнь их греческих обитателей более спокойна по сравнению с другими».

Хотя все Киклады и Северные Спорады зависели формально от капудан-паши и платили ему налоги, но в российских консульских донесениях 1780-х годов имя его не упоминается (в то время должность эту занимал Хасан-паша Джезаирли). И это упущение не было случайным. Реальная власть в Эгейском Архипелаге принадлежала Николаосу Мавроенису, драгоману флота. Имя его неоднократно упоминается в российской дипломатической переписке. Так, российский посланник в Константинополе Я.И.Булгаков писал в мае 1785г. о Николаосе Мавроенисе, что тот является первым советником капудан-паши и определяет все его поведение. И.Войнович, генеральный консул России в Архипелаге, высказывал весьма отрицательное мнение о Николаосе Мавроенисе и его брате Димитриосе. Согласно ему, братья Мавроенисы угнетали островитян и являлись «смертельными врагами Российского Имени».

После появления российских консулов в Греции местные жители стремились встать под их покровительство. Лица, находившиеся под покровительством России, появились в различных местах континентальной Греции и на Эгейских островах. Имелась солидная основа для предоставления такого покровительства. Островитяне приняли активное участие в русско-турецких войнах второй половины восемнадцатого века. Вслед за ними последовала иммиграция в Россию. Греческие поселения возникли на побережье северного Причерноморья, и жители Эгейских островов были среди первых поселенцев. В целом, Кючук-Кайнарджийский договор в определенной степени предоставил Архипелагу покровительство России. И одной из важных целей учреждения российских консульств на островах было наблюдение за соблюдением соответствующих положений этого договора и дальнейшее укрепление дружественных отношений между жителями Архипелага и Россией.¹

Как уже говорилось, в числе островов Архипелага, где было учреждено российское консульство был и Санторин. Связи этого острова с Россией возникли еще в период русско-турецкой войны 1768-1774гг. Тогда, во время операций российского флота в Эгейском море, Санторин был в числе островов, признавших власть России. Во время этих операций один из захваченных у неприятеля фрегатов, вошедший в состав российского флота, получил имя «Санторин». Однако история пребывания первого российского консула на Санторине практически до сих пор была неизвестна. Наши изыскания в российских архивах позволяют в значительной мере ликвидировать этот пробел.

Первым российским консулом на Санторине был Николай Анастасьев, грек, уроженец города Корони в Пелопоннесе. Отец его был генеральным консулом Великобритании в этом городе. Когда в 1770г. у берегов полуострова действовал российский флот, он снабжал его продовольствием и другими необходимыми вещами, отказавшись от получения за это какой-либо платы. Турки сожгли в отместку дома, принадлежавшие в Корони семье Анастасьева.² Сам Николай Анастасьев в числе тысяч греческих добровольцев участвовал в операциях русского флота в Архипелаге. Вместе с флотом он прибыл в Россию и продолжил здесь военную службу.

В 1786г. капитан Анастасьев был назначен российским консулом на Санторин и 25 августа (5 сентября) этого года прибыл на остров.

После этого произошла официальная церемония введения консула в должность, описанная им самим

¹ Первая часть сообщения, где дается картина состояния Архипелага в целом в 80-е годы XV111в. на базе донесений российских консулов, основана на статье: Arsh G. Aegean World of the Second Half of the 18th century in the Eyes of the Russian consuls// Philhellenische Studien. Bd. 11: Agais und Europa. Frankfurt am Main, 2005. S. 261-268.

² Государственный архив Российской Федерации (ГАРФ). Ф. 1165. Оп. 1. Д. 488. Л. 9.

в его первом донесении от 18 (29) сентября 1786г.³ Так как на Санторине, как и на некоторых других Эгейских островах, представителей турецкой власти не было, то для проведения церемонии на Санторин прибыл турецкий кади с другого острова. Он изложил видным людям из местного населения содержание фирмана и берата, полученных Анастасьевым от Порты, на основании которых он,

подобно всем иностранным консулам в османских владениях, мог осуществлять свои функции. По свидетельству Анастасьева жители Санторина встретили его весьма доброжелательно: «Тово острова начальники со всем обществом, признавая меня за российского консула, приняли благосклонно, присокупя к тому при встрече пушечную пальбу».

В том же донесении Анастасьев сообщил, что население Санторина насчитывало тогда свыше трех тысяч человек. Но главное внимание он уделил внешней торговле Санторина, особенно его торговым связям с Россией. «С самого заключения мира с Портою Оттоманскою, - доносил Анастасьев, - производится торг российских подданных в острове Санторине и год от года умножается и распространяется». В 1785г. остров посетило девять кораблей под российским флагом.

В своем первом донесении консул дал и исчерпывающую информацию об экспорте и импорте Санторина. Остров славился своими винами, и они составляли главный предмет его экспорта. Пристававшие к Санторину русские, а также другие иностранные корабли нагружались винами - красным и белым, винсантами, ренским, - а также сушеным виноградом и фидами. На остров привозили из России, главным образом, продовольственные товары - пшеницу, пшено, икру, сливочное масло, вяленую рыбу - , а также шерсть, сальные свечи, воск. На венецианских и французских кораблях на Санторин доставляли сукна, парчу, разные шелковые материи, хрустальную посуду и другие промышленные товары. С товаров, ввозимых и вывозимых с острова иностранными купцами, взималась одинаковая таможенная пошлина - три процента.

Хотя Санторин посещали не только русские торговые корабли, но для санторинских купцов они представляли особый интерес. Судя по всему, большая часть санторинского вина, главного предмета экспорта острова, сбывалась в России, где оно пользовалось большой популярностью. Пользуясь тем, что спрос на этот товар постоянно рос, санторинские купцы вошли в сговор с российскими купцами в Константинополе, также по преимуществу греками, и через них отправляли свое вино в Россию, значительно поднимая на него цену. Как сообщал в своем донесении от 1 (12) мая 1787г. Анастасьев, цена бочки вина на острове за короткое время поднялась с 10-15 пиастров до 30 пиастров и выше. В результате, по заключению российского консула, доход островных купцов от его продажи превысил 100%⁴. Каков был уровень этой цены можно представить, сопоставляя ее с ценами на другие продовольственные товары, ввозившиеся на остров из России. Так, киле (25 кг.) пшеницы, стоило 2 пиастра и 6 пара (пара - 1/40 пиастра), окка икры (1кг. 282гр.) - 35 пара, окка сливочного масла - 28 пара⁵.

Местным купцам облегчало получение больших выгод от продажи своего вина в Россию и то обстоятельство, что приплывавшие к острову за этим товаром русские суда фактически принадлежали грекам. По данным Анастасьева, в первые четыре месяца 1787г. в порт Санторина прибыло шесть кораблей под российским флагом. В этом же донесении приводятся фамилии капитанов и, весьма вероятно, и собственников двух из этих судов: КирьякЛука и Герасим Вальсамаки⁶.

Пребывание первого российского консула на Санторине продолжалось около восьми месяцев. Он покинул остров в апреле 1787г., за четыре месяца до начала новой русско-турецкой войны. Отъезд российского консула был связан с возникшими у него трениями с некоторыми местными жителями.

Судя по донесениям Анастасьева, в момент его прибытия на Санторин, население острова делилось на две большие религиозные общины - православных и католиков. Они и территориально были отделены друг от друга. Первоначально консул поселился в католическом квартале города. Но вскоре жилище его стало подвергаться нападениям жителей католиков, недовольных, как утверждал Анастасьев, тем, что он поселился в их квартале. После этого консул нанял дом в православной части города, где, как он сообщал 14 (25) октября 1786г. посланнику России в Константинополе Я.И.Булгакову, «и ныне нахожусь

³ АВПРИ. Ф. Сношения России с Турцией. Оп. 89/8. 1786г. Д. 1450. Л. 5

⁴ АВПРИ. Ф. Константинопольская миссия. Оп. 90/1. 1786-1787гг. Д. 1012. Л. 18.

⁵ Там же. Л. 23.

⁶ Там же.

спокоен под охранением греческих приматов и других греков»⁷. Но через месяц Анастасьев снова обратился к посланнику с жалобой на санторинских католиков, которые «ежедневно... при всех греках бра- нят» его и просил у своего начальника защиты и покровительства⁸. Одновременно посланник получил и от санторинских католических приматов жалобы на Анастасьева, которые были поддержаны като- лическим епископом Санторина и французским послом в Константинополе, под покровительством которого находились католики Αρχιπελάγα.

Булгаков, узнав из этих обращений о конфликте Анастасьева с санторинскими католиками, немед- ленно реагировал на это. Он резко осудил поведение консула как противоречащее тем задачам, которые стояли перед ним, как российским консулом на греческом острове, и вообще перед российскими кон- сулами в османских владениях: «Вы определены консулом на остров Санторин с тем, чтобы защищать приезжающих туда наших торговых людей, наблюдать дабы в противность трактатам и во вред им, чего не было сделано, снискивать дружбу и доверенность обывателей и обращать оные в пользу торговли и наших подданных, а вы вместо того заводите ненависти, вражды и ссоры...» Одновременно посланник обратился также к французскому послу с просьбой, чтобы он рекомендовал санторинскому епископу и руководителям местной католической общины жить в согласии с российским консулом⁹.

Как уже говорилось, Анастасьев в апреле 1787г. покинул Санторин и прибыл в Константинополь. Он называл две причины своей поездки. Во-первых, это были стесненные жилищные условия его пребыва- ния на острове. Дом, который он снял, и срок аренды которого уже кончался, был по его словам хижи- ной, где, как он сам писал, «не только для поднятия флага ни места, ни согласия на то хозяина не имею, но и сам расположиться пристойно не могу». Поскольку приматы не могли у кого-либо из жителей за- брать дом для размещения консульства, то Анастасьев считал, что решением проблемы стало бы согла- сие Порты на строительство специального дома для российского консульства. Другой причиной своего отъезда консул называл угрозу Санторину и консульству России, якобы исходившую от кандиотцев, т.е. жителей Крита¹⁰. Заметим, что каких-либо других сведений об этой угрозе в наших источниках, включая донесения находившегося тогда на Крите российского консула, не имеется.

Представляется, что основной целью поездки Анастасьева и он сам писал об этом в своем письме Бул- гакову от 1 (12) мая 1787г., было встретиться с посланником и опровергнуть выдвинутые против него ка- толическими приматами Санторина обвинения, которые он считал клеветой. Сведений об этой встрече, если она состоялась, мы не нашли в источниках. Но известно, что Анастасьев не смог снова вернуться на Санторин, так как через три месяца после указанного его письма вспыхнула новая русско-турецкая вой- на. После этого он благополучно добрался до России, принял участие в русско-шведской войне 1788г. и был награжден орденом Св.Владимира 4-ой степени. После 27 лет пребывания на российской военной и гражданской службе Анастасьев вышел в отставку и поселился в Крыму, в районе Евпатории, на земле, полученной им от Екатерины II. Мы находим его имя в документе 1813г., где бывший российский консул на Санторине фигурирует в качестве предводителя дворянства Евпаторийского уезда¹¹.

После русско-турецкой войны 1787-1791 г. некоторые российские консульства в Αρχιπελάге были закрыты. К их числу относилось консульство и на Санторине. Однако на ряде других островов они с перерывом существовали вплоть до начала Греческой революции. Донесения российских консулов на этих островах, почти не использовавшиеся исследователями, являются ценным источником для изуче- ния жизни населения Αρχιπελάга в канун национально-освободительной революции.

⁷ Там же. Л. 7.

⁸ Там же. Л. 8.

⁹ Там же. Л. 11.

¹⁰ Там же. Л. 18-19.

¹¹ ГАРФ. Ф. 1165. Оп. 1. Д. 488. Л. 26.

Γκριγκόρι Αρς

Γεννήθηκε το 1925 στο Αρχάνγκελ της Βόρειας Ρωσίας. Από το 1943 ως το 1945 πολέμησε στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Το 1944, πολεμώντας για την απελευθέρωση της Λευκορωσίας, τραυματίστηκε σοβαρά. Από το 1946 μέχρι 1951 σπούδασε ιστορία στο πανεπιστήμιο του Λένινγκραντ.

Στα 1954 μέχρι 1957 έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Ινστιτούτο Ιστορίας της Ακαδημίας Επιστημών της Σοβιετικής Ένωσης και **ειδικεύτηκε στην ιστορία της Ελλάδας και της Αλβανίας (του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα)**. Με βάση τη μεταπτυχιακή διατριβή του, δημοσίευσε το 1963 το βιβλίο *Αλβανία και Ήπειρος στα τέλη του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα* (Ελληνική έκδοση, Αθήνα, 1994, Gutenberg).

Από το 1957 εργάζεται σαν επιστημονικό στέλεχος του Ινστιτούτου Ιστορίας και σήμερα είναι ένας από τους πιο διακεκριμένους ερευνητές του Ινστιτούτου Σλαβονικών και Βαλκανικών Σπουδών της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών.

Το 1968 ο Γ. Α. Αρς έλαβε διδακτορική διατριβή για την εργασία του *Ο Ελληνικός Απελευθερωτικός Αγώνας στα τέλη του 18^{ου} και στο πρώιμο 19^ο αιώνα* (η διδακτορική διατριβή εκδόθηκε το 1970 με τίτλο: *Εταιρικές δραστηριότητες στην Ρωσία*). Το βιβλίο ερευνά τις δραστηριότητες της Φιλικής Εταιρείας στην Ρωσία χρησιμοποιώντας ως επί το πλείστον Ρωσικές πηγές που δεν είχαν ερευνηθεί προηγουμένως.

Από το 1958 μέχρι τις μέρες μας έχει δημοσιεύσει περίπου 70 έργα με θέμα την νεότερη Ελληνική ιστορία και τις Ελληνορωσικές σχέσεις. Η έρευνά του επικεντρώνεται ιδιαίτερος στους διακεκριμένους Έλληνες επαναστάτες, πολιτικούς και επιστήμονες που έζησαν και δραστηριοποιήθηκαν στην Ρωσία. Μεταξύ των σημαντικών του εργασιών είναι και το βιβλίο *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και ο Ελληνικός Απελευθερωτικός Αγώνας 1808-1822* που εκδόθηκε στην Ρωσία το 1976 (2^η αναεωμένη έκδοση *Ο Ιωάννης Καποδίστριας στην Ρωσία*, Αγ. Πετρούπολη, 2003»).

Συγχρόνως, ο Γ. Α. Αρς προσπάθησε να επικεντρώσει την προσοχή ενός ευρύτερου κοινού στην σημασία των ιδεών και της δράσης των Ελλήνων αυτών. Με δική του πρωτοβουλία, οργανώθηκε στην Μόσχα, το 1976, Ελληνοσοβιετικό συμπόσιο με θέμα τον Ιωάννη Καποδίστρια στη 200^η επέτειο της γέννησής του. Με πρωτοβουλία του Γ. Α. Αρς σημειώθηκε, το 1992, η 200^η επέτειος του Αλέξανδρου Υψηλάντη. Τότε, σε συνεργασία με τον καθηγητή κ. Σβολόπουλο, ετοίμασε την έκδοση των Ρωσικών αρχείων του Αλέξανδρου Υψηλάντη (*Alexandre Ypsilanti: Correspondance inédite 1816-1828*, Thessaloniki, 1999).

Ο Γ. Α. Αρς είναι μέλος της εκδοτικής επιτροπής του *Modern Greek Studies Yearbook* του πανεπιστημίου της Minnesota στις ΗΠΑ. Έχει λάβει μέρος σε πλείστες επιστημονικές συναντήσεις για την Ελληνική ιστορία, τις Ελληνορωσικές σχέσεις και για τα Βαλκάνια γενικότερα στη Ρωσία, στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες. Το 2002 τιμήθηκε με βραβείο από το Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Σπουδών για την συνεισφορά του στην μελέτη του Ιωάννη Καποδίστρια.

Στις 9 Δεκεμβρίου 2005, ο Γ. Αρς ανηγορεύθη Επίτιμος Διδάκτωρ στο πανεπιστήμιο Αθηνών. Μιλάει Ελληνικά και είναι Επίτιμο Μέλος του *K.E.P.I.E.*

Olga Sokolovskaya

Μερικές πτυχές της εξωτερικής πολιτικής της τσαρικής Ρωσίας στο Ελληνικό Αρχιπέλαγος το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα¹.

Ο κ. Γιάννης Καρράς διαβάει την ανακοίνωση της απουσιάζουσας ομιλήτριας.

Το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα η Ρωσική αυτοκρατορία, ενισχύοντας το στάτους του μεγάλου ναυτικού κράτους έστρεψε την προσοχή της στην περιοχή της Μεσογείου και το γεγονός αυτό σηματοδοτήθηκε από τη σταδιακή ενδυνάμωση του πολιτικού και του ναυτικού της ρόλου στην περιοχή. Η Ρωσική αυτοκρατορία, που όμοιά της σε μέγεθος η Ευρώπη δεν γνώρισε από την εποχή της Ρώμης, απέκτησε τεράστια και ξένη για τη Δύση γεωπολιτική σημασία η οποία άλλαξε όλη τη διεθνή θέση της Ευρώπης. Η Δύση δεν συμβιβαζόταν εύκολα με παρόμοιες αλλαγές. Οι Έλληνες, εν τούτοις, με την ανέκαθεν πραγματιστική τους σκέψη, αμέσως διέβλεψαν τον πραγματικό προστάτη των ονείρων τους. Έλληνες και Ρώσοι ιστορικοί επανειλημμένα έστρεφαν το ενδιαφέρον τους στο θέμα του ξακουστού «Ελληνικού σχεδίου» της Αικατερίνης της 2^{ης}, προσδίδοντας του διάφορα χαρακτηριστικά στοιχεία (από επεκτατικά έως αμοιβαία αποδεκτά). Παρόλα αυτά το σχέδιο σηματο-

¹ Ο τίτλος που μας εδόθη τελικά.

δότησε μια απότομη στροφή της Ρωσίας προς τα μεσανατολικά προβλήματα και την έναρξη του Ανατολικού ζητήματος. Λόγω του σχεδίου για την εξάλειψη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της δημιουργίας της «Βαλκανικής αυτοκρατορίας» με επικεφαλής Ρώσο ευγενή, η ρωσική διπλωματία της εποχής της Αικατερίνης της 2^{ης} θεωρούσε τους ορθόδοξους Έλληνες φυσικούς συμμάχους και υπεράσπιζε τα «ιστορικά δικαιώματα» του ελληνισμού στο έδαφος της πρώην Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Είχαν ήδη δημιουργηθεί μόνιμες επαφές με τους αρχηγούς των ελληνικών κοινοτήτων, τον κλήρο και το στρατιωτικό στρώμα. Από εκείνη την εποχή μπορούμε να μιλάμε για μια νέα φάση στις σχέσεις μεταξύ των δύο λαών, όπου οι Έλληνες έπαιζαν εμφανή ρόλο στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας.

Το σημαντικό στοιχείο της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής ανέκαθεν ήταν θρησκευτικο-φιλοσοφικό: το κίνητρο της δράσης της στην Εγγύς Ανατολή ήταν όχι μόνο η επιδίωξη της εξόδου προς τις θερμές θάλασσες, εμπορικές οδούς και ο έλεγχος των στενών, αλλά και η αντιπαράθεση μεταξύ Σλάβων και Λατίνων, δηλ. Δύσης και Ανατολής. Όσο χρόνο ανάμεσα στη Ρωσία και την Ευρώπη βρισκόταν η «τουρκική φαντασμαγορία», οι αντιπαράθεσεις αυτές δεν ήταν αισθητές σε σημαντικό βαθμό. Η δυσαρέσκεια της Δύσης με τον νέο ρόλο της Ρωσίας οδήγησε στην εμφάνιση, στη δυτική ιστοριογραφία του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, εξαιρετικά εχθρικής ερμηνείας όλης της ρωσικής ιστορίας και ιδιαίτερα της εξωτερικής πολιτικής της, κατηγορώντας την για επεκτατισμό. Η Ρωσίδα ιστορικός Ν. Α. Ναροτσνίτσκογια αναφέρει ένα διασκεδαστικό γεγονός κατά το οποίο ο Μαρξ και ο Εγκελς κακολογούσαν όλους τους δυτικούς παράγοντες που δεν εξέφραζαν την πρέπουσα αντίθεση τους στην ρωσική πολιτική. Ακόμα και τον φανατικό ρωσοφοβικό λόρδο Παλμερστόν ο Μαρξ ονόμασε «Ρώσο πράκτορα». Για το λόγο αυτό η Ευρώπη, ξεχνώντας τις εσωτερικές της έριδες πάντα αποθάρρυνε το απελευθερωτικό κίνημα των υπόδουλων στην Πύλη Ελλήνων και Σλάβων. Η Ρωσία, επίσης, δεν ενθάρρυνε την βιασύνη στο απελευθερωτικό κίνημα μια και δεν ήταν σε θέση να αντιδράσει στην αναπόφευκτη ευρωπαϊκή αποτυχία. Παρά ταύτα η ανάλυση πολλών εγγράφων και διεθνών συμφωνιών συχνά μαρτυρεί την γενναιοφροσύνη της Ρωσίας στις διεθνείς καταστάσεις, κάτι που είχε επανειλημμένα υπογραμμίσει ακόμα και ο Μπίσμαρκ. Η δράση της Ρωσίας στο Ελληνικό Αρχιπέλαγος κατά την γνώμη μας επιβεβαιώνει αυτή την άποψη.

Κεντρικό ρόλο στον αγώνα εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στο δεύτερο μισό του 18 αιώνα έπαιξε η νίκη της Ρωσίας στους δύο ρωσοτουρκικούς πολέμους το 1768-1774 και 1787-1791. Σε αυτό συνέβαλε σε σημαντικό βαθμό η θαρραλέα εκστρατεία στη Μεσόγειο, η Πρώτη εκστρατεία στο Αρχιπέλαγος (του Μοριά) του 1769-1774, επισημασμένη από τον κόμη Ορλόφ, με σκοπό την χαλιναγώγηση της Τουρκίας στο Αρχιπέλαγος. Έως τότε ναυτικές εκστρατείες παρόμοιου μεγέθους ουδέποτε είχαν πραγματοποιηθεί μακριά από τις ακτές της Ρωσίας. Η εκστρατεία αντιμετώπισε τεράστιες δυσκολίες, τις οποίες οι Ρώσοι ναυτικοί προς τιμή τους κατάφεραν να υπερνικήσουν. Οι σταλμένοι στον «σπαρτιατικό λαό» Ρώσοι έφεραν νέα για την ετοιμότητα των Ελλήνων και των Σλάβων των Βαλκανίων να ξεσηκωθούν εναντίον της οθωμανικής διοίκησης και η Αικατερίνη η 2^η λογάριαζε ότι υπό την καθοδήγηση της Ρωσίας ο ύπουλος γείτονας θα νικηθεί. Η εκστρατεία, για την οποία αρχικά η Ευρώπη κράτησε ειρωνική στάση, θεωρώντας την απλά «ρομαντική» είχε εξαιρετικά αποτελέσματα και επιτεύγματα: οι ρωσικές μοίρες του ναυάρχου Γ. Σπριντόφ και του κόμη Γ. Ορλόφ και στη συνέχεια των αντιναυάρχων Τζ. Ελφινστον, Ι. Ν. Αρφ, Β. Γ. Τσιτσάγκοφ και Σ. Κ. Γκρειγκ επέτυχαν συγκλονιστική νίκη επί της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στις ναυμαχίες του Ναυαρίνου, στα στενά της Χίου και το σημαντικότερο, στην ένδοξη ναυμαχία του Τσεσμέ.

Ένα από τα μοναδικά αποτελέσματα της Πρώτης εκστρατείας του ρωσικού στόλου στο Αρχιπέλαγος, τα οποία στην ουσία παραμένουν άγνωστα, ήταν η δημιουργία από Ρώσους ναυτικούς χειρόγραφων χαρτών και Άτλαντα του Ελληνικού Αρχιπελάγους. Οι χάρτες για πρώτη φορά εξασφάλισαν σωστό προσανατολισμό τόσο για τους αξιωματούχους όσο και για τους πηδαλιούχους. Επιπλέον, αξιοποιήθηκαν από εμπορικά πλοία, που επισκέπτονταν όλο και πιο συχνά τα νησιά του Αρχιπελάγους καθώς και από διπλωμάτες και πρόξενους. Έως εκείνη την εποχή τα ύδατα της Μεσογείου ήταν πρακτικά άγνωστα στους Ρώσους ναυτικούς, εφ' όσον δεν υπήρχαν ούτε οι αναγκαίοι χάρτες, τους οποίους κατά την παράκληση της Αικατερίνης προμήθευε ο Ρώσος πρέσβης στην Αγγλία κόμης Ι. Γ. Τσερνισόφ.

Η εμπειρία της Πρώτης εκστρατείας του Αρχιπελάγους, αποτυπωμένη μεταξύ άλλων στους χάρτες και τον Άτλαντα, είχε ουσιαστική αξία για τους Ρώσους συμμετέχοντες στις επόμενες εκστρατείες της μοίρας του Φ. Ουσακόφ στη Μεσόγειο (1798-1800) και στη Δεύτερη εκστρατεία στο Αρχιπέλαγος του Ντ. Ν. Σενιάβιν (1805-1807). Οι χάρτες διευκόλυναν την δράση του ρωσικού στόλου εναντίον της Τουρκίας από την πλευρά του Αρχιπελάγους στα χρόνια των επόμενων πολέμων.

Παρά του ότι η διαφαινόμενη επανάσταση των Ελλήνων έσβησε σύντομα, οι Έλληνες υποστήριξαν ενεργά τον ρωσικό στόλο, τον εφοδίαζαν με πληροφορίες για τους Τούρκους, παρείχαν βοήθεια για τον εφοδιασμό και την επισκευή των πλοίων και μάλιστα συμμετείχαν άμεσα στις πολεμικές ναυτικές ενέργειες και αιχμαλώτιζαν τουρκικά εμπορικά σκάφη. Το 1773 στο ρωσικό Ναυτικό εισήλθαν πάνω από 4 χιλ. Έλληνες από όλα τα νησιά του Αιγαίου. Π.χ. στην Πάρο, στο λιμάνι της Νάουσας, υπήρχε ολόκληρο στρατόπεδο με Αλβανούς και Έλληνες. Υπάρχουν μαρτυρίες κατά τις οποίες ακόμα και τα πιο μικρά σε μέγεθος ελληνικά σκάφη δεν παραδίδονταν όταν εδέχοντο επίθεση τουρκικών γαλερών. Ο στόλος στο Αρχιπέλαγος ενισχυόταν από πλοία, προερχόμενα από την Βαλτική και εν μέρει από ελληνικά πλοία. Πλοίαρχοι ήταν Ρώσοι και Έλληνες, όπως οι Ιβάν και Μαρκ Βοινόβιτς, ο Αλεξιανός, ο Ρίζος και ο Ψαρός. Η υποστήριξη των Ρώσων από τους Έλληνες στους ρωσοτουρκικούς πολέμους στα τέλη του 18^{ου} αιώνα οφείλετο όχι μόνο στην ενίσχυση του κύρους του Πολεμικού Ναυτικού της Ρωσίας στη Μεσόγειο, αλλά και στην ενδυνάμωση των νοτίων συνόρων της Ρωσικής αυτοκρατορίας, κάτι που υποσχόταν μεγάλα οφέλη στους Έλληνες εμπόρους που πάντα έβλεπαν μακριά. Πολλοί νησιώτες, από την Θάσο ως την Κρήτη υπό την επήρεια του μεγαλείου της Ρωσίας πήραν ρωσική υπηκοότητα. Με τη σειρά της, η Ρωσία επιδίωκε τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για το εμπόριο των Ελλήνων και συνέβαλε στην ελεύθερη εκτέλεση των θρησκευτικών τους τελετών και την ανάπτυξη της ελληνικής παιδείας, της διαφώτισης, της αυτοδιοίκησης και της οικονομίας.

Από κοινού με την ενδυνάμωση της πολιτικής της επιρροής και την απόκτηση πολύτιμων εδαφών, Κριμαίας και άλλων, η Ρωσία προωθούσε και τα εμπορικά της συμφέροντα. Σημαντικό επίτευγμα έμελλε να γίνει η ελευθερία εμπορίας στη Μαύρη θάλασσα και μέσα από τα στενά, με την συμφωνία του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή, που οδήγησε στην μεγαλύτερη ανάπτυξη της περιοχής του Ελληνικού Αρχιπελάγους. Ήδη, το 1770 τοποθετήθηκαν πρόξενοι στην Ζάκυνθο και την Κεφαλονιά. Η συμφωνία αποδυνάμωνε την τουρκική κυριαρχία επί των χριστιανών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Με σκοπό την αποσαφήνιση των θέσεων της ειρηνευτικής συνθήκης και την μετρίαση της δυσaráσκειας του σουλτάνου εστάλη κατόπιν εντολής της Ρωσίδας αυτοκράτειρας στον Αμπντούλ-Χαμίντ «η λαμπρή αποστολή» 500 ατόμων με επικεφαλής τον πρίγκιπα Ρέπνιν. Τούτο έλαβε χώρα την άνοιξη του 1775 στην Κωνσταντινούπολη. Ανάμεσά τους ήταν και ο προστατευόμενος του Ρέπνιν, ο μέλλον επιτετραμμένος στην Κωνσταντινούπολη (από το 1781) Γ.Ι. Μπουλγκάκοφ (1743-1809), ο οποίος έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στην Ανατολή, χάρη στην σκληρότητα και ταυτόχρονα ελαστικότητα του χαρακτήρα του.

Η περιπλοκότητα της διπλωματικής δραστηριότητας της Ρωσίας στην Ανατολή το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα οδήγησε στην αναδιοργάνωση της υπηρεσίας εξωτερικών υποθέσεων και τη δημιουργία ολόκληρου δικτύου από προξενικές υπηρεσίες, γεγονός εξαιρετικής σημασίας και για άλλα, μη χριστιανικά κράτη της Ανατολής.

Στη βάση της ειρηνευτικής συνθήκης με την Πύλη «για την αρωγή και διάδοση στις περιοχές της Οθωμανικής Πύλης απρόσκοπτου εμπορίου» είχε τοποθετηθεί γενικός πρόξενος από την 21.08.1776 σε όλα τα εμπορικά λιμάνια του Αρχιπελάγους ο αντισυνταγματάρχης κόμης Ιβάν Βοινόβιτς, σύμφωνα με το υψηλότατο διάταγμα της επιτροπής των εξωτερικών υποθέσεων. Τον τόπο διαμονής ο κόμης μπορούσε να επιλέξει όχι αμέσως αλλά αργότερα, μετά την γνωριμία με το Αρχιπέλαγος, «όταν το ρωσικό εμπόριο θα επιλέξει από μόνο του τον έναν ή τον άλλο τόπο...». Θα μπορούσε να του βρει τον κατάλληλο τόπο διαμονής και ο Ρώσος επιτετραμμένος στην Κωνσταντινούπολη, έμπειρος διπλωμάτης της Αικατερίνης, Α. Σ. Σταχίεφ, ο οποίος είχε άμεση συμμετοχή στην υπογραφή της ειρήνης του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή το 1774 ή, ακόμα, και ο ίδιος ο γενικός πρόξενος «μια και όλοι τους γνωρίζουν καλύτερα ποιος τόπος στο Αρχιπέλαγος δέχεται τις περισσότερες επισκέψεις των Ρώσων και είναι πιο κατάλληλος για το εμπόριο». Σε αντίθεση με τους άλλους προξένους, έπρεπε κατά την άφιξη στο Αρχιπέλαγος και μετά από την επιλογή κατάλληλου τόπου διαμονής να αλληλογραφήσει με τον Σταχίεφ ως γενικό πρόξενο, επίσημα τοποθετημένο από την Πύλη και να ζητήσει οδηγίες, δηλαδή φερμάνι. Οι αποδοχές που έλαβε ο Βοινόβιτς ήταν αρκετά υψηλές, λόγω της σημαντικότητας της θέσης του, δηλ. 4,1 χιλ. ρούβλια το χρόνο, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών για την οικία του (600 ρ.), για τους γενίτσαρους και την αλληλογραφία 600 ρ., για τον πρώτο δραγουμάνο 340, για τον δεύτερο και την γραμματεία -360 ρ. Υποχρέωσή του ήταν να ενημερώνει για τα πάντα τον επιτετραμμένο στην Κωνσταντινούπολη και να του ζητά βοήθεια για την δημιουργία υποπροξενείων σε όλα τα εμπορικά λιμάνια του Αρχιπελάγους.

Κατά την προετοιμασία της εμπορικής συμφωνίας με την Τουρκία, συμφωνίας που θα δημιουργούσε μεγάλες προοπτικές για το εμπόριο στην Εγγύς Ανατολή, καθώς και ευνοϊκές συνθήκες για την «ναυτιλία, την οποία οι Ρώσοι έμποροι έπρεπε με επιτυχία να αξιοποιήσουν», συστάθηκε το 1782 με διάταγμα της αυτοκράτειρας

Αικατερίνης της 2^{ης} Επιτροπή από τους εκπροσώπους της επιτροπής εξωτερικών υποθέσεων και της επιτροπής εμπορικών υποθέσεων. Η Επιτροπή έπρεπε να εξετάσει το θέμα της επιλογής τόπων για νέα προξενεία «που θα προσφέρουν όφελος στην Αυτού Μεγαλειότητα και τους υπηκόους της και θα συμβάλουν στην ανάπτυξη εξωτερικού εμπορίου».

Ως πλέον εξέχον διπλωματικό έγγραφο στις σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Πύλης θα πρέπει να θεωρήσουμε την υπογεγραμμένη το 1783 Εμπορική σύμβαση. Σπουδαίο ρόλο στη σύνταξη και την εφαρμογή της σύμβασης έπαιξαν οι Ρώσοι διπλωμάτες στην Κωνσταντινούπολη Α.Σ. Σταχίεφ και Γ.Ι. Μπουλγκάκοφ. Η σύμβαση περιείχε τον λεπτομερή ορισμό της αστικής και νομικής θέσης των Ρώσων υπηκόων στην Οθωμανική αυτοκρατορία, καθώς και την πλήρη περιγραφή των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των Ρώσων προξένων. Με τη σύμβαση αυτή η Ρωσία απέκτησε τόσα δικαιώματα και προνόμια που η Πύλη δεν είχε παραχωρήσει σε κανένα άλλο λαό. Από κοινού με το γαλλικό και το αγγλικό έθνος, οι Ρώσοι απέκτησαν ιδιαίτερα προνόμια στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Εκτός αυτού, στους Ρώσους υπηκόους και προξένους είχαν δοθεί δικαιώματα και προνόμια που δεν είχαν οι Τούρκοι έμποροι και πρόξενοι στην επικράτεια της Ρωσικής αυτοκρατορίας. Όλοι οι Ρώσοι υπήκοοι είχαν το δικαίωμα να ταξιδεύουν απρόσκοπτα στην τουρκική επικράτεια και δεν πλήρωναν κανένα φόρο τύπου χαράτσι. Πέραν της πληρωμής ασήμαντων τελωνιακών δασμών (3% πάνω στα εισαγόμενα ή εξαγόμενα εμπορεύματα) οι έμποροι, οι δραγουμάνοι και όλοι οι Ρώσοι υπήκοοι στο σύνολό τους δεν έπρεπε να υποχρεούνται σε ουδεμία άλλη επιβάρυνση. Η Πύλη είχε την υποχρέωση να υποδέχεται και να προστατεύει όλους τους εισερχόμενους στην Τουρκία με ρωσική σημαία και στην περίπτωση παραβίασης των προσωπικών ή περιουσιακών τους δικαιωμάτων όφειλε να καταβάλει «οιανδήποτε προσπάθεια» για την αποκατάσταση αυτών και την τιμωρία των υπευθύνων. Αρκετά σημαντικές ήταν και οι εγγυήσεις, απαραίτητες για την σωστή πορεία των εμπορικών σχέσεων. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το ρωσικό εμπόριο στη Μεσόγειο και το Αρχιπέλαγος πραγματοποιείτο την εποχή εκείνη από Ρώσους υπηκόους που ήταν Αρμένιοι και Έλληνες.

Ιδιαίτερα δικαιώματα απέκτησαν και τα ίδια τα προξενεία. Πρωτίστως η Ρωσία εδραίωσε το δικαίωμά της να «τοποθετεί προξένους της σε όλες τις Οθωμανικές κτίσεις», όπου θεωρούσε την παρουσία τους χρήσιμη για εμπορικές υποθέσεις. Οι Ρώσοι πρόξενοι είχαν τα ίδια δικαιώματα με τους Γάλλους και Άγγλους προξένους και στην πράξη ακόμα περισσότερα. Το ίδιο ίσχυε και για την πλήρη ανεξαρτησία των προξένων της Ρωσίας από τις τοπικές τουρκικές αρχές, οι οποίες δεν είχαν δικαίωμα να τους συλλαμβάνουν ή να «σφραγίζουν τα σπίτια τους». Κανείς από τις τουρκικές αρχές δεν είχε δικαίωμα να μπαίνει στις οικίες των Ρώσων προξένων και το γεγονός αυτό περιόριζε την εξουσία της Πύλης. Όλες οι διαφορές επιλύονταν στα οθωμανικά δικαστήρια με την υποχρεωτική παρουσία του πρέσβη και ιδιαίτερα οι διαφορές που υφίσταντο μεταξύ των Ρώσων επιλύονταν μόνο από τους προξένους και σύμφωνα με τους ρωσικούς νόμους. Ούτε η τουρκική νομοθεσία, ούτε οι τουρκικές δικαστικές και εκτελεστικές αρχές δεν παρείχαν αρκετές εγγυήσεις στους υπηκόους ευρωπαϊκών κρατών, οι οποίοι, καθώς ήταν φυσικό, επιδίωκαν να περιορίσουν, ακόμα και να παραλύσουν την ισχύ των βασικών νόμων του Ισλάμ. Η δημιουργία των προξενικών θεσμών και η ανάπτυξη των (διεύρυνση των παρεχομένων δικαιωμάτων) εξαρτάτο άμεσα από την εξέλιξη των διεθνών σχέσεων, στα πλαίσια των οποίων αυτοί ασχολούνται με συγκεκριμένες διοικητικές υποθέσεις.

Η ουσία της δραστηριότητας των προξένων, δηλ. υπηρεσιακών προσώπων, διορισμένων από το κράτος, έγκειται στην διαφύλαξη εκείνων των πολυάριθμων σχέσεων που δημιουργούνται ανάμεσα στα άτομα που ανήκουν σε διαφορετικά κράτη. Είναι υποχρεωμένοι να προστατεύουν τους υπηκόους τους που διαμένουν σε ξένο έδαφος και τα περιουσιακά τους δικαιώματα και να τους εξασφαλίζουν την άσκηση των αναγνωρισμένων δικαιωμάτων τους. Διαφυλάσσουν τα εμπορικά και βιομηχανικά συμφέροντα των λαών, συμβάλουν στην πολύπλευρη ανάπτυξη, πάντα στα πλαίσια των συμφωνιών και των όρων της οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολό της, δηλαδή συμβάλλουν στην ανάπτυξη των υλικών, πνευματικών και κοινωνικών σχέσεων που ενώνουν τους λαούς και τους οδηγούν στην κατανόηση της αλληλεξάρτησης των συμφερόντων τους. Όσο πιο ανεπτυγμένες είναι οι διεθνείς σχέσεις, τόσο πιο ευρύς είναι ο κύκλος των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των προξένων και τόσο πιο πλούσιο είναι το περιεχόμενο της δραστηριότητάς τους.

Όσο λιγότερο ικανό είναι ένα κράτος να ανταποκρίνεται στις διεθνείς του υποχρεώσεις, τόσο πιο ευρείς θα είναι οι υποχρεώσεις των προξένων και τόσο πιο ποικίλες οι διοικητικές τους ενέργειες. Έτσι ερμηνεύεται εν μέρει η ειδική θέση (τα ευρέα δικαιώματα και προνόμια των προξένων των χριστιανικών κρατών στην Ανατολή) που κατέχουν οι πρόξενοι των χριστιανικών κρατών στα μη χριστιανικά κράτη της Ανατολής. Η σχέση ανάμεσα στους πολιτικούς σκοπούς που επιδιώκουν τα κράτη και οι πρόξενοι μέσω της δραστηριότητάς τους

είναι οργανική. Οι πρόξενοι βρίσκονται σε άμεση σύνδεση με κοινωνικά κινήματα και την πάλη των κοινωνικών συμφερόντων καθώς και με την κοινωνική, βιομηχανική και εμπορική ζωή από ότι οι διπλωμάτες. Για το λόγο αυτό οι πρώτοι πάντα αποτελούσαν την αναντικατάστατη πηγή πληροφοριών για τους διπλωμάτες.

Σταδιακά και με αφετηρία την ειρηνευτική (1774) και εμπορική (1783) σύμβαση διευρύνθηκε η διπλωματική εκπροσώπηση της Ρωσίας στην Ανατολή. Επί της Μεγάλης Αικατερίνης είχαν ανοίξει στην Ευρώπη και την Ασία 42 νέα ρωσικά προξενεία. Το 1784 τοποθετήθηκε Ρώσος πρόξενος στην Κρήτη ο Καρλ Οττο Σπαλγκκάμπερ, ο οποίος έπρεπε να παρέχει πληροφορίες όχι μόνο για το ρωσικό εμπόριο αλλά και για το εμπόριο των άλλων κρατών και «να στείλει την περιγραφή του τόπου που πήγε όσο δυνατόν γρηγορότερα». Συγχρόνως, τοποθετήθηκε και άλλος πρόξενος στην Συνόπη. Οι αμοιβές τους ήταν 1800 ρ. και 1500 ρ. αντίστοιχα.

Οι πρόξενοι είχαν την ευθύνη

1. Να παρακολουθούν την ακριβή εφαρμογή της εμπορικής σύμβασης του 1783 και όλων των συμφωνημένων όρων σε σχέση με τα εμπορικά συμφέροντα των Ρώσων υπηκόων.
2. Να παρέχουν βοήθεια στη διάδοση του ρωσικού εμπορίου και να ενθαρρύνουν τους νέους εμπόρους.
3. Να καταβάλουν προσπάθεια για να διευθετούν τις διαφορές μεταξύ των Ρώσων ναυτικών.
4. Να αποστέλλουν στην επιτροπή εμπορίου ακριβή περιγραφή όλου του ρωσικού εμπορίου, τις επιτυχίες του και τους τρόπους υποστήριξης του.

Οι πρόξενοι όφειλαν να παρουσιαστούν στον Ρώσο επιτετραμμένο Γ. Ι. Μπουλγκάκοφ στην Κωνσταντινούπολη, ο οποίος είχε τοποθετηθεί από την ίδια την αυτοκράτειρα στη θέση του έκτακτου επιτετραμμένου και πληρεξούσιου υπουργού στην Πύλη, για να λάβουν τα φερμάνια που τους αναγνώριζαν ως προξένους.

Σύντομα μετά την υπογραφή της εμπορικής σύμβασης του 1783 ανάμεσα στη Ρωσία και την Τουρκία για άλλη μια φορά ξέσπασε πόλεμος (1787-1791), ο οποίος οδήγησε και πάλι στη νίκη επί της Τουρκίας. Επί Αικατερίνης είχαν υλοποιηθεί με επιτυχία οι στόχοι για την εδραίωση της Ρωσίας στις ακτές της θάλασσας του Αζόφ και της Μαύρης θάλασσας από όπου προέκυψε ελεύθερη εμπορική οδός προς τη Μεσόγειο θάλασσα. Το 1792 υπεγράφη η σύμβαση του Ιάσιου μεταξύ της Ρωσίας και της Τουρκίας, που επιβεβαίωσε την υποχρεωτική ισχύ της συμφωνίας του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή και της Εμπορικής σύμβασης του 1783. Όμως οι σχέσεις πολύ συχνά ήταν τεταμένες και οι τουρκικές αρχές επανειλημμένα δημιουργούσαν προσκόμματα στους Ρώσους προξένους και υπηκόους. Οι υποχρεώσεις των Ρώσων προξένων στην Οθωμανική αυτοκρατορία ήταν αρκετά επαχθείς λόγω της κατάστασης που επικρατούσε στο εσωτερικό της τουρκικής αυτοκρατορίας. Ο ίδιος ο Σταχίεφ επανειλημμένα υπέστη επιθέσεις από την πλευρά των εξοργισμένων λόγω της πολεμικής τους ήττας μουσουλμάνων και κάποτε κατάφερε να γλιτώσει από το μένος του όχλου την τελευταία στιγμή. Η ζωή του Μπουλγκάκοφ, επίσης, ήταν γεμάτη από έντονες καταστάσεις. Στη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου ο ίδιος και η οικογένειά του ήταν αιχμάλωτοι του σουλτάνου, στη συνέχεια ελευθερώθηκε και πριν το θάνατό του επισκέφτηκε την αυτοκράτειρα, η οποία τον ονόμαζε χαϊδευτικά «επισκέπτη από την Βασιλεύουσα».

Ως αποτέλεσμα της δραστήριας εξωτερικής πολιτικής της η Ρωσία στα τέλη του 18^{ου} αιώνα απέκτησε σημαντικά εδάφη στο νότο και ο στόλος της εδραιώθηκε στη Μεσόγειο θάλασσα και στο ελληνικό Αρχιπέλαγος προς συμφέρον και των Ελλήνων, που διέθεταν σημαντικά κεφάλαια και κρατούσαν στα χέρια τους σχεδόν όλο το εμπόριο της Πύλης και το εμπόριο της Ρωσίας στο νότο. Η ευνοϊκή διεθνής κατάσταση στην Ανατολή λόγω της νίκης των ρωσικών όπλων και του στόλου διευκόλυνε τον περαιτέρω αγώνα των Ελλήνων υπέρ ανεξαρτησίας απέναντι στην Οθωμανική αυτοκρατορία και το Ισλάμ.

“Η Βιβλιογραφία δίδεται στο Ρωσικό κείμενο που ακολουθεί”

Соколовская О.В.

Институт славяноведения и балканистики РАН(Москва)

Некоторые аспекты внешней политики царской России в Греческом Архипелаге во второй половине XVIII в.

Во второй половине XVIII в. Российская империя, укреплявшая статус великой морской державы, обратила особое внимание на Средиземноморский регион, что ознаменовалось постепенным усилением там ее военно-морской и политической роли. Российская империя, равной которой по размерам Европа не знала со времен Рима, превратилась в огромную и чуждую Западу геополитическую величину, изменившую все международное положение Европы. Запад нелегко мирился с такими геополитическими сдвигами. Зато греки, всегда обладавшие прагматичным умом, сразу увидели настоящего покровителя своим мечтам. Греческие и российские историки неоднократно обращались к теме знаменитого «Греческого проекта» Екатерины II, давая ему различные характеристики (от экспансионистского до взаимоприемлемого), но, тем не менее, он ознаменовал собой резкий поворот России к ближневосточным проблемам и начало Восточного вопроса. В связи с планом ликвидации Оттоманской империи и создания «Балканской империи» во главе с русским дворянином, российская дипломатия времен Екатерины II рассматривала православных греков как естественных союзников и выступала за восстановление «исторических прав» эллинизма на территории бывшей Византийской империи. Были налажены постоянные контакты с лидерами греческих общин, духовенством и военным сословием¹. С этого времени можно говорить о новом этапе отношений между двумя народами, где греки играли заметную роль во внешней политике России.

Важным элементом российской внешней политики всегда был религиозно-философский: побудительными причинами ее деятельности на Ближнем Востоке были не только стремление иметь выход к теплым морям и торговым путям, к контролю за проливами, но и противостояние славянства и латинства, т.е. Запада и России. Пока между Россией и Европой стояла «турецкая фантазмагория» эти противоречия были не столь заметны. Недовольство Запада новой ролью России впоследствии породило в западной историографии XIX-XX вв. крайне враждебную интерпретацию всей русской истории и особенно ее внешней политики, обвиняя ее в экспансии. Российский историк Н.А. Нарочницкая приводит забавный факт, что Маркс и Энгельс поносили всех западных деятелей, которые не проявляли должного противодействия русской политике - досталось даже яркому русофобу лорду Пальмерстону, которого Маркс объявил «русским агентом»². Поэтому Европа, забыв о своих внутренних распрях, всегда сдерживала освободительное движение подвластных Порте греков и славян. Россия также не всегда поощряла торопливость в освободительном движении, будучи не в состоянии противодействовать неизбежному европейскому афронту. При этом анализ многих документов и международных договоров, напротив, нередко свидетельствуют о благородстве России в международных обстоятельствах, что неоднократно подчеркивал даже Бисмарк. Деятельность России в Греческом Архипелаге по нашему мнению является подтверждением этому.

Центральную роль в борьбе с Османской империей во второй половине XVIII в. сыграла победа России в двух русско-турецких войнах 1768-1774 гг. и 1787-1791 гг.. Этому в значительной мере содействовала смелая экспедиция, задуманная графом Орловым в Средиземное море для противостояния Турции со стороны Архипелага - Первая Архипелагская (Морейская) экспедиция 1769-1774 гг. Ранее такие крупномасштабные морские экспедиции вдали от берегов России никогда не проводились. Экспедиция была сопряжена с огромными трудностями, которые русским морякам удалось с честью преодолеть. Посланные «к спартанскому народу» эмиссары принесли известия о готовности греков и балканских славян восстать против оттоманского правления и Екатерина II рассчитывала на то, что под руководством России коварный сосед будет побежден. Экспедиция, к которой Европа вначале отнеслась с иронией, считая ее лишь «романтической», имела выдающиеся результаты и достижения: русские эскадры адмирала Г.А. Спиридова и графа Г.Орлова, а затем эскадры контр-адмиралов Дж.Эльфинстона, И.Н.Арфа, В.Я.Чичагова и С.К.Грейга одержали убедительную победу над Османской империей в бит-

¹ Ф.Янницки.. *Образ греков в воспоминаниях русских путешественников в конце XVIII- начале XIXв.-. «Греция. Национальная идея, общество, государств. XVIII-XXвв». М., 2002. С. 96*

² Н.А.Нарочницкая. *Россия и русские в мировой истории. М., 2003. С. 158*

вах при Наварине, в Хиосском проливе, и главное - в славном Чесменском бою.

Одним из уникальных результатов Первой Архипелагской экспедиции русского флота 1769-1774 гг., о которых практически неизвестно, явилось создание русскими морскими офицерами рукописных карт и Атласа Греческого Архипелага. Карты впервые дали верную ориентацию, как верховной власти, так и корабельным кормчим. Ими могли пользоваться торговые суда, все чаще посещавшие острова Архипелага, а также дипломатические агенты и консулы. До этого времени воды Средиземного моря были практически не известны русским морякам: не имелось даже необходимых карт; их по просьбе Екатерины доставал российский посол в Англии граф И.Г.Чернышов.

Опыт Первой Архипелагской экспедиции, собранный, в том числе, в картах и Атласе, имел большую практическую ценность для русских участников последующих Средиземноморских походов эскадры Ф.Ф.Ушакова 1798-1800 г. и Второй Архипелагской экспедиции Д.Н.Сенявина 1805-1807 гг.³ Карты облегчали противодействие русского флота Турции со стороны Архипелага в годы последующих войн.

Несмотря на то, что начавшееся восстание греков быстро угасло, греки активно поддерживали российский флот: снабжали агентурными сведениями о турках, оказывали помощь в снабжении и починке судов, и даже непосредственно участвовали в военно-морских действиях и брали в плен турецкие купеческие суда. К 1773 г. на русскую морскую службу поступило более 4 тыс. греков со всех берегов Эгейского моря. Например, в порте Ауза на Паросе был целый лагерь греков и албанцев. Есть свидетельства о том, что даже самые малые греческие суда при нападении турецких галер не сдавались в плен. Флот в Архипелаге пополнялся судами, присылавшимися из Балтики, но частично и греческими судами. Капитанами были как русские, так и греки - Иван и Марк Войновичи, Алексиано, Ризо, Псаро. Поддержка греков России в русско-турецких войнах конца XVIII в. объяснялась не только усилением военно-морского авторитета России в Средиземноморье, но также укреплением южных рубежей Российской империи, что сулило немалые выгоды греческим торговцам, смотревшим всегда далеко вперед. Многие островитяне от Тассоса до Кандии под впечатлением от могущества России приняли ее подданство. В свою очередь Россия стремилась создать благоприятные условия для торговли греков, способствовала свободному отправлению религиозных обрядов, внесла немалый вклад в дело развития греческого образования, просвещения и самоуправления и греческой экономики⁴.

Наряду с укреплением политического влияния и приобретения ценных земель – Крыма и других, Россия продвигала свои торговые интересы: существенным достижением стала полученная по Кючук-Кайнарджийскому миру 1774 г. свобода торговли на Черном море и через проливы, что привело к еще большему значению региона Греческого Архипелага. Еще в 1770 г. были назначены консулы в Занте и Кефалонию. Договор ослаблял турецкое владычество над христианами Османской империи. Чтобы уточнить положения мирного трактата и смягчить обиды султана весной 1775 г. В Константинополь к Абдул-Гамиду с чрезвычайным поручением от российской императрицы прибыла делегация - «блестящее посольство» в 500 человек, возглавляемое князем Репниным. Среди нее был и подопечный Репнина будущий посланник в Константинополе (с 1781 г.) Я.И.Булгаков (1743-1809), сыгравший большую роль во внешней политике России на Востоке благодаря своей твердости и гибкости одновременно.

Сложность дипломатической деятельности России на Востоке во второй половине XVIII в. поставила на очередь реорганизацию иностранного ведомства и создания там целой сети консульской службы, что имело, как и в других нехристианских государствах Востока, огромное значение.

На основании мирного трактата с Портой «для содействия и распространения в областях Порты Оттоманской беспрепятственной торговли» назначен был высочайшим именованным указом коллегии иностранных дел от 21.08.1776 г. генеральным консулом во всех архипелагских торговых пристанях «от армии подполковник» граф Иван Войнович. А вот место пребывания он должен был определить не сразу, после ознакомления с Архипелагом, и «пока российская торговля сама собою предпочтительно не установится в том или другом месте...». Место пребывания мог также ему выбрать российский посланник в Константинополе опытный екатерининский дипломат А.С. Стахийев, который принимал непосредственное участие в заключении Кючук-Кайнарджийского мира 1774 г. или сам генеральный консул: «ибо им

³ Первая Архипелагская экспедиция русского флота 1769-177 гг. В. Кн. «Атлас и рукописные карты Первой архипелагской экспедиции русского флота 1769-1774 гг.». М., 1997, с.9-15

⁴ Ф. Янници. Идеализм и прагматизм во взаимовосприятии русских и греков в конце XVIII-начале XIX вв. В сборнике: «Греческий мир XVIII-XX вв. в новых исторических исследованиях. М., 2006., С. 73, 111; Ф.Ф. Веселаго. Краткая история российского флота. М.-Л., 1939. С. 100-101

вместе лучше знать надобно, которое в Архипелагских островах донныне более посещается россиянами и удобно для торговли». В отличие от других консулов, он должен был по прибытии в Архипелаг и избрав к пребыванию удобное место, списаться со Стахиевым и потребовать от него наставлений как официально быть назначенным от Порты генеральным консулом, т. е. получить фирман. Содержание И. Войнович получил весьма солидное, учитывая важность назначения. Оно составило в год 4,1 тыс. руб., включая расходы на дом -600, на янычар и переписку -600, на первого драгомана 340, на второго драгомана и канцелярию -360⁵. Его задачей было сообщать обо всем постоянно посланнику в Константинополе, требовать его помощи в создании во всех архипелагских торговых пристанях вице - консульств.

Одновременно назначался консулом России на остров Корфу, принадлежащий венецианской республике, тамошний дворянин Спиридон Варукка, который должен был способствовать процветанию российской торговли. Назначение это состоялось по рекомендации поверенного в делах России маркиза Маруцци, у которого он служил в русско-турецкую войну.

Во время подготовки торгового договора с Турцией, который открывал большие перспективы для торговли на Ближнем Востоке, а также благоприятные условия «кораблеплавания, которыми купечество русское должно будет успешно воспользоваться»⁶, в 1782 г. по указанию императрицы Екатерины II была создана комиссия из представителей коллегии иностранных дел и коммерц-коллегии. Комиссия должна была рассмотреть вопрос о том, где необходимо учредить новые консульства «для пользы ее величества и ее подданных и для развития внешней торговли».

Самым выдающимся дипломатическим документом в отношениях между Россией и Портой можно считать заключенный в 1783 г. Торговый трактат. Большую роль в его создании и применении сыграли русские дипломаты в Константинополе А.С.Стахийев и Я.И.Булгаков. Трактат содержит подробное определение гражданского и юридического положения русских подданных в Османской империи, он всесторонне раскрывает права и преимущества русских консулов. По этому трактату Россия приобрела такие права и льготы, которые Порта не предоставляла ранее ни одному другому народу. Наряду с французской и английской нациями русские получали особый почет в Османской империи. Более того: русским подданным и консулам были предоставлены такие права и льготы, которыми сами турецкие купцы и консулы на территории Российской империи никогда не пользовались. Так, всем русским подданным дозволялось беспрепятственно путешествовать в турецких владениях, они не подлежали взысканию каких-либо налогов, вроде хараджа. Заплатив весьма невысокие таможенные пошлины (3% с привозимых и вывозимых товаров), купцы, драгомены и все российские подданные вообще, не должны были подвергаться каким-либо другим взысканиям и притеснениям. Порта брала на себя обязательство принимать, охранять и защищать всех приезжающих в Турцию под русским флагом, а в случае нарушения их личных или имущественных прав, она должна была приложить «всевозможные старания» к их восстановлению и наказанию виновных. Весьма основательными были гарантии необходимые для правильного хода торговых сношений. Следует сказать, что российская торговля в Средиземном море и Архипелаге осуществлялась в это время подданными России армянами и греками.

Особые права получали и сами консульства. Прежде всего за Россией подтверждалось право «учреждать своих консулов во всех местах владения Османского», где русское правительство найдет присутствие их нужным для торговых дел. За русскими консулами были закреплены такие же права как за французскими и английскими, а в действительности даже шире⁷. То же касалось полной независимости консулов России от местных турецких властей, которые не имели права брать под стражу или «прикладывать печати» к их домам. Никто из турецких властей не имел права входить в дома русских консулов и это ограничивало территориальную власть Порты. Все судебные споры решались османскими судами только в присутствии посла, а все споры между русскими должны были решаться только консулами и по русским законам. Ни турецкое законодательство, ни турецкие судебные и исполнительные власти не давали достаточных гарантий для подданных европейских государств. Естественно, что они все стремились ограничить или даже парализовать действие основных законов ислама. Создание консульских институтов и их развитие (расширение предоставленных им прав) непосредственно зависят от процветания международных отношений, в области которых они занимаются конкретными административными задачами.

⁵ В.А.Уляницкий *Русские консульства за границей в XVIII в М., 1899. Прил. № 128*

⁶ В.А. Уляницкий. *Русские консульства за границей в XVIII в. ... Прил. №130, 129; Веселаго. Краткая история российского флота. .С.74*

⁷ Ф.Ф. Мартенс. *Исторический очерк деятельности консульств на Востоке.Спб. С. 54-55; 256-259*

Сущность деятельности консулов - должностных лиц, назначаемых государством - охранение тех многочисленных отношений, которые возникают между частными лицами различных государств. Они обязаны выступать постоянными защитниками частных лиц и имущественных прав и интересов подданных их государства на территории чужого государства, обеспечивать за ними пользование благоприобретенными и признанными правами. Они охраняют торговые и промышленные интересы народов, содействуют всестороннему их развитию, руководствуясь трактатами и условиями экономической деятельности вообще, т.е. множество материальных, духовных, социальных сношений и устремлений, которые сближают народы и приводят их к осознанию солидарности интересов. Чем более развиты международные отношения, тем шире круг прав и обязанностей консулов, тем богаче содержание их деятельности.

Чем меньше данное государство способно выполнить обязанностей международного свойства, тем обширнее будут права консулов, тем разнообразнее их административные функции. Этим отчасти объясняется то особенное положение (те широкие права и преимущества консулов христианских стран на Востоке), которое занимают консулы христианских государств в нехристианских государствах на Востоке⁸. Органической является связь между политическими целями, преследуемыми государством и деятельностью консульств. Консулы стоят в непосредственной связи с социальными движениями и борьбой общественных интересов, они стоят гораздо ближе к общественной, промышленной и торговой жизни, чем дипломатические агенты. Они поэтому всегда служили незаменимыми источниками сведений для дипломатических агентов.

Постепенно на основании трактатов мирного 1774 г и торгового 1783 г. расширялось дипломатическое представительство России на Востоке. Всего при Екатерине Великой было открыто в Европе и Азии 42 новых российских консульства. В 1784 г. был назначен российский консул на о. Кандию (Крит) Карл Отто Шпалкгабер. Ему вменялось сообщать не только о российской торговле, но и об иностранной, а «о краях тамошних... описание прислать как можно быстрее». Одновременно назначался консул в Синоп. Подъемных им было назначено 1800 р. и 1500 р. соответственно⁹.

В инструкциях консулам вменялось:

1. наблюдать за точным соблюдением торгового трактата 1783 г. и всех выговоренных по нему условий торговых выгод, для российских подданных;
2. помогать распространению русской торговли, поощрять в этом приезжающих;
3. стараться прекращать возникающие споры между русскими моряками;
4. присылать в коммерц-коллегию точное описание всей русской торговли и ее успехов и мер содействия.

Консулы должны были явиться в Константинополь к российскому посланнику Я.И.Булгакову, который был назначен самой императрицей Екатериной Великой на пост чрезвычайного посланника и полномочного министра при Порте для получения фирманов о признании их консулами.

Вскоре после заключения торгового трактата 1783 г. между Россией и Турцией вновь вспыхнула война 1787-1791 гг., которая была для Турции опять неудачной. При Екатерине были успешно выполнены задачи утверждения России на берегах Азовского и Черного морей и открытие через них свободного торгового пути в Средиземное море. В 1792 г. был заключен Ясский трактат между Россией и Турцией, который подтвердил обязательную силу трактатов Кючук-Кайнарджийского и Торгового 1783 г. Однако отношения чаще были очень натянутыми и турецкие власти воздвигали одно за другим различные препятствия для подданных России и консулов. Обязанности русских консулов в Османской империи были весьма тяжелы, учитывая внутреннее состояние Турецкой империи. Так, А.С.Стахийев не раз подвергался нападениям со стороны разгневанных поражением в войне мусульман и однажды едва спасся от гнева толпы. Жизнь Я.И.Булгакова также была полна яркими событиями: во время русско-турецкой войны 1786-1791 гг. он находился в плену у султана вместе со всей семьей, затем был отпущен и перед смертью посетил императрицу, которая называла его ласково «цареградским гостем».

В результате активной внешней политики России к концу XVIII в. приобрела значительные земли на юге, а ее флот обосновался в Средиземноморье и в Греческом Архипелаге, что в немалой степени было выгодно и грекам, которые обладали значительными капиталами и держали почти всю торговлю Порты и южную торговлю России в своих руках. Благоприятная международная обстановка на Востоке в результате побед русского оружия и флота, облегчало дальнейшую борьбу греков за независимость от Османской империи и ислама.

⁸ Ф.Ф. Мартенс *О консулах, консульской юрисдикции на Востоке.* Спб., 1873. С. 4-5; 32-35

⁹ В.А. Уляницкий. *Русские консульства за границей...* Прил. №129

Όλγα Σοκολόφσκαγια

Γεννήθηκε το 1950 στην πρεσβεία της Σοβιετικής Ένωσης της Σόφιας στη Βουλγαρία.

1968-1973. Σπούδασε στο Ρωσικό Κρατικό πανεπιστήμιο 'Ιστορία και Αρχαιονομία' και έλαβε πτυχίο με διάκριση.

1973-1977. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Ινστιτούτο Σλαβικών και Βαλκανικών Σπουδών της Ακαδημίας Επιστημών της Μόσχας και από το ίδιο Ίδρυμα έλαβε το Διδακτορικό της Δίπλωμα στην Ιστορία το 1978.

Έχει λάβει υποτροφίες και έκανε αντίστοιχες έρευνες για τα Ίδρύματα:

- Ινστιτούτο Βαλκανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης (1984,85,87, 89,90,93).
- Ελληνικό Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, 'Διεπιστημονικό Πρόγραμμα NATO'.
- Υπότροφος Ίδρυματος 'Ωνάση' τα έτη 1996/97 και 1999/2000.
- Ανθρωπιστικό Ίδρυμα Ρωσίας 2001-3 και 2004-2005.

Από το 1978 εργάζεται ως ερευνητής στο Ινστιτούτο Σλαβικών και Βαλκανικών Σπουδών της Ακαδημίας Επιστημών Μόσχας, όπου σήμερα έχει τον τίτλο της Ανώτατης (Senior) Ερευνητού του Ινστιτούτου.

Έχει εργασθεί σε κοινά Προγράμματα με τα:

- Ινστιτούτο Βαλκανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης
- Ινστιτούτο Γενικής Ιστορίας της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών Μόσχας
- Κρατικό Πανεπιστήμιο Μόσχας
- Οικονομικό πανεπιστήμιο Αθηνών (ΑΣΟΕΕ) στο Πρόγραμμα 'Ο Ρόλος της Ελληνικής Διασποράς στη Ρωσία και το Ελληνο-Ρωσικό Εμπόριο στο Τέλος του 19^{ου}-αρχές 20^{ου} Αιώνα'.
- Ένωση Ιστορικών Α' Παγκ. Πολέμου στο Πρόγραμμα 'Αος Π. Πόλεμος, Ο Πρόλογος του 20ού Αιώνα', 1998.
- Ίδρυμα 'Ωνάση', όπου συνέγραψε και μετέφρασε στα Ρωσικά το έργο 'Τα ημερολόγια του Εκστρατευτικού Σώματος του Αυτοκρατορικού Στρατού στην Κρήτη στα 1899- 1909'.

Έχει συγγράψει και εκδώσει πλήθος έργων που αφορούν στην Ελληνική ιστορία και τις σχέσεις ελληνισμού και Ρωσίας.

Αυτή την περίοδο ερευνά και συγγράφει άρθρα με θέμα '200 χρόνια Ελληνικών Αγώνων για Δημοκρατία, Εξευρωπαϊσμός των Βαλκανίων και Ελλάδα'.

Μιλάει Ελληνικά και Αγγλικά και είναι μέλος του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Κυριάκος Παπουλίδης

Η ρωσική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο και το καθεστώς της διπλωματικής προστασίας κατά το 18^ο αιώνα

Ο κ. Κυρ. Κ. Παπουλίδης

Πρόλογος

Η σταδιακή υποχώρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ύστερα από την αποτυχημένη πολιορκία της Βιέννης (1683) και κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα όπως και η εδαφική εξάπλωση των ανταγωνιστών κρατών όπως η Αυστρία και η Ρωσία ορίζουν ιστορικά τη χρονική αφετηρία του λεγόμενου Ανατολικού Ζητήματος¹.

¹ Ως Ανατολικό Ζήτημα ορίζεται η ιστορική διαδικασία του εδαφικού διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ο ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων για τον έλεγχο των απωλεσθέντων οθωμανικών εδαφών. Χρονολογικά το Ανατολικό Ζήτημα εντοπίζεται στα γεγονότα τα οποία έλαβαν χώρα από το 1774 (Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή) έως το 1923 (Συνθήκη της Λωζάνης) ενώ περιλαμβάνει τέσσερις διπλωματικές κρίσεις: α) τον Αιγυπτιακό Πόλεμο (1831-1841), β) τον Κριμαϊκό Πόλεμο (1853-1856), γ) τις Βαλκανικές Εξεγέρσεις (1875-1876) και το και το ρωσοτουρκικό πόλεμο (1876-1878) και δ) τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) και τον Α΄

Στα πλαίσια αυτά η πολύμορφη διείσδυση των Ευρωπαίων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία επιτεύχθηκε χάρη στη σύναψη διμερών συμβάσεων, γνωστών ως διομολογήσεων, οι οποίες απέδιδαν ένα νομικό καθεστώς “προστασίας” στους ραγιάδες και εξασφάλιζαν κάθε είδους εμπορικής τους συναλλαγής.

Η ένταξη πολυάριθμων Ελλήνων στο καθεστώς της “προστασίας” και η ιστορική αναγνώρισή τους ως “προστατευόμενους υπηκόους” των Ευρωπαϊκών Κρατών (Γαλλία, Ρωσία, Βρετανία) συνετέλεσε στη δραστηριοποίησή τους ως προς την επίτευξη των πολιτικών τους στόχων δηλαδή την απελευθέρωση της πατρίδας τους.

α) Οι Διομολογήσεις και το “καθεστώς της προστασίας” των Ευρωπαϊκών Κρατών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία

Τα ιστορικά πλαίσια στα οποία εντάσσεται και λειτουργεί “το καθεστώς της προστασίας” των Χριστιανικών Κρατών της Ευρώπης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, είναι αυτά των διομολογήσεων τις οποίες συναντάμε ήδη από το 15^ο αιώνα όπως π.χ. την υπογραφή διομολογήσεων ως απόδοση εμπορικών προνομίων μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Βενετίας το 1454.

Με τον όρο *διομολογήσεις* (λατ. *Capitulationes*)² ορίζονται οι διμερείς συμβάσεις / συνθήκες μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και των Χριστιανικών Κρατών της Ευρώπης, οι οποίες αποσκοπούσαν στην εξαίρεση της νομικής υπαγωγής (δικαιοδοσίας) των αλλοδαπών υπηκόων στις οθωμανικές αρχές.

Αντιθέτως η αρχική σημασία των *διομολογήσεων* έγκειται στην εκχώρηση προνομίων (οικονομικών, εμπορικών) εκ μέρους των Οθωμανών Σουλτάνων στους υπηκόους ορισμένων Χριστιανικών Κρατών της Ευρώπης και δικαιολογούνται ως οι πολιτισμικές και θρησκευτικές διαφορές μεταξύ των κρατών της Ανατολής και της Δύσης. Οι προνομιούχοι ευρωπαίοι υπήκοοι των διομολογήσεων παρέμεναν υπό την εξουσία και τη δικαιοδοσία των κρατών τους έστω κι αν κατοικούσαν σε οθωμανικό έδαφος.

Σταδιακά όμως οι *διομολογήσεις* από αρχικές εκχωρήσεις προνομίων μετατράπηκαν σε πραγματικές διμερείς συνθήκες, η ισχύς των οποίων είχε διάρκεια ίση με τη ζωή του ενίοτε υπογραφέντος Οθωμανού Σουλτάνου. Η ιδιαιτερότητα αυτή πηγάζει από το οθωμανικό δίκαιο (μουσουλμανικός νόμος = *shari'ah*) σύμφωνα με το οποίο κάθε συνθήκη με τους “Απίστους” παραμένει “ανακωχή / εκχειρία, προσωρινή κατάπαυση των εχθροπραξιών” η οποία ισχύει καθ’ όσο ζει ο υπογράφων Οθωμανός Σουλτάνος.

Κατ’ επέκταση η υπογραφή των πρώτων διομολογήσεων στην ιστορία συναντάται μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Γαλλίας κατά το 1535 (μη επικυρωμένες αφού επικυρώθηκαν το 1569 και ανανεώθηκαν έντεκα φορές μέχρι το 1740) και κατόπιν θ’ ακολουθήσουν οι διομολογήσεις μεταξύ Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και Βρετανίας το 1580 (1583), Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και Ολλανδίας το 1612, Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και του Βασιλείου της Νεάπολεως / Δυο Σικελιών το 1742, Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και Δανίας το 1746, Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και Πρωσίας το 1761, Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και Ρωσίας το 1774 (βάσει συνθήκης Κιουτσούκ-Καϊναρτζή), και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και Ισπανίας το 1782.

1) Η καθιέρωση του καθεστώτος της προστασίας

Η ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων των Δυτικών Κρατών με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και η ανάγκη επικοινωνίας με την οθωμανική πολιτική (δηλ. υπουργική) ιεραρχία κατέστησαν απαραίτητη την ίδρυση προξενείων εντός του οθωμανικού εδάφους όπως και τη χρησιμοποίηση ιθαγενούς διπλωματικού προσωπικού (προξένων, διερμηνέων)³. Τούτο επιτεύχθηκε βάσει διμερών συμφωνιών (δηλ. των διομολογήσεων) ενώ στη συνέχεια το ιθαγενές διπλωματικό προσωπικό εντάχθηκε στο καθεστώς των “προστατευόμενων” του κράτους του οποίου τη διπλωματική αρχή (πρεσβεία, προξενείο) εκτελούσε τα καθήκοντά του και απολάμβανε τα κάτωθι προνόμια⁴:

α) Εξαίρεση από τη φορολογία (χαράτσι)

β) Μη υπαγωγή στη δικαιοδοσία των οθωμανικών αρχών και

Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918).

² Για τα κείμενα των διομολογήσεων βλ. τις μελέτες των G. Noradounghian, *Recueil d' Actes Internationaux de l' Empire Ottoman*, Paris 1897, τμ. I, σ. 83 κ.εξ. και Pelissié de Rausas, *Le Régime des Capitulations dans l' Empire Ottoman*, Paris 1911, τμ. II, σ. 23 κ.εξ.

³ Η Γαληνοτάτη υπήρξε το πρώτο κράτος της Δυτικής Ευρώπης το οποίο σχημάτισε σώμα Βενετών διερμηνέων ενώ από το 1551 και ύστερα, αποφάσισε να αποστέλλονται κατά συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, νεαροί υπήκοοί της για την εκμάθηση των ανατολικών γλωσσών σύμφωνα με τον Π. Κοντογιάννη «Οι Προστατευόμενοι», *Αθηνά* 29 (1917), σ.7

⁴ Ο.π., σσ. 22-37.

γ) Δικαίωμα διαφορετικής ενδυμασίας απ’ αυτή των Οθωμανών υπηκόων (ραγιάδων).

Η πρωταρχική αυτή αναφορά στο καθεστώς της “(διπλωματικής) προστασίας” βάσει των διομολογήσεων αφορούσε αποκλειστικά και μόνο τις ξένες διπλωματικές αρχές εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ενώ πολύ γρήγορα η ισχύς του καθεστώτος της προστασίας θα επεκταθεί και σ’ άλλες επαγγελματικές και πληθυσμιακές κατηγορίες όπως: *εμπορικούς πράκτορες* (και καπεταναίους), *πλοιάρχους* (πλοιοκτήτες - στρατιωτικούς) και *προστατευόμενους πολίτες* (οθωμανούς υπηκόους).

Ως φυσικό επακόλουθο της γενικευμένης ισχύος του καθεστώτος της προστασίας εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπήρξε και η αύξηση των καθηκόντων του διπλωματικού προσωπικού όπου εκτός από τη σύνταξη διακοινώσεων και υπομνημάτων και τη διευθέτηση των υποθέσεων με τις οθωμανικές αρχές, υποχρεούνταν επίσης:

α) να συντρέχουν και να βοηθούν τους “προστατευόμενους” υπηκόους τους στις πάσης φύσεως υποθέσεις με τις οθωμανικές αρχές όπως π.χ. εκτελώνιση προϊόντων, νομική υποστήριξη έναντι της αστυνομίας και των οθωμανικών δικαστηρίων, επίλυση διαφορών μεταξύ “προστατευομένων” υπηκόων κλπ.

2) Υποχρεώσεις των “προστατευομένων”⁵

Αντιθέτως με όσα προαναφέρθηκαν σχετικά με τα καθήκοντα των “προστατευομένων”, οι υποχρεώσεις που αναλάμβαναν υπήρξαν πολύ συγκεκριμένες και συνοψίζονται στα εξής:

- α) την πληρωμή του δικαιώματος προξενείου (φόρος προστασίας) [Φόρος που καταβάλλεται στον πρόξενο των “προστατευομένων” για την εξαγωγή εμπορευμάτων και ανέρχεται στα 2% επί της εξαγωγής],
- β) την πληρωμή του δικαιώματος της σημαίας (φόρος εμπορευμάτων) [Φόρος που καταβάλλεται στον πρόξενο του κράτους τη σημαία του οποίου φέρει το πλοίο φορτώνονται τα εμπορεύματα] και
- γ) την πληρωμή του δικαιώματος της αβαρίας [Φόρος που καταβάλλεται για την κάλυψη διαφόρων εκτάκτων δαπανών όπως π.χ. δώρα στους οθωμανούς διοικητικούς υπαλλήλους, εκβιασμοί πασάδων, έρανοι και βοηθήματα σε “ομοεθνείς” ατυχήσαντες εμπόρους].

3) Προνόμια και ωφελήματα των “προστατευομένων”⁶

Για όλα τα προνόμια, ωφελήματα και τις υποχρεώσεις των “προστατευομένων” το ιστορικό αρχέτυπο μας δίνεται από τους Γάλλους “προστατευομένους” αφού κατά την αντίληψη των τελευταίων οι “προστατευόμενοι” απολάμβαναν εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τα ίδια προνόμια, δικαιώματα και ατέλειες που επικαρπούσαν και οι ξένοι υπήκοοι. Η θέση αυτή πηγάζει από το γεγονός ότι η Γαλλία υπήρξε η πρώτη χώρα η οποία προχώρησε στη σύναψη διομολογήσεων με την Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά το έτος 1535.

Στο σημείο αυτό θα αναφέρουμε ορισμένα από τα πολλά προνόμια των “προστατευομένων” αλλά το σημαντικότερο (που ήδη ειπώθηκε) απ’ αυτά, η απαλλαγή απ’ το χαράτσι, θεωρείται ως και το πιο σημαντικό / ουσιαστικό προνόμιο αφού η πληρωμή του θα εξαφάνιζε όλα τα χορηγημένα προνόμια στους “προστατευόμενους” ενώ η εξαίρεση από το συγκεκριμένο φόρο αναφέρεται και στα κείμενα των διομολογήσεων.

Κατ’ επέκταση επιγραμματικά αναφέρουμε ορισμένα από τα πολλαπλά προνόμια των “προστατευομένων”:

- 1) Ελεύθερη διακίνηση των “προστατευομένων” σε ξηρά και θάλασσα εντός των οθωμανικών εδαφών (με διαβατήριο εκδιδόμενο από τον πρέσβη και χωρίς την όχληση των οθωμανικών αρχών),
- 2) Δικαίωμα αγοράς και πώλησης εισηγμένων προϊόντων (από οποιοδήποτε μέρος του κόσμου),
- 3) Δικαίωμα εισαγωγής και εξαγωγής εμπορευμάτων (από την Οθωμανική Αυτοκρατορία προς τη Ρωσία και τις άλλες χώρες και αντιστρόφως),
- 4) Ελάττωση / απαλλαγή από τελωνειακά δικαιώματα για την εισαγωγή εμπορευμάτων και
- 5) Απαγόρευση αιχμαλωσίας, δήμευσης της περιουσίας τους, σύλληψης, αναζήτησης δια χρέη άλλου ομοεθνούς “προστατευομένου” εκτός του εγγυητού του οφειλέτου και υποχρέωση απελευθέρωσης σε περίπτωση σύλληψης.

4) Κατάχρηση της προστασίας

Ο θεσμός της προστασίας ο οποίος εξασφάλιζε την προστασία των ιθαγενών (η οποία καθιερώθηκε με τις διομολογήσεις) άρχισε να υφίσταται τα πρώτα δείγματα κατάχρησης στα μέσα του 18^{ου} αιώνα και μετατράπηκε σε όπλο μεταξύ των αντίξηλων Χριστιανικών Κρατών της Ευρώπης και εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

⁵ Βλ. σχετικά τη μελέτη του D. Rey, *La protection diplomatique et consulaire dans les échelles du Levant et en Barbarie*, Paris 1899, σ. 255 κ.εξ.

⁶ Βλ. Π. Κοντογιάννη, *ένθα ανωτ.*, σ. 23.

Ενδεικτικά θα αναφερθούν παρακάτω δυο ειδών καταχρήσεις:

1) *Πώληση των βερατιών του διερμηνέως*, εκ μέρους των ξένων πρέσβειων, κατόπιν θανάτου των δικαιούχων τους σε ευκατάστατους πολίτες (έμποροι, τραπεζίτες, κρατικοί προμηθευτές), οι οποίοι δεν προορίζονταν να ασκήσουν τα καθήκοντα του διερμηνέα.

Η πώληση βερατιών υπήρξε πηγή πλουτισμού για τους ξένους πρέσβεις (π.χ. ο Άγγλος πρόξενος στην Ύδρα κέρδιζε 2000-3000 £ κατ' έτος)⁷ ενώ οι ίδιοι οι πρέσβεις επεδίωκαν την πώληση όσο το δυνατόν περισσότερων βερατιών και φερμανιών (π.χ. ο Γάλλος πρέσβης στην Ύδρα διέθετε / πωλούσε σε ομαλούς καιρούς 50 βεράτια και 100 φερμάνια κατ' έτος)⁸.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η καπηλεία των βερατιών δεν υπήρξε η κύρια πηγή καταχρήσεων αφού ήταν περιορισμένη και οι πρέσβεις πωλούσαν μόνο έναν συγκεκριμένο αριθμό βερατιών (σχετικά χαμηλό)⁹.

2) *Η παροχή διπλωμάτων προστασίας* (patentes de protection, lettres de protection) εκ μέρους των πρέσβειων και των προξένων, η οποία καθιερώθηκε με την ανοχή της Πύλης¹⁰.

Ήδη από το 18^ο αιώνα οι πρέσβεις / πρόξενοι οικειοποιήθηκαν το δικαίωμα εκδόσεως διπλωμάτων προστασίας, χωρίς την παρέμβαση της Υψηλής Πύλης, σ' όλους τους Οθωμανούς υπηκόους (χριστιανούς και μουσουλμάνους) οι οποίοι τα ζητούσαν π.χ. έκδοση διπλωμάτων σ' άτομα για ανταμοιβή υπηρεσιών όπως στους ιατρούς του Σουλτάνου.

Κατ' επέκταση η δωρεάν χορήγηση διπλωμάτων προστασίας σ' όλους τους αιτούντες είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη των τελευταίων σε "προστατευόμενους" πολίτες και την απαλλαγή τους από τη φορολογία (χαράτσι) και τη δικαιοδοσία του μουσουλμανικού νόμου (shari' ah).

Ο αυξανόμενος αριθμός των "προστατευόμενων" πολιτών συνέβαλλε στην απώλεια δύναμης εκ μέρους των τοπικών ηγεμόνων ενώ στο τέλος του 18^{ου} αιώνα η Αυστρία αριθμούσε μόνο στη Μολδαβία 200.000 "προστατευόμενους" υπηκόους και η Ρωσία (ύστερα από τη Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή το 1774) αριθμούσε εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας περισσότερους από 7.000.000 "προστατευόμενους" πολίτες (στην πλειοψηφία τους Έλληνες και Αρμένιους).

β) Η ρωσική διπλωματική παρουσία στο Αιγαίο κατά το 18^ο αιώνα και οι "προστατευόμενοι" Έλληνες

Είναι ιστορικά ευρέως γνωστό ότι το γενικό πολιτικό κλίμα του 18^{ου} αιώνα υπήρξε ευνοϊκό για την εκδήλωση εξεγέρσεων και επαναστάσεων.

Στα πλαίσια αυτά εντάσσεται και το πολιτικό σχέδιο της Μεγάλης Αικατερίνης για την ανασυγκρότηση της παλιάς βυζαντινής εξουσίας και τη δημιουργία του νέου Βυζαντίου, το οποίο αποσκοπούσε στον οριστικό διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας προς όφελος της Ρωσίας¹¹.

Στην προώθηση της πραγματοποιήσεως του πολιτικού αυτού σχεδίου οφείλεται και ο ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1768-1774 (κατάληψη της Πελοποννήσου από Έλληνες και Ρώσους, ναυμαχία του Τσεσμέ) ο οποίος ολοκληρώθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή στις 10 Ιουλίου 1774 μεταξύ της Ρωσίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας¹².

Η Συνθήκη αυτή αποτέλεσε ένα ισχυρό πολιτικό και στρατιωτικό πλήγμα για την Οθωμανική Αυτοκρατορία ενώ ο Ελληνισμός βγήκε μακρόχρονα κερδισμένος, από τη συνθήκη ειρήνης. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε ότι μέσω της συγκεκριμένης συνθήκης:

α) οι Ρώσοι απέκτησαν εδαφικά οφέλη στον Εύξεινο Πόντο, τα λιμάνια του Αζώφ και Κινμπούρν, τον πολι-

⁷ Βλ. D.Rey, *ένθα ανωτ.*, σ. 261, κ.εξ.

⁸ *Ο.π.*

⁹ Η αξία του κάθε βερατιού υπολογίζεται σε πέντε με έξι χιλιάδες φράγκα ενώ η ισχύς των βερατιών ανανεωνόταν αμέσως μετά το θάνατο του κάθε βερατλή σύμφωνα με το Γάλλο περιηγητή C. Volney, *Voyage en Syrie et en Egypte pendant les années 1783, 1784, 1785*, Paris 1790, τμ. II, σ. 391

¹⁰ Βλ. σχετικά τις μελέτες των Π. Κοντογιάννη, *ένθα ανωτ.*, σσ. 17-18, Pelissié de Rausas, *ένθα ανωτ.*, σ. 34 κ.εξ. και D.Rey, *ένθα ανωτ.*, σ. 263 κ.εξ. (σημ. 2).

¹¹ Σύμφωνα με το *Ελληνικό Σχέδιο* της Μεγάλης Αικατερίνης την καταλυόμενη Οθωμανική Αυτοκρατορία θα αντικαταστάσουν δυο χριστιανικά κράτη: της Μολδοβλαχίας και της Ελληνικής Αυτοκρατορίας (του Βυζαντίου), με αρχηγό του κράτους, στο τελευταίο, το Μεγάλο Δούκα Κωνσταντίνο Παβλονιτς, εγγονό της Μεγάλης Αικατερίνης. Βλ. σχετικά Κωνσταντίνου Παπουλίδη, *Ανατόλιος Μέγας (1722-): Η ζωή και το έργο του. Συμβολή στο Ελληνικό Σχέδιο της Μεγάλης Αικατερίνης*, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 12 (και σημ. 2) και *πρβλ.* Χαράλαμπος ΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Διεθνείς Πολιτικές και Στρατιωτικές Συνθήκες, Συμφωνίες και Συμβάσεις*, Αθήνα 1980, σ. 36 (Συνθήκη Συμμαχίας μεταξύ Αυστρίας και Ρωσίας [Κωνσταντινούπολη 10 Ιουνίου 1783]).

¹² *Ο.π.*, σσ. 33-35.

τικό έλεγχο στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες όπως και τη δυνατότητα παρέμβασης στη ζωή των ορθοδόξων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέσω των όρων για τα εμπορικά προνόμια και της προβλεπόμενης προστασίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Επίσης με την ίδια Συνθήκη εξασφαλιζόταν η δυνατότητα ελεύθερης ναυσιπλοΐας στα πλοία που έφεραν ρωσική σημαία.

Το πολιτικό όφελος της Ρωσίας εντοπίζεται στο γεγονός ότι μέσω της Συνθήκης του Κιουτσούκ - Καϊναρτζή, αποκτά όλα τα προνόμια των διομολογήσεων τα οποία πρωτίτερα είχαν χορηγηθεί στην Αγγλία και στη Γαλλία. Το γεγονός αυτό παραμένει σημαντικό αφού η Ρωσία εξασφάλιζε τα συμφέροντά της [δηλ. να μην ψυχρανθούν οι σχέσεις της με τους Έλληνες ύστερα από την αποτυχία του επαναστατικού κινήματος του 1770] και παρείχε ταυτόχρονα στον Έλληνα ραγιά τα προνόμια και τα πλεονεκτήματα των “προστατευομένων”. Στα πλαίσια αυτά οι Έλληνες “προστατευόμενοι” εμφανίζονται ιστορικά, εσαεί ευγνωμονούντες προς τη Ρωσία για τα παρεχόμενα οφέλη ενώ οι ίδιοι μετατράπηκαν σε όργανα για την προώθηση των πολιτικών σκοπών της.

Ιστορικά τα πλεονεκτήματα της Ρωσίας τα οποία αφορούσαν τη Συνθήκη του Κιουτσούκ - Καϊναρτζή ρυθμίστηκαν με τη ρωσοτουρκική Σύμβαση του Αϊναλή Καβάκ (1779), με τη ρωσοτουρκική εμπορική συνθήκη του 1783 αλλά και μέσω της Συνθήκης του Ιασίου (1792) ως αποτέλεσμα του τελευταίου ρωσοτουρκικού πολέμου 1787-1792¹³. Πιο συγκεκριμένα η Ρωσία - μέσω της τελευταίας Συνθήκης- προσαρτά την Κριμαία, την περιοχή του Δνεύπερου ενώ επιβεβαιώνονται και οι όροι του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή [δηλ. ελευθερία του εμπορίου, προστασία της Ρωσίας προς τους ομόδοξους της Βαλκανικής].

Κατ’ επέκταση η εμφάνιση της ρωσικής διπλωματίας στη Μεσόγειο κατά το 18^ο αιώνα είναι αποτέλεσμα μιας σειράς ρωσοτουρκικών πολέμων (1710-1712, 1736-1739, 1768-1774, 1787-1792) και απορρέει από μια σειρά διμερών συνθηκών (1774, 1779, 1783, 1792) μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Ρωσίας.

Η σύνθεση της ρωσικής διπλωματίας βασίστηκε στη χρησιμοποίηση ιθαγενών “προστατευομένων” δηλ. Ελλήνων οι οποίοι υπηρέτησαν τη Ρωσία ως διπλωματικοί αντιπρόσωποι της ενώ η ρωσική πολιτική στο σημείο αυτό ταυτίζεται μ’ αυτή των άλλων κρατών της Δυτικής Ευρώπης αφού από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα και ύστερα έπαψε να υφίσταται η άποψη ότι η χρήση του ιθαγενούς πληθυσμού για την αντιπροσώπηση των συμφερόντων τους θα μπορούσε να αποβεί επιβλαβής¹⁴.

Κατ’ επέκταση όλα τα ιδρυθέντα ρωσικά προξενία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία διευθύνονταν από Έλληνες ενώ “*δεν υπήρχε βράχος στο Αιγαίο, όπου δεν βρισκόταν Έλληνας, ενδεδυμένος με τη ρωσική στολή του πρόξενου*” σύμφωνα με το Γάλλο περιηγητή Lechevalier¹⁵. Από την άλλη μεριά η ρωσική διπλωματία στο Αιγαίο Πέλαγος κατά το 18^ο αιώνα κατέστη πόλος έλξης για πολλούς Έλληνες ως μέσο απόκτησης το καθεστώτος της “προστασίας” αφού μ’ αυτόν τον τρόπο εξασφαλιζόταν τόσο οι ίδιοι όσο και τα εμπορεύματά τους ως ρωσικές ιδιοκτησίες ενώ η ρωσοτουρκική εμπορική συνθήκη του 1783 ορίζει ως “προστατευόμενους” της Ρωσίας τις εξής κατηγορίες:

- α) “τους ρώσους υπηκόους”,
- β) “τους εις την Ρωσίαν ανήκοντες” και
- γ) “τους εξαρτωμένους εκ Ρωσίας”.

Βάσει του διαχωρισμού αυτού επιχειρήσαμε μια πρώτη καταγραφή των “προστατευομένων” της Ρωσίας στην οποία όμως περιλαμβάνονται πληθυσμιακές ομάδες (προστατευόμενοι υπήκοοι) και επαγγελματικές κατηγορίες όπως π.χ.:

α) Διπλωματικοί Υπάλληλοι (4 άτομα)¹⁶

[Αναφέρουμε ενδεικτικά τους παρακάτω διπλωματικούς αντιπροσώπους της Ρωσίας στο Αιγαίο: το Δαλματό Κόμη Βοϊνοβιτς, πρόξενος στη Μύκονο (από το 1774 και ύστερα), το Λάζαρο Κοκκίνη, πρόξενος στην Ύδρα (κατά το έτος 1792), το Λούη Στάυ, πρόξενος στην Ίο (από το 1774 και ύστερα) και τον Ιωάννη Βικέντιο, υποπρόξενος στην Τήνο (μεταξύ 1799 και 1805).]

¹³ Βλ. σχετικά Π. Κοντογιάννη, *ένθα ανωτ.*, σ. 54.

¹⁴ *Ο.π.*, σσ. 42-43.

¹⁵ Βλ. C. Lechevalier, *Voyage de la Propontide et du Pont Euxin*, Paris 1800, p. 328.

¹⁶ Βλ. Π. Κοντογιάννη, *ένθα ανωτ.*, σσ. 59-110.

β) “Προστατευόμενοι” Υπήκοοι (8 άτομα)¹⁷

[Σύμφωνα με το έγγραφο το οποίο προέρχεται από την Ύδρα και συντάχθηκε στις 23 Δεκεμβρίου 1803, αναγνωρίζονται 8 επώνυμοι Υδραίοι, ενώπιον της δημογεροντίας του νησιού, ως “προστατευόμενοι” υπήκοοι της Ρωσίας. Πιθανώς η απόδοση της “προστασίας τους να έλαβε χώρα ύστερα από το 1774. Πρόκειται για τους: Αναγνώστη Νικ., Γιώργη Δημ., (καπ.) Δαμιανό (του Γιάννη), (χατζή) Δαμιανού Κων., Ελευθέριο (του Μανώλη), Κωνσταντή (του Γιάννη), Κουντουριώτη Λαζ. και Τζαμαδό Δημ.]

γ) Εμπορικοί Πράκτορες (17 άτομα)¹⁸

[Πρόκειται για ναυτιλιακούς πράκτορες οι οποίοι δραστηριοποιήθηκαν στο Αιγαίο ως “προστατευόμενοι” της Ρωσίας κατά τα τέλη του 18^{ου} αιώνα και στην πλειοψηφία τους κατάγονται από τη Σμύρνη. Πρόκειται για τους: Αγαλλόπουλο Νικ., Αλλιβά Αντ., Βλασόπουλο Αν., Βουτύρα Σπυρ., Δελιγιαννόπουλο Αν., Ηλιόπουλο Παν., Καντάρογλου Μιχ., Κατινάκη Μιχ., Μανέγα Δημ., Μπακαλόπουλο Νικ., Μπράτη Νικ., Πιττακό Γρηγ., Πιττακό Ιωαν., Πιττακό Παν., Σκαρλάτο Σκαρλ., Σοφιανόπουλο Καν. και Χρόνη Στ.]

δ) Στρατιωτικοί: (30 άτομα, 24 πλοίαρχοι / πλοιοκτήτες, 6 αξιωματικοί του πεζικού)¹⁹

[Πρόκειται για επαγγελματίες και μη στρατιωτικούς οι οποίοι συμμετείχαν στα Ορλωφικά, στη ναυμαχία του Τσεσμέ και έδρασαν υπέρ της Ρωσίας στο ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1768-1774 και είναι οι: Αλεξιανός Αλ., Αλεξιανός Αντ., Αλεξιανός Παν., Αναστασίου Ιω., Βαλσαμάκης Ιω., Βαρβάτης Ιω., Βιτάλης Γερ., Γαβαλάς Γιακ., Γαβαλάς Ιω., Δημητρίου Ιω., Καλημέρης (2), Καλησπέρης, Καλιγιάς Γερ., Καραμανώλης Νικ., Κορέλης, Κούπας Ιω., Λέστας Γεω., Μανδινός Νικ., Μαραγγόπουλος Αναγ., Μαραγγόπουλος, Μουρζανάκης Θεοδ., Παλαμάρης Ιω., Παλαμήδας, Πανάς Γρ., Παναγόπουλος., Ρίζος Γεω., Συμεών Πετρ., Ψαριανός Ιω. και Ψαρός Αντ.]

Επίλογος

Η θέσπιση του καθεστώτος της “προστασίας” (στα πλαίσια των διομολογήσεων) σε συνδυασμό με τις απαρχές του λεγομένου Ανατολικού Ζητήματος αποτελούν ιστορικά τους δυο παράγοντες της απαρχής της οργανωμένης πολιτικής δράσης των Ελλήνων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων δηλαδή την απελευθέρωση της πατρίδας τους.

Πιο συγκεκριμένα η πολύμορφη δράση των Ελλήνων τόσο σε διπλωματικό επίπεδο (διορισμοί Ελλήνων ως διπλωματικών αντιπροσώπων των Ευρωπαϊκών Κρατών μέσω του καθεστώτος της “προστασίας”) όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο (ενεργή συμμετοχή και δράση στους ρωσοτουρκικούς πολέμους του 18^{ου} αιώνα υπέρ της Ρωσίας) αποδεικνύουν την πρόιμη συνειδητοποίησή τους ως δράττοντες ενεργοί αγωνιστές ενάντια στον οθωμανικό ζυγό.

Στα πλαίσια αυτά ο ρόλος της Ρωσίας ως ομόδοξης πολιτικής δύναμης και η πολυσχιδής δράση της υπήρξαν καταλυτικοί παράγοντες για την εθνική αφύπνιση των Ελλήνων.

¹⁷ Βλ. Π.Κοντογιάννη, *ένθα ανωτ.*, Αθηνά 30 (1919), σ. 81.

¹⁸ Βλ. Π. Κοντογιάννη, *ένθα ανωτ.*, Αθηνά 29 (1917), σ. 99.

¹⁹ Βλ. σχετικά Κ.Π. Παλαιολόγου, «Ημερολόγιον Αυτογράφου Στεφάνου Πετρόβιτζ Χμετιόβσκη: Πλοιάρχου κατα τον εις Πελοπόννησον Εκστρατείαν των Ρώσων», ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ 8 (1884) σσ. 239-249 και Π. Κοντογιάννη, *Οι Έλληνες κατα τόν πρωτον επι Αικατερίνης Β' ρωσοτουρκικόν πόλεμον (1768-1774)*, Αθήνα 1903, σσ. 287-291.

Κυριάκος Παπουλίδης

Γεννήθηκε το 1972 . Είναι Θεολόγος, φιλόλογος και ιστορικός.

Σπούδασε από 1989 μέχρι 1993 Θεολογία και έλαβε το πτυχίο του (Β.Α.) στο Ορθόδοξο Θεολογικό Ινστιτούτο στο Παρίσι.

Από 1992 μέχρι 1994 σπούδασε Ξένες Γλώσσες και έλαβε το πτυχίο του στο Πανεπιστήμιο Παρίσι III. (Β.Α. στις Ομιλούμενες Ξένες Γλώσσες)

Στα 1994-95 Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές και έλαβε Μάστερ Μεσογειακών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Παρίσι III .

Στα 1994 με 1998 σπούδασε και έλαβε Ανώτατο Δίπλωμα στη Μακεδονική Γλώσσα και Λογοτεχνία από το Πανεπιστήμιο Παρίσι III (Εθνικό Ινστιτούτο Ανατολικών Γλωσσών και Πολιτισμών).

Από 1995 μέχρι 2000 εκπόνησε Διδακτορική Διατριβή και έλαβε το Διδακτορικό του ‘Με διάκριση και συγχαρητήρια της Επιτροπής’ από το Πανεπιστήμιο Παρίσι IV (Σορβόνη). Θέμα: *Μεταφραστικά και ερμηνευτικά προβλήματα της πρώτης μετάφρασης της Νέας Διαθήκης στα Νέα Ελληνικά από τον Μάξιμο της Καλλίπολης (1638)*’.

Σπούδασε από το 2000 μέχρι το 2003 και έλαβε Ανώτατο Δίπλωμα από το τμήμα Αλβανικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Ινστιτούτου Βαλκανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης.

Έχει λάβει υποτροφίες από Τα Ιδρύματα Α. Ωνάση, Α.Γ. Λεβέντη και από τη Γαλλική Κυβέρνηση (Υπ. Εξωτερικών).

Υπήρξε ή/και είναι συνεργάτης ερευνητής των:

- Επιστημονικός συνεργάτης (μέχρι το 2007) του Πανεπιστημίου Λονδίνου (Βασιλικό Κολλέγιο Holloway, Ελληνικό Ινστιτούτο)

- Επιστημονικός συνεργάτης (μέχρι σήμερα) του Αριστ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Τομέας Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής).

- Επιστημονικός συνεργάτης του Γαλλικού Εθνικού Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών (2001-2002 και 2003-2004)

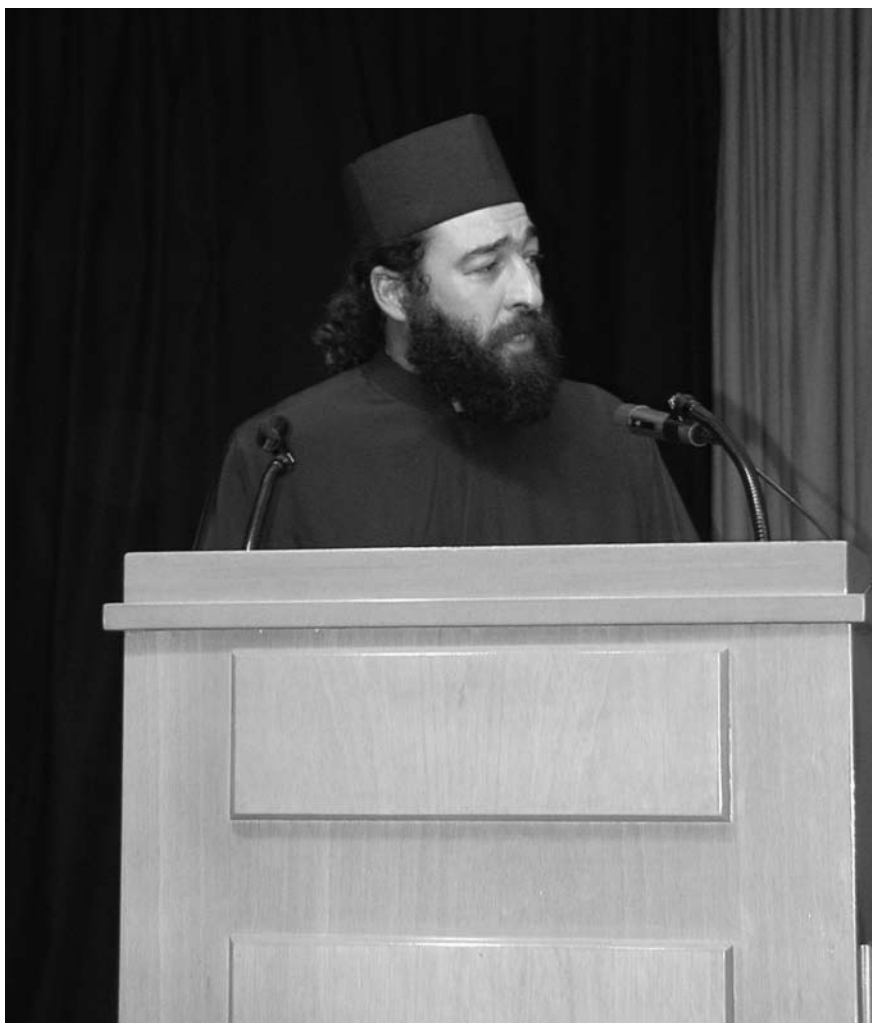
Έχει διδάξει στο Ινστιτούτο Βαλκανικών Σπουδών Θεσσαλονίκης και στο Τμήμα Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, Ελληνικών Σπουδών, στο πανεπιστήμιο Παρίσι III.

Μιλάει Ελληνικά, Γαλλικά, Αγγλικά, Ρωσικά, Αλβανικά και Μακεδονικά.

Είναι Μέλος του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Συζήτηση, υπό τη διεύθυνση του Προέδρου Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Κατά τη συζήτηση πολύτιμη συμβολή είχαν ο Έπαρχος κ. Χρυσάνθος Ρούσσος, ο οποίος, αφού συνεχάρη τα Μέλη του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. για τις δραστηριότητές του, εξέφρασε τη χαρά του και ευχαρίστησε τον κ. Πρόεδρο για την πρωτοβουλία να οργανωθεί η Ημερίδα στη Σαντορίνη. Επεσήμανε τις σημαντικές ιστορικές πληροφορίες που έμαθαν οι ακροατές τη Ημερίδας για την προξενική δράση του πρώτου ρώσου προξένου στο νησί. Τέλος ευχήθηκε καλή επιτυχία στο έργο του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

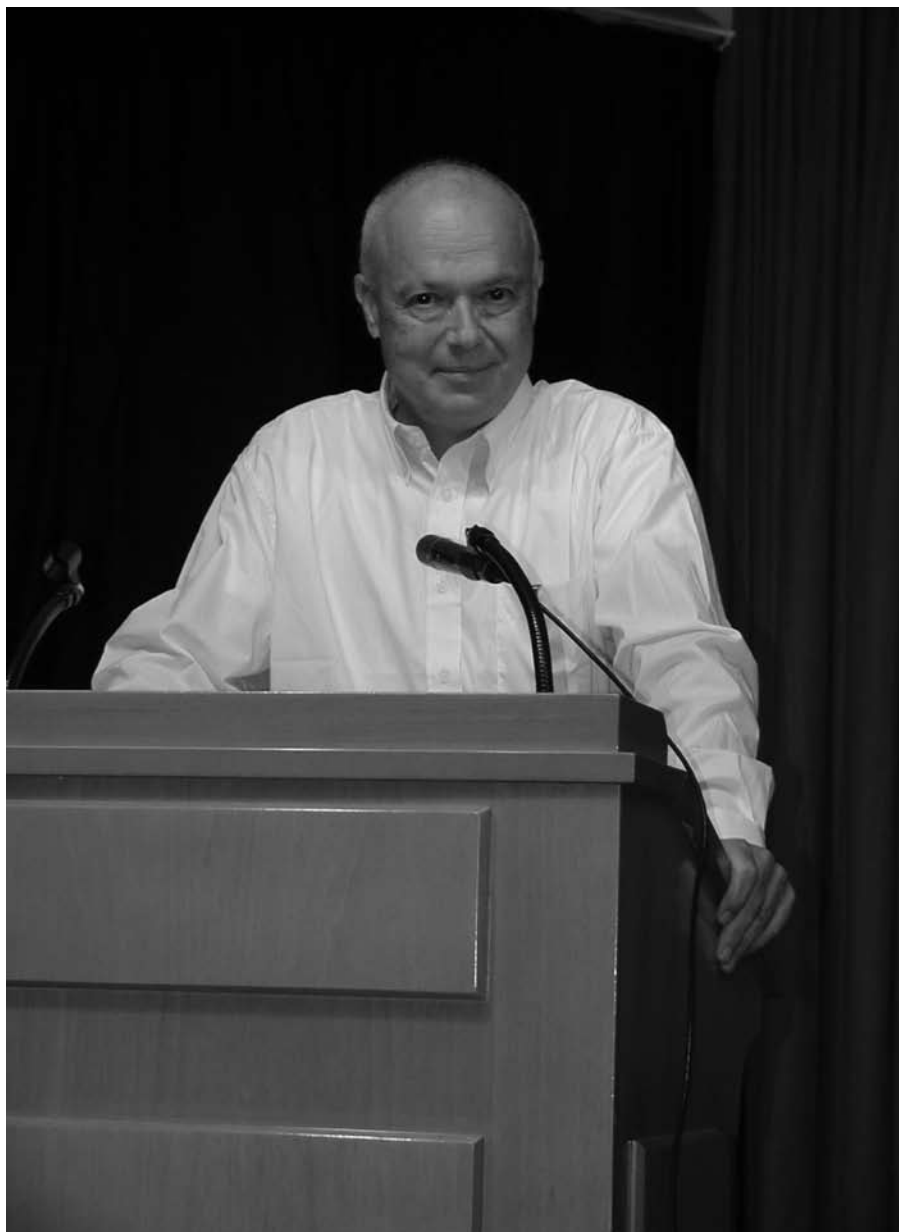

Ο π. Χριστόφορος

Στη συνέχεια ο λόγος εδόθη στον Αρχιμανδρίτη π. Χριστόφορο (οινολόγος για 14 χρόνια στο νησί), ο οποίος επεσήμανε τη συμβολή που μπορεί να έχει η Ημερίδα στην επιδίωξη κατοχύρωσης διεθνώς του τοπικού οίνου Βινσάντο. Ο π. Χριστόφορος εξήγησε ότι, παρόλο που η ονομασία και η προέλευση αυτού του κρασιού έχει κατοχυρωθεί, οι Ιταλοί παραγωγοί αγωνίζονται για να αλλάξουν την απόφαση αυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για το λόγο αυτό ο π. Χριστόφορος παρακάλεσε τον καθηγητή Αρς να στείλει ό,τι έγγραφα υπάρχουν που αποδεικνύουν εξαγωγές του Βινσάντο από το 1786 στη Ρωσία, ώστε να αμυνθούν οι Αρχές του νησιού πιο τεκμηριωμένα στη διεκδίκηση των Ιταλών παραγωγών. Ο κ. Αρς υπεσχέθη να στείλει τα σχετικά έγγραφα.

Επίσης ο π. Χριστόφορος σημείωσε ότι το εμπόριο της Σαντορίνης με τη Ρωσία που ανέφεραν οι Ρώσοι πρόξενοι ήταν πράγματι πολύ ανεπτυγμένο και ότι οι ταξιδευτές-καραβοκέρηδες Σαντορινιοί έφερναν πίσω στο νησί ιερά σκεύη και εικονίσματα που δώριζαν στις εκκλησιές.

Στο σημείο αυτό ο κ. Πρόεδρος του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. παρενέβη με πρόταση να γίνει καταγραφή των ιερών αντικειμένων που προέρχονται από τη Ρωσία. Σ' αυτό τόνισε, το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. ευχαρίστως θα συνεργασθεί με την Ιερά Μητρόπολη, ώστε να δοθεί η ευκαιρία σε μεταπτυχιακούς Σαντορινιούς φοιτητές να εργασθούν σε ένα τέτοιο πρόγραμμα.

Ο καθηγητής κ. Ν. Βερνίκος

Ακολούθως ο λόγος δόθηκε στον ομ. καθηγητή κ. Ν. Βερνίκο, Μέλος του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε., ο οποίος σημείωσε τη σπουδαιότητα των στοιχείων που προέκυψαν από την Ημερίδα και την ευκαιρία που έχει το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. να βοηθήσει νέους επιστήμονες του νησιού σε έρευνα που συναντά τους σκοπούς του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. Ο καθηγητής κ. Βερνίκος συνέχισε λέγοντας ότι οι σκοποί του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε για την ανάδειξη της δράσης του Ελληνισμού στις Ρωσόφωνες χώρες είναι ένας πολύ σημαντικός τομέας της ιστορικής έρευνας και προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει όλοι οι επιστήμονες να βοηθήσουν. Στο σημείο αυτό ο κ. Βερνίκος κατέθεσε στο Διοικητικό Συμβούλιο του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. κατάλογο ολλανδικών αρχείων, που επεξεργάσθηκε ο ίδιος από τον αντίστοιχο κατάλογο του Β.Ι. Slot, στον οποίο περιλαμβάνονται έγγραφα της περιόδου τέλους 18^{ου} αι. με τη δράση του Λάμπρου Κατσώνη, γεγονότων από τη ζωή Καρατζά και αναφορές για πειρατεία στη Μεσόγειο.

Ο Γενικός Γραμματέας, κ. Π. Στάμου, ευχαρίστησε τον καθηγητή Βερνίκο ιδιαίτερα, δεδομένου ότι όπως είπε, τον απασχολεί προσωπικά το θέμα ‘Κατσώνης’ για 25 χρόνια!

Η καθηγήτρια κ. Σ. Δασκαλοπούλου

Τη συζήτηση έκλεισε η κ. Σοφία Δασκαλοπούλου, πρώην Αντιπρύτανης του Πανεπιστημίου Αιγαίου, μέλος του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε., η οποία σημείωσε την ικανοποίησή της για την επιτυχημένη οργάνωση και διεξαγωγή της Ημερίδας, καλώντας την επιστημονική κοινότητα να συμμετάσχει στο έργο του νεαρού επιστημονικού φορέα, του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. για το καλό της επιστήμης και της Ελληνικής ιστοριογραφίας.

Ανασκόπηση Διπλωματικού Καθεστώτος Σαντορίνης το 18^ο αι. – Συμπεράσματα από τον Γενικό Γραμματέα του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. κ. Πάνο Στάμου.

Ο γενικός Γραμματέας του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. έλαβε τον λόγο και πριν διατυπώσει τα συμπεράσματα της Ημερίδας και για να υπάρχει ολοκληρωμένη αντίληψη, όπως είπε, της καταστάσεως που υπήρχε τότε στη Σαντορίνη από απόψεως συνολικής διπλωματικής εκπροσώπησης, ανέπτυξε περιληπτικά το καθεστώς που υπήρχε. Για λόγους πληρότητας των Πρακτικών παραθέτομε πιο κάτω ολόκληρη την εργασία του κ. Π. Στάμου.

Παρέμβαση Π. Στάμου:

Προξενικές Αρχές στη Σαντορίνη το 18ο αιώνα

Στις αρχές του 18^{ου} αι. η Ρωσική δύναμη, η Πρωσία και η Ναυτική δύναμη των Άγγλων έχουν επιβληθεί στην κατάπληκτη Ευρώπη: Οι Ρώσοι με τις νίκες του Πέτρου του Μεγάλου κατά της Σουηδίας, της μεγαλύτερης στρατιωτικής δύναμης του Βορρά, με την επικράτηση των Άγγλων ως αδιαφιλονίκητων κυρίων των Ευρωπαϊκών Θαλασσών και οι Πρώσοι όντας συγκυρίαρχοι της Γερμανίας με τους Αυστριακούς. Πουθενά όμως δεν ήταν οι μεταβολές περισσότερο εμφανείς και πιο ραγδαίες από τη προώθηση της Ρωσικής δύναμης και τις επιδράσεις στις γεωπολιτικές εξελίξεις από τη Βαλτική Θάλασσα μέχρι τον ποταμό Βιστούλα και από τα Καρπάθια μέχρι τον Εύξεινο Πόντο²⁰.

Με την πολιτική του Πέτρου του Μεγάλου και τις νίκες των κατακτητικών πολέμων των διαδόχων του προβάλλεται και επιβάλλεται η Ρωσία ως Μεγάλη Δύναμη. Η Αικατερίνη η Μεγάλη, εξ άλλου με την προώθηση του Ελληνικού Σχεδίου και με την φιλόδοξη πολιτική της, ειδικότερα μετά τη συνθήκη του Kutchuk - Kaynardja, που σήμανε το τέλος της Ορλωφικής επιχείρησης στη Μεσόγειο, εγκαθιστά στο Αιγαίο ένα διπλωματικό δίκτυο, που η έκτασή του εκπλήσσει για την εποχή εκείνη. «Ποτέ στη συνέχεια οι Ρώσοι δεν είχαν τόσο εκτεταμένο προξενικό δίκτυο στο Αρχιπέλαγος» υποστηρίζει ο καθηγητής Γκριγκόρι Άρς²¹.

Η ίδια συνθήκη αναγνώριζε στα Ρωσικά πλοία να πλέουν στον Εύξεινο Πόντο, να προσεγγίζουν ελεύθερα Τουρκικά λιμάνια, στα οποία μπορούσαν να διορίζουν προξένους. Οι πρόξενοι αυτοί υπήρξαν μεγάλης σπουδαιότητας, γιατί ως Ρώσοι πρόξενοι διορίζονταν Έλληνες εμπορευόμενοι²², επομένως άνθρωποι έμπειροι σε συναλλαγές και οικονομικές δοσοληψίες σε άλλα κράτη.

Το 18^ο αιώνα όμως, η κατάσταση της Τουρκικής διπλωματίας και οι αντιλήψεις γύρω από τη λειτουργία της είναι ασταθής και όχι διαρκής. Η Οθωμανική διπλωματία θα ακολουθήσει τις μεταβολές, που έχουν γίνει και έχουν προσδιορίσει τη λειτουργία της διπλωματίας στην Ευρώπη, αργότερα το 19^ο αιώνα.²³ Επί Μουσταφά Γ' η διακρατική διπλωματία το 18^ο αιώνα λειτουργούσε σποραδικά, όσο διαρκούσε η αποστολή μιας πρεσβείας, που αναλάμβανε αποστολή, κυρίως διαπραγματεύσεων. Από την άλλη πλευρά, οι αποστολές των κρατών στην Υψηλή Πύλη απολάμβαναν κάποια προστασία, βασιμμένης περισσότερο στις εντολές του Κορανίου. Θεωρούνταν όμως υπεύθυνοι για τη συμπεριφορά των ηγεμόνων των και πολλές φορές φυλακίζονταν στο Επταπύργιο, γεγονός που σταμάτησε να συμβαίνει επί Σελήμ Γ' (1789 – 1807)²⁴. Γενικά, μέχρι το 18^ο αιώνα οι Οθωμανοί δεν διαπραγματεύονταν σε ισότιμη βάση με κανένα κράτος. Εξ άλλου, την ίδια περίοδο η Οθωμανική αυλή χειριζόταν τους ξένους αντιπροσώπους, στο επίπεδο των πρεσβευτών, ως φιλοξενούμενους, τους πλήρωνε τα έξοδά τους και τους έδινε αξιωματούχους για συνοδεία²⁵.

Ποια είναι όμως η κατάσταση των προξενικών αντιπροσωπειών στις Κυκλάδες την περίοδο αυτή και ειδικότερα στη Σαντορίνη;

Το 18^ο αι. ορισμένα κράτη λαβαίνουν την άδεια από την Υψηλή Πύλη να εγκαταστήσουν στις Κυκλάδες προξενικές αρχές. Είναι η Γαλλία, η Βενετία, η Αγγλία, η Ολλανδία και η Σουηδία²⁶. Οι υποψήφιοι για το προξενικό

²⁰ Π. Μ. Ροζάκης ‘Διπλωματική Ιστορία της Ευρώπης (1618-1920)’, τομ. Α’, Αθήναι 1943, σελ. 198-199.

²¹ Gr. Arsh ‘Aegean World of the Second half of the 18th c. in the Eys of the Russian Consuls’, Πρακτικά Συνεδρίου AIGIS UND EUROPA, Αθήνα Δεκέμβριος 2005, σελ. 261.

²² Αντιναύαρχου Π. Ε. Κόνστα ‘Η Ρωσία ως Ναυτική Δύναμις’, Αθήναι 1964, σελ.128.

²³ Donald Quataert ‘Η Οθωμανική Αυτοκρατορία’, Αλεξάνδρεια 2006, σελ. 135.

²⁴ Ίδιο όπως πάνω, σελ. 136.

²⁵ Ίδιο, σελ. 140.

²⁶ Β. Σλοτ ‘Ιωάννης Πέτρου Ταταράκης, υποπρόξενος της Ολλανδίας στη Μήλο (1748-1757), εφημ. ‘Κυκλαδικό Φώς’ Μάιος 1973, σελ.

αξίωμα έπρεπε να γνωρίζουν την Ιταλική και μια άλλη γλώσσα ακόμα. Οι Σαντορινιοί πρόξενοι έχουν την ίδια συμπεριφορά με του υπόλοιπους της περιοχής της Ελλάδας, αλλά όπως και για τους άλλους η Τουρκία δεν συμπαθεί την παρουσία τους στα νησιά του Αρχιπελάγους, γιατί κατ' αυτήν δεν συμπεριφέρονται ως πραγματικοί πρόξενοι, αλλά ως πράκτορες άλλων κρατών και εκμεταλλεύονται το προνόμιο της φόρο αποφυγής²⁷.

Τα υπάρχοντα μέχρι σήμερα στοιχεία, εκτός από τα Ρωσικά Αρχεία, που έχει βαθιά ερευνήσει ο καθηγητής Άρς, δείχνουν ότι υπήρχαν τότε οι ακόλουθες προξενικές αρχές.

Η παρουσία των Καθολικών στις Κυκλάδες και η προστασία που επιζητούν από τη Γαλλία, ώθησε τη Γαλλία να ιδρύσει προξενία στις Κυκλάδες. Στη Σαντορίνη, την εποχή αυτή υπάρχουν δύο κοινότητες, των Ρωμαίων (ορθόδοξων) και των Λατίνων (καθολικών). Υπάρχει μεγάλη διαμάχη μεταξύ των κοινοτήτων (π.χ. πήρε 200 χρόνια να συμφωνηθεί ότι η *Παναγιά της Γωνιάς* ανήκει στην ορθόδοξη κοινότητα)²⁸. Οι πρώτοι Γάλλοι πρόξενοι εμφανίζονται σε έγγραφο το 1650. Η χρονιά αυτή είναι χαρακτηριστική γιατί γίνεται μεγάλος σεισμός και εμφανίζεται το ηφαίστειο του Κουλούμπου.

Το 1700 η Σαντορίνη έχει 10.000 ψυχές και υπάρχει Γάλλος πρόξενος που κατοικεί στο Σκάρο, στο κάστρο του Μεροβιγλιού, όπου κατοικούν οι ευγενείς του νησιού και είναι η έδρα των Καθολικών²⁹.

Το 1726 έγινε ανασύσταση των Γαλλικών προξενείων στις Κυκλάδες και στη Σαντορίνη με το φερμάνι του Σουλτάνου Αχμέτ του Γ' (1703-1730) προς τον Γάλλο πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη³⁰. Το ίδιο φερμάνι επιστούσε την προσοχή των προξένων των Κυκλάδων για όσα τους κατηγορούσε ο Καπουδαν πασάς (ο αρχηγός του Τουρκικού Στόλου στο Αρχιπέλαγος), ότι δηλαδή είχαν κακή συμπεριφορά προς τους κατοίκους των νησιών Σίφνου, Νάξου, Μήλου, Μυκόνου και Σαντορίνης. Οι κατηγορίες είχαν σχέση με την πίεση των Γάλλων προξένων προς τους κατοίκους να γίνουν καθολικοί! Αυτός ήταν και ο λόγος που η Πύλη είχε διακόψει τη λειτουργία των προξενείων³¹.

Το 1727 εμφανίζεται ως Γάλλο πρόξενος της Σαντορίνης ο Jean Alby, από την καθολική οικογένεια των Αλμπυ³².

Από σχετικό έγγραφο³³ του 1793 προκύπτει ότι υποπρόξενος της Βενετίας στη Σαντορίνη, στη Νάξο, στην Πάρο και στην Αντίπαρο διορίζεται ο Αναστάσιος Κορνήλιος. Το προξενείο διατηρείται τουλάχιστον μέχρι το 1837 και πρόξενος είναι ο Γουλιέλμος Άλβυ³⁴, που όμως εκτελούσε συγχρόνως και τα καθήκοντα του Ολλανδού προξένου.

Αγγλικό προξενείο εμφανίζεται στα 1706 με πρόξενο τον Τζανετάκη Γύζη και από το 1726 μέχρι το 1768 το Νικολό Γύζη³⁵.

Η ίδρυση του Ολλανδικού προξενείου ανάγεται στο 17^ο αι., κυρίως λόγω της θέσεως της Σαντορίνης στους θαλάσσιους δρόμους του τότε εμπορίου. Αναφέρονται πρόξενοι το 1727 ο Ματθαίος Λαγκαδάς, το 1752 ο M. Parli, που τον διαδέχεται τον ίδιο χρόνο ο Αγγελάκης Ζαφείρης και στα 1753-1757 ο Νικόλαος Σιγάλας αναλαμβάνει ως υποπρόξενος³⁶.

Από Ελληνικές πηγές προκύπτει ότι ο Αρχιεπίσκοπος της Σαντορίνης Γαβριήλ Β' συνυπέγραψε με τους άλλους αρχιεπισκόπους των Κυκλάδων έγγραφο υποταγής στους Ρώσους, μετά την κατάληψη των Κυκλάδων από τον Σπυριδώνη (1770), πιστεύοντας ότι η Αικατερίνη επεδίωκε την απελευθέρωση της Ελλάδας από τον Τουρκικό ζυγό. Επίσης, η Ρωσική αυτή προπαγανδιστική φημολογία μεταξύ των σκλαβωμένων Ελλήνων ενισχύεται από εξέχοντες Έλληνες, που υπηρετούν στη Αυλή της Αυτοκράτειρας. Ο Ευγένιος Βούλγαρης, που το

5 και Μ. Ε. Μηδρινού 'Θηραϊκά Ανάλεκτα', σελ. 43.

²⁷ Δ. Πασχάλη 'Πρόξενοι και Προξενεία εις τας νήσους επί Τουρκοκρατίας, Ημερολόγιον Μεγάλης Ελλάδος, Εν Αθήναις 1917, σελ. 438,439 και Μηδρινός ίδιο.

²⁸ Ε. Κούκου *Οι Κοινοτικοί Θεσμοί στις Κυκλάδες κατά την Τουρκοκρατία*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1984, σελ. 124-126.

²⁹ Μαρτυρία του Γάλλου περιηγητού Joseph Piton de Tournefort 'Ταξίδι στην Κρήτη και τα νησιά του Αρχιπελάγους', Ηράκλειο 2003, σελ. 298.

³⁰ Μηδρινός ίδιο, σελ.44.

³¹ Μηδρινός, σελ. 44 όπου και μετάφραση στα ελληνικά του φερμανίου.

³² Α. Τσελίκα 'Μαρτυρίες από τη Σαντορίνη (1573-1819), Αθήνα 1985, σελ.64 και Ν. Αλιπράντη 'Γενεαλογικά της Σαντορίνης', Αθήνα 2004, σελ. 63.

³³ Αριθμός εγγράφου 2300 Αρχείου Ιστορικής και Εθν. Ετ. της Ελλάδος (διαστάσεων 400x285), από 11 Ιανουαρίου 1793.

³⁴ Έγγραφο αρ. 793 Εν θήρα την 25 Ιουνίου 1837 του βασιλείου της Ελλάδος με υπογραφή Διοικητού Θήρας Β. Οικονομίδη.

³⁵ Τσελίκα ίδιο, σελ. 64.

³⁶ Μηδρινού ίδιο, σελ. 51 και Ν. Αλιπράντη, ό. Π., σελ.202.

1774 χειροτονήθηκε αρχιεπίσκοπος «Σκλαβενίου και Χερσώνος» και ο διάδοχός του στην ίδια αρχιεπισκοπή Νικηφόρος Θεοτόκης το 1779, βοηθούν σημαντικά στην οργάνωση των Ελληνικών παροικιών της Ρωσίας³⁷. Ο Ν. Θεοτόκης τότε, ερχόμενος σε αντίθεση με το Φανάρι, παρακινώντας τους Έλληνες να μεταναστεύσουν στη Ρωσία διακηρύχτει «... η κραταιότητα και ευρυχωροτάτη των Ρώσων Αυτοκρατορία υπτίαις χερσί και πατρικαίς αγκάλαις πάντας τους ορθοδόξους υποδέχεται, έκαστον αναλόγως κυβερνώσα τε και τιμούσα και προβιβάζουσα, κατά την αυτού κατάστασιν και ικανότητα...»³⁸.

Η δραστηριότητα της Ρωσικής Διπλωματίας στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αι., με τις οδηγίες της Αικατερίνης II έχει επιτύχει πολλά και έχει προσφέρει στην εξωτερική πολιτική της αυτοκράτειρας. Και όχι μόνον, έχει σημαντική θέση στη διαμόρφωση και επεξεργασία των αρχών του Διεθνούς Δικαίου. Παραδείγματος χάριν, η πράξη για την ένοπλη ουδετερότητα, αποτέλεσε τη βάση για τη διαμόρφωση του Διεθνούς Ναυτικού Δικαίου. Η συμφωνία του 1783 με την Τουρκία, καθόρισε τις αρχές του Προξενικού Δικαίου³⁹.

Εξ άλλου, κατά το δεύτερο μισό του 18^{ου} αι. ήταν η εποχή, που ένας πολεμικός ηγέτης μπορούσε να υποχρεωθεί να παίξει ρόλο διπλωμάτη και να παίρνει υπεύθυνες αποφάσεις χωρίς να έχει διαταγές από την Αικατερίνη Β⁴⁰. Για να υπάρχει λοιπόν νόμιμη σχέση της Ρωσίας με το κοινό των Κυκλάδων και για να αυξηθούν οι εμπορικές της συναλλαγές με τη Σαντορίνη συνέστησε προξενία στις Κυκλάδες και στη Σαντορίνη⁴¹.

Ο καθηγητής Άρς αναφέρει την παρουσία Ρώσων προξένων στα 1783-1787 σε πολλά νησιά του Αρχιπελάγους και στη Σαντορίνη (Θήρα). Το Γενικό Ρωσικό προξενείο είχε ιδρυθεί στη Μύκονο. Οι περισσότεροι πρόξενοι της Ρωσίας, λέγει ο Άρς, ήσαν Έλληνες αλλά επίσης Αξιοματικοί που υπηρέτησαν στη Ρωσική υπηρεσία κατά τα Ορλωφικά.⁴² Το 1783 αναφέρεται ως Γενικός πρόξενος στο Αρχιπέλαγος ο Ρώσος Ι. Βοινόβιτς, επίσης Αξιοματικός των Ορλωφικών⁴³.

Το δίκτυο των Ρώσων προξένων ασφαλώς λειτουργεί και ως διάυλος πληροφοριών προς τη Ρωσία – κινήσεις τουρκικών δυνάμεων και άλλων πληροφοριών στρατηγικής σημασίας-, αλλά και ως κέντρα στρατολογήσεως Ελλήνων, εν όψει του Β' Ρωσο-Τουρκικού πολέμου.

Στα πρόθυρα της ενάρξεως του Β' Ρωσο-Τουρκικού πολέμου, το 1787, η Υψηλή Πύλη διαμαρτύρεται στη Ρωσία ότι παραπλανά τους Κυκλαδίτες για να ενταχθούν στον Ρωσικό στόλο, και ότι με τις προξενικές αρχές επιθυμεί να σταθεροποιηθεί ως ρυθμιστική δύναμη στο Αιγαίο και ευρύτερα στη Μεσόγειο⁴⁴. Τον Αύγουστο του 1787 ο σουλτάνος κηρύσσοντας τον πόλεμο εναντίον της Ρωσίας τόνισε με διάγγελμα του ότι «...Η Ρωσία εγήρευσε να κάνει κονσόλους εις την Βλαχίαν και Πογδανίαν και εις το Αρχιπέλαγος, τα οποία όλα αυτά προξενούσι μεγάλην ζημίαν εις τους Μουσουλμάνους, με το να εξελάγιαζον τους ραγιάδες της Πόρτας... μεταχειριζόμενη αυτούς διά ναύτας ή και βάνοντάς τους εις άλλας υπηρεσίας της διοικήσεώς της...»⁴⁵

Μετά την εμφάνιση των Ρώσων προξένων στην Ελλάδα, και ασφαλώς στα νησιά του Αρχιπελάγους, οι Έλληνες επιζητούν προστασία και η Ρωσία την παρέχει⁴⁶. Στα νησιά η προστασία είναι περισσότερο αισθητή και με την ανάπτυξη της ναυτιλίας, υπό τη Ρωσική σημαία, μετά τη Ρωσο-Τουρκική συνθήκη του 1783. Οι Σαντορινιοί, που δεν μπορούν να υποφέρουν την επάνοδο των Τούρκων μετά την αποχώρηση των Ρώσων, διαθέτοντας αρκετά πλοία κάνουν χρήση της Ρωσικής σημαίας, και μεταναστεύουν στο Κρίμι⁴⁷.

³⁷ Ν. Βερνίκος – Σ. Δασκαλοπούλου *Μελέτη του ιστορικού λεξιλογίου και της τοπογραφίας του ελληνισμού της Κριμαίας* Ιούλιος 2006, www.Archives.gr, σελ.3.

³⁸ Θεοτόκης Νικηφόρος, *Απόκριση ορθοδόξου τινός προς τινά αδελφόν ορθόδοξον περί της των καθολικών δυναστείας*. Έκδοση 3^η, 1853, σελ. 95 (1^η έκδοση 1775), στο ίδιο όπως πάνω σημ. 17.

³⁹ Β.Π. Ποτέμκιν *Ιστορία της Διπλωματίας*, Γκοβόστης, Αθήνα 1946, Β' τόμος, σελ. 149.

⁴⁰ Ευγ. Τάρλε 'Ο Ναύαρχος Ουσακώφ στα Ιόνια Νησιά', Εκάτη, Αθήνα 2002, σελ. 31. Η εκτίμηση αυτή του Τάρλε εξηγεί την διπλωματική παρέμβαση Ρώσων στο Αρχιπέλαγος την περίοδο αυτή, π.χ. Ψαρός, Ταμάρρα, Ουσακώφ, εν πολλοίς Λ. Κατσώνης, που παίρνει κατά καιρούς μέρος σε διαπραγματεύσεις, όπως π.χ. με τους Μανιάτες για τον ορισμό ως Ν. βάσεως του Πόρτο Κάγιο (1790), κ.ά.

⁴¹ Μηδρινός, ίδιο, σελ.50.

⁴² Άρς ίδιο πιο πάνω.

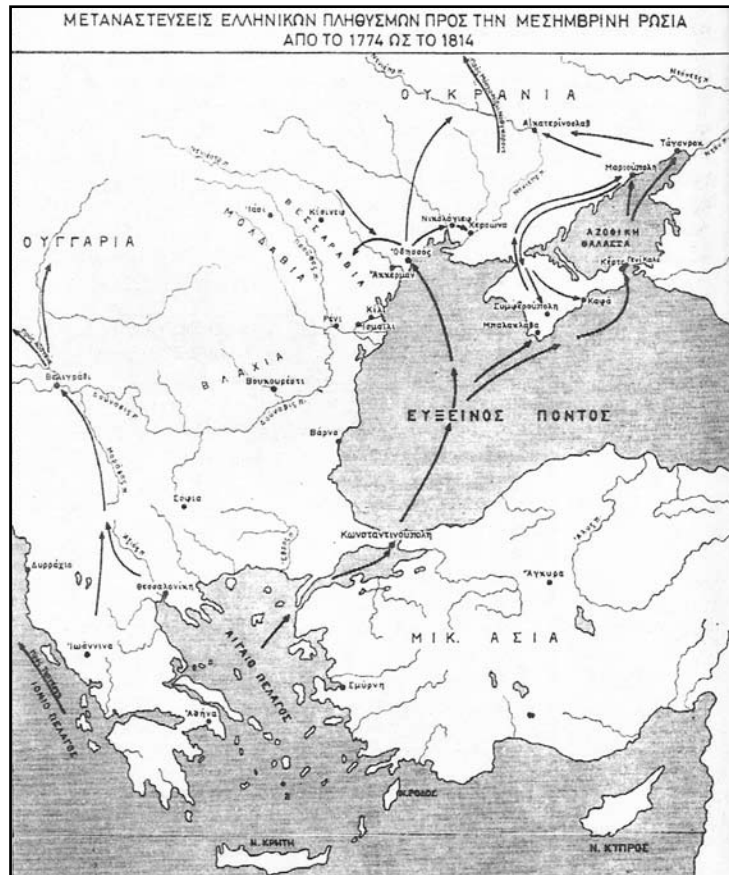
⁴³ Ίδιο, σελ.263. Επίσης ίδιοι 'Η Αλβανία και η Ήπειρος', 1994, σελ. 127, σημ. 52.

⁴⁴ Δ. Πασχάλη, στο ίδιο ό.π., σελ. 447.

⁴⁵ Το Μανιφέστο κηρύξεως πολέμου εναντίον των Ρώσων βλ. Αθ. Κομνηνού Υψηλάντου 'Τα μετά την Άλωσιν' Εν Κωνσταντινουπόλει 1870, σελ. 660-661. Επίσης Β. Β. Σφυρόερα Τα Ελληνικά Πληρώματα του Τουρκικού Στόλου', Αθήνα 1968, σελ. 51.

⁴⁶ Άρς, ίδιο ό. π., σελ. 267.

⁴⁷ «Με ρουσσικά πλευσίματα πολλαί φαμίλια των νήσων του Αιγαίου Πελάγους...επενούσαν συχνά από της Κωνσταντινουπόλεως διά να μεταικήσουν εις Κρίμι...» Αθ. Κομνηνού Υψηλάντου 'Τα μετά την Άλωσιν', σελ. 546.

Χάρτης 11, Α. Βακαλόπουλος
 'Ιστορία του Νέου Ελληνισμού', τομ. Δ', σελ. 424.

Παρατηρείται τότε και διευκολύνεται από τους Ρώσους προξένους, και εντείνεται μετά το τέλος του νέου Ρωσο-Τουρκικού πολέμου (1791), μαζική μετεγκατάσταση Ελλήνων σε Ρωσικά εδάφη, όπου η ελευθερία τους δίνει τη δυνατότητα μεγάλης οικονομικής ανόδου.

Η προστασία από τους Ρώσους και η μετανάστευση είναι δικαιολογημένη, γιατί οι Τούρκοι ήσαν έκτοτε αναγκασμένοι να εφαρμόζουν διακριτική μεταχείριση στους «Ρώσους» Έλληνες. Δεν μπορούσαν να τους μεταχειρίζονται όπως τους λοιπούς κατακτημένους κατοίκους των Ελληνικών περιοχών. Παράδειγμα, το φερμάνι της 10^{ης} Ιουνίου 1797 προβλέπει «...προστάζομεν όσοι των τοιούτων έσωσαν να κατοικήσουν εις την Ρωσίαν και ήθελον έλθη εις τα μέρη της επικρατείας μας διά υποθέσεις πραγματείας των, οι τοιούτοι να γνωρίζονται ως Ρώσοι αν είναι γεγραμμένοι εις την καντζηλαρίαν των κονσόλων της Ρωσίας, και εις το ενυπόγραφον τεφτέρι, οι δε λοιποί να μην διαφεντεύονται από τον κόνσολον της Ρωσίας, αλλά να να κρίνονται ως μισθωτοί εις τα ρώσικα τα καράβια και να καταδικάζονται εις τας ακαταστασίας των καθώς κατωτέρω φανερώνεται εις το όπιον ευχαριστήθει και ο πρέσβης της Ρωσίας με τακρίρι του εις την υψηλήν πύλην...»⁴⁸.

Τότε δημιουργείται και το επίθετο Ρώσος ή Ρού(σ)σος, που ακόμα και σήμερα υπάρχει στη Σαντορίνη⁴⁹. Την περίοδο αυτή το Ρωσικό προξενείο στη Σαντορίνη στηρίζεται σημαντικά από το εμπόριο κρασιών, που έχει αναπτυχθεί σε βασικό οικονομικό μέσο συναλλαγής με τη Ρωσία. Δυστυχώς, οι πληροφορίες για το Ρωσικό προξενείο την περίοδο αυτή δεν υπάρχουν σε μορφή Αρχείου. Για το Ρωσικό προξενείο της Σαντορίνης πληροφορίες προκύπτουν έμμεσα από έγγραφα του πρώην Επαρχείου Θήρας, που όμως καλύπτουν την περίοδο 1837 με 1869, ενώ το Αρχείο του ίδιου του προξενείου δεν έχει ακόμα εντοπισθεί.

Πάντως γνωρίζουμε ότι το 1837 υπάρχει ακόμα Ρωσικό προξενείο και αντιπρόσωπος της Ρωσίας και πρόξενος στη Σαντορίνη είναι ο Βασίλειος Μαρκεζίνης, που ήταν σ' αυτή τη θέση από την εποχή 'του αγώνος της

⁴⁸ Ι. Ψύλλα, ό.π. σημ. 26, σελ. 319.

⁴⁹ Μ. Μηνδρινού 'Τουρκοκρατούμενη Θήρα – Απελευθερωτικά Αυτής Κινήματα', Επετηρίς Ετ. Κυκλαδικών Μελετών, τομ. Θ', 1971, σελ. 726.

ανεξαρτησίας⁵⁰. Το 1850 δε, υποβιβάζεται σε ‘Αυτοκρατορικό Υποπροξενείο της Ρωσίας εν Θήρα’ με υποπρόξενο το Σπυρίδωνα Μαρκεζίνη⁵¹.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί τέλος το γεγονός ότι πολλοί αυτόχθονες Θηραίοι εκμεταλλεύτηκαν σε μεγάλο βαθμό τον διπλωματικό τίτλο του προξένου ή υπό προξένου, αυθαιρετώντας κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Δεν δίσταζαν ακόμα και να παρέχουν «εν ρόλον χάρτου», δηλαδή Βεβαιωτικό- Πιστοποιητικό, με το οποίο σαντορινιοί μεταμορφώνονταν σε αλλοδαπούς με τις ανάλογες απαλλαγές και αποκομιδή κερδών. Έφθασαν δε σε τέτοια σημεία υπερβολών και κατάχρησης τίτλων, ώστε παρατηρήθηκαν περιπτώσεις, όπου π.χ. ο πατέρας να είναι Ρώσος πρόξενος και από τα παιδιά του ο ένας Γάλλος και ο άλλος Άγγλος ή Ολλανδός πρόξενος⁵². Το τελευταίο βέβαια δεν συμβαίνει μόνον στη Σαντορίνη, αλλά και στα περισσότερα νησιά του Αρχιπελάγους. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση της Κέας (Τζιάς), όπου πρόξενος της Γαλλίας, Αυστρίας και Ρωσίας είναι ο Γεώργιος Πάγκαλος⁵³ στην περίοδο της δράσεως του Λ. Κατσώνη (1787-1791).

Πάντως, πολλοί Έλληνες πρόξενοι της Ρωσίας ή και άλλων κρατών διορισμένοι στα νησιά του Αιγαίου, στο στενό κοινωνικό περιβάλλον και τη ματαιοδοξία για τίτλους, μέσα στη στραπατσarisμένη πολλές φορές χρυσόστολιστη φορεσιά τους, προκαλούσαν τα ειρωνικά σχόλια των ξένων περιηγητών⁵⁴.

Η εμπειρία από τη συμπεριφορά των Ελλήνων προξένων των διαφόρων κρατών, ειδικά στα Ελληνικά νησιά, που την περίοδο αυτή συνδέονται με την ανάπτυξη της ναυτιλίας, οδήγησε τα επόμενα χρόνια τις Αρχές στις οργανωμένες Διοικήσεις να λάβουν αυστηρά μέτρα σε ό,τι αφορούσε την εκτέλεση των καθηκόντων των προξένων. Παράδειγμα, στην Ιόνιο Πολιτεία, στον Κανονισμό της Ναυτιλίας (1803 – 1805) υπάρχει άρθρο που προδιαγράφει με σαφήνεια τις υποχρεώσεις των προξένων, υπό προξένων και προξενικών πρακτόρων. Μάλιστα σε άλλο άρθρο προβλέπονται κυρώσεις για τις παραβάσεις τους⁵⁵.

Στην παρούσα εργασία επιχειρήθηκε να δοθεί μια εικόνα για ό,τι ίσχυε το 18^ο αι. στο Αρχιπέλαγος και ειδικότερα στη Σαντορίνη και αφορούσε στην καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης από απόψεως προξενικών αντιπροσωπειών.

Ειδικά όμως για τους Ρώσους προξένους, εκτιμάται ότι οι εργασίες του καθηγητού Άρς είναι πρωτοπόρες. Έχει εντοπίσει και μελετά επί χρόνια τις εκθέσεις των προξένων και των άλλων εντεταλμένων της Ρωσικής κυβερνήσεως στα Βαλκάνια, που θεωρεί πηγές πρώτης τάξεως⁵⁶. Ελπίζεται ότι το Κέντρο Ελληνο-Ρωσικών Ερευνών (Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.) θα υποστηρίξει τις έρευνες του Επιτίμου Μέλους της, του κ. Άρς, για να δουν τη δημοσιότητα περισσότερα ιστορικά στοιχεία στον τομέα αυτόν!

Πολύτιμες πληροφορίες επίσης μπορούν να προσφέρουν στους Έλληνες ερευνητές και οι εκθέσεις των Ελλήνων προξένων της Ρωσίας στις γειτνιάζουσες με το Αρχιπέλαγος και την Ελλάδα γενικότερα περιοχές, όπως ο Σπ. Βαρούχας στην Τεργέστη, ο Α. Παλλαδοκλής στο Κάταρο, ο Γ. Πρωτοψάλτης στην Αγκόνα, ο Λ. Μπενάκης στην Κέρκυρα και ο Πάνος Μπιτσίλης στη Χειμάρρα⁵⁷.

Τα Ρωσικά Κρατικά Αρχεία είναι πλέον προσβάσιμα και παραμένουν στη διάθεση των ερευνητών!

Συμπεράσματα

Ακολούθως ο κ. Π. Στάμου προχώρησε στη διατύπωση των συμπερασμάτων της Ημερίδας και μεταξύ των άλλων είπε τα παρακάτω:

- Εκτιμάται ότι όλοι οι παριστάμενοι βοήθησαν να επιτευχθούν οι βασικοί σκοποί της Ημερίδας, που ήταν να δώσει την ευκαιρία στις τοπικές αρχές, επιστήμονες και παρατηρητές, αλλά και στην ευρύτερη επιστημονική κοινότητα

⁵⁰ Γ. Μαρίνου ‘Ιστορικές Αναδρομές’, στο ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ 1971 του Μ. Δανέζη, σελ. 108.

⁵¹ Μ. Δανέζη ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ 1971, σελ. 113 και Μηδρινού, ίδιο, σελ.51.

⁵² Μηδρινού ίδιο, σελ.70.

⁵³ Ο Γ. Πάγκαλος έδρασε υπέρ των κατοίκων της Τζιάς, μέσω του Γάλλου πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη, ώστε να μην καταστραφεί από τους Τούρκους το νησί, μετά την αποχώρηση του Λ. Κατσώνη. Μαζί με τους άλλους προξένους (Άγγλιος Γιουζέπο Πάγκαλο, Βενετίας Νικόλαο Πάγκαλο) και τους αρχιερείς και επιτρόπους προσπάθησαν να σώσουν τον κόσμο από τον Τουρκικό Στόλο, βλ. Ιωάννου Ν. Ψύλλα ‘Ιστορία της νήσου Κέας’, Β’ έκδοση, Βουρκαριανή 1992, σελ. 170 και 172.

⁵⁴ Επί πλέον έδιναν σε πολλούς φίλους τους τα λεγόμενα «βεράτια», με τα οποία είχαν προστασία και ειδικά προνόμια, όμοια με τους Ευρωπαίους στη Τουρκία, όντες δίπλα στους προξένους, βλ. και Α. Βακαλόπουλο, ό.π., σελ. 425.

⁵⁵ Γεράσιμος Βλάχος ‘Επτανήσιος Πολιτεία, ο Κανονισμός της Ναυτιλίας (1803 – 1805)’, Αθήνα 2005, σελ.18-19.

⁵⁶ Γκρ. Άρς ‘Η Αλβανία και η Ηπειρος’, Γούντενμπεργκ 1994, σελ. 17.

⁵⁷ Ίδιο ό.π.

α) Να μάθουν τι είναι το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.,

β) Πως μπορεί να προσφέρει τη βοήθειά του με ουσιαστικό τρόπο στα ιστορικά, οικονομικά και κοινωνικά δρώμενα της Σαντορίνης, μέσα από τις ομιλίες, τις πληροφορίες των διακεκριμένων ομιλητών και τη ζωντανή συζήτηση, που ακολούθησε και

γ) Να αποτελέσει η Ημερίδα μια συνεδριακή εκδήλωση που θα προσθέσει το δικό της κύρος στην πνευματική κίνηση του νησιού.

- Επεσήμανε τα κυριότερα σημεία των ομιλιών, που διεύρυναν ή συμπλήρωσαν την ιστορική πληροφόρηση των ακροατών.

- Σημείωσε τη χρησιμότητα της συζήτησεως, από την οποία προέκυψαν τουλάχιστον δύο μελλοντικές δράσεις του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. σε συνεργασία με τους φορείς της Σαντορίνης

α) Τεκμηρίωση χρονικά της παλαιότητας παραγωγής του Βινσάντο και

β) Συστηματική καταγραφή και αξιολόγηση των Ρωσικής προέλευσης ιερών σκευών και εικόνων του νησιού.

Κλείνοντας την Ημερίδα ο κ. Π. Στάμου παρεκάλεσε τον έχοντα τον γενικό συντονισμό της εκδήλωσης κ. Εμμ. Λιγνό να αναφερθεί στους υποστηρικτές της Ημερίδας.

Ο κ. Εμμ. Λιγνός, αφού ευχαρίστησε του συμμετέχοντες στην εκδήλωση για την ενεργό παρουσία τους, μεταξύ των άλλων συνέδρων, εκείνους που κάλυψαν την εκδήλωση στα αντίστοιχα Μέσα Μ. Ενημέρωσης, ήτοι τους κ. Β. Καρύδη (Διευθυντή του Ελληνικού Ρ/Φ του Λονδίνου), την κα. Α. Μιρόνοβα (Ρωσόφωνη εφημερίδα 'ΟΜΟΝΟΙΑ' των Βαλκανίων, που εκδίδεται στην Αθήνα). Επίσης τον Πρόεδρο της Κοινότητας Οίας και Θηρασίας κ. Γ. Χάλαρης, τη Διευθύντρια του Ιδρύματος 'Μακ Άρθουρ' της Ρωσίας κα. Τ. Sdanova, την κα. Γ. Σκβόρτσοβα του Ιδρύματος Σλαβικών και Βαλκανικών Σπουδών της Μόσχας και το λοιπό πλήθος παρατηρητών, επισκεπτών της νήσου και της τοπικής κοινότητας.

Ο κ. Εμμ. Λιγνός συνέχισε ευχαριστώντας τους χορηγούς της Ημερίδας, χάρις στους οποίους, όπως είπε, έγινε πραγματικότητα αυτή η πρωτοβουλία του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

Χορηγοί ήσαν οι ακόλουθοι:

- Δήμος Θήρας/Δ.Ε.Πο.Τ.Α.Θ. και Κοινότητα Οίας

- Ηλιότοπος Συνέδρια, Ε.Σ.Θ.Π. – Santo Wines

- Ένωση Λεμβούχων Θήρας, Ξενοδοχείο-Τουριστικό Γραφείο 'Pelican',

- Ν. Νομικός-Βιβλιοπωλείο Φηρά, Χρ. Ρούσσοι-ONE Rent a Car,

- Ι. Αργυρός-Ξενοδοχείο 'Σαντορίνη', Εστιατόριο 'Κάπταιν Λοίζος', ΜΑΡΙΩ, Hook Bar – Ζ&Α. Δανέζης,

- Ν&Φ Δαμίγου, Εμμ. Λιγνός, Π. Στάμου, Χρ. Καραβίας, Σ. Κίτσου, Μ. Κουτσογιαννοπούλου-Συρίγου και Στ. Παπανδρέοπουλος.

Η Ημερίδα έκλεισε επίσημα με δείπνο που παρέθεσε ο Δήμος θήρας.

Κάλυψη Ημερίδας από το Ελληνικό Ραδιόφωνο του Λονδίνου Φωτογραφικό υλικό από την Ημερίδα και την παραμονή των συνέδρων στη Σαντορίνη.

Με τον Γενικό Διευθυντή του κ. Β. Καρύδη το LGR κάλυψε την Ημερίδα με ευρύτατο ρεπορτάζ και φωτογραφικό υλικό. Χαρακτηριστικό μέρος από την ιστοσελίδα του παραθέτομε πιο κάτω.

London Greek Radio

Connecting London's Greek community

- Greek Announcements

‘Ρώσοι Διπλωμάτες στο Αρχιπέλαγος το 18ο Αιώνα’

LGR - Thursday 12th of October 2006

Εξ αριστερών , Εμμ. Λιγνός, Πάνος Στάμου ,
Α. Κονταράτος, Ι. Νικολόπουλος, Κυρ. Παπουλίδης

Ο καθηγητής Grigori Arsh

Το Σάββατο 30 Σεπτεμβρίου 2006 στο Μπελλώνειο Πολιτιστικό Κέντρο της Σαντορίνης, στα Φηρά, με την οργάνωση και το συντονισμό του εκδότη των «Θηραϊκών Νέων» και ταμιά του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. κ. Εμμ. Λιγνού, το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. πραγματοποίησε διεθνή επιστημονική Ημερίδα με θέμα: Ρώσοι Διπλωμάτες στο Αρχιπέλαγος το 18ο Αιώνα.

Πέρα από τα τοπικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης η Ρωσόφωνη εφημερίδα ΟΜΟΝΟΙΑ - ΟΜΟΝΙΑ, με την σύνεδρο δημοσιογράφο κα Άννα Μιρόνοβα κάλυψε το γεγονός με το ακόλουθο δημοσίευμα (μέρος μόνον για τεχνικούς λόγους):

8 **конференция** www.imn.gr E-mail: omonola@imn.gr № 03(609) - 17.01.2007 - 23.01.2007 **ΟΜΟΝΙΑ**

Эгей глазами послов Екатерины Великой

Недавно Центр греко-российских исторических исследований провел первую конференцию по теме «Российская дипломатия на греческих островах в 18 в.», которая состоялась в Культурном центре Беллоньо, на острове Санторини. Мероприятие было организовано при поддержке Центра греческой культуры города Москвы и Российского центра новогреческих исследований. Конференция прошла при большом стечении слушателей, как местных любителей истории, так и гостей из других городов Греции и из-за рубежа.

Анна МРОНОВА

Огромное розово-оранжевое сандоринское солнце клонилось к закату, когда участники конференции собрались на большой лоджии, расположенной на склоне черной горы. Внизу раскинулся городок, как будто приклеенный к покатому склону вулканической породы. Море в бухте скрывало в своих глубинах бездну, а по середине кальдеры виднелся спящий вулкан, приземистый и темный, словно...

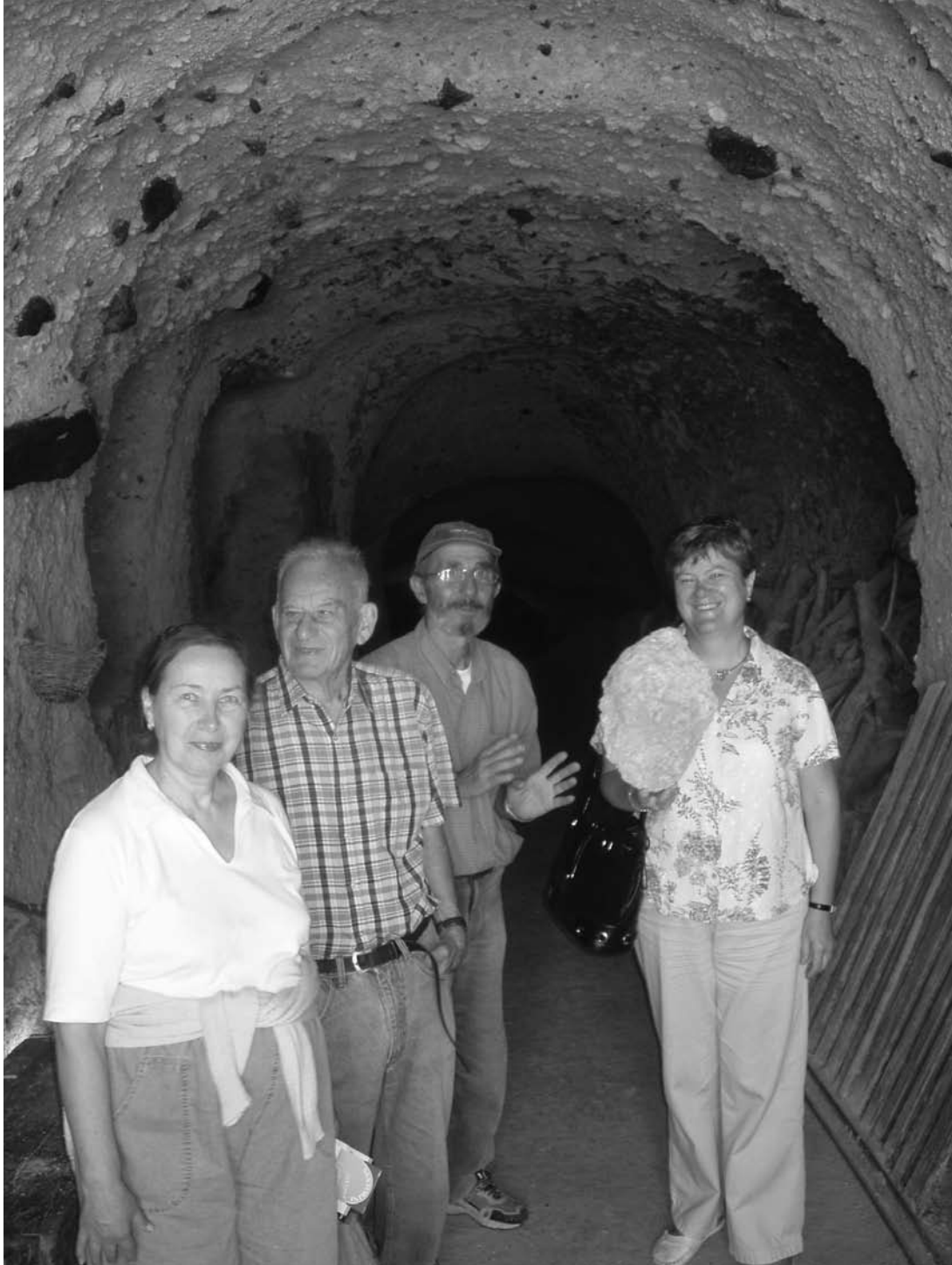
опирался на поддержку Академии наук Москвы, института балканских и славянских исследований и профессора Григория Арша, Военно-морской академии и Морского музея Санкт-Петербурга и профессора Юрия Пряхина, московского Православного института и профессоров Чичурова и Градзианского, Фонда новогреческих исследований во главе с профессором Янисом Николопулосом и других организаций России и Украины, приняли решение о создании «КЕРИЕ».

Целью Центра является поддержка, развитие, финансирование исследований исторических связей России и Греции. Центр российско-греческих исторических исследований поддерживает как независимые исследования, так и работы ис-

общества острова, священнослужители местной церкви, мэр острова, школьные преподаватели, а так же гости из Афин, Салоник, Москвы и Петербурга. Приглашенные историки представили на суд общественности доклады – плоды многолетних исследований – Григорий Арш с докладом «События на островах архипелага Эгейского моря и, в особенности, Сандорини, в соответствии с отчетами российский послов эпохи Екатерины Великой».

Кириакос Папулидис с докладом «Российское присутствие в восточном средиземноморье и дипломатическая защита в соответствии с законами 18 века» и Ольга Соколовская с докладом «Российские военные в роли дипломатов на греческих островах в 18 в. Доклад Ольги Соколовской».

Παραθέτομε επίσης φωτογραφικό υλικό από το αρχείο Π. Στάμου

Στο Λαογραφικό Μουσείο Εμμ. Λιγνού. Γκαλίνα Σκόρτσοβα, Γκριγκόρι Αρς, οδηγός μουσείου, Τατιάνα Σντάνοβα

Σύνεδροι στην Καλντέρα

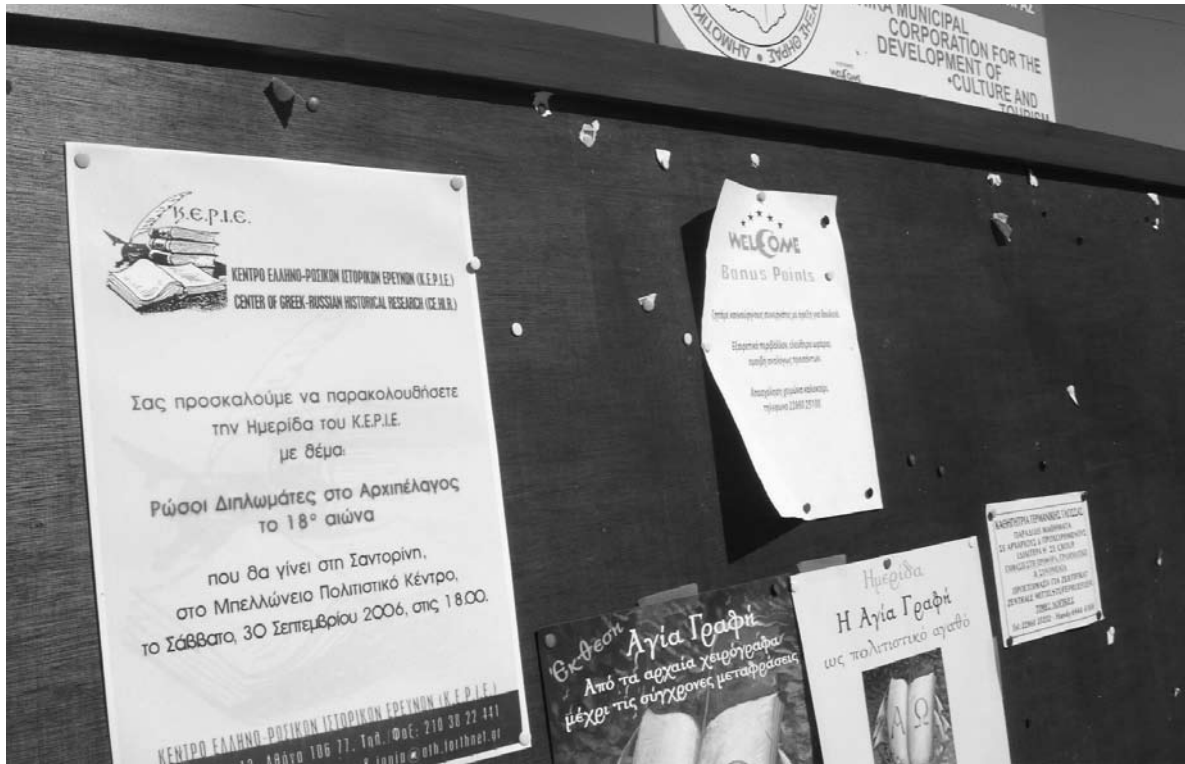
Ρωσίδες σύνεδροι στον φιλόξενο χώρο του Ηλιότοπου, του κ. Κ. Κωνσταντινίδη

Ο κ. Εμμ. Λιγνός ξεναγεί συνέδρους στο ομώνυμο Λαογραφικό Μουσείο

Σύνεδροι στη βεράντα του Ηλιότοπου στο Μεροβίγλι

Αφίσα της Ημερίδας στον πίνακα ανακοινώσεων του Δήμου

Το ηλιοβασιλέμα της Σαντορίνης από την Οία...κλείνει την Ημερίδα!

Το Δελτίο Τύπου της Ημερίδας

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΟ-ΡΩΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Center of Greek-Russian Historical Research (CE.HI.R.)

Κλεισόβης 12, Αθήνα 106 77, τηλ./Φαξ: + 30 210 38 22 441,
e-mails: emlignos@otenet.gr & ionia@ath.forthnet.gr

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

04.10. 2006

Το Σάββατο 30 Σεπτεμβρίου 2006 στο Μπελλώνειο Πολιτιστικό Κέντρο της Σαντορίνης, στα Φηρά, με την οργάνωση και το συντονισμό του εκδότη των «Θηραϊκών Νέων» και ταμιά του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. κ. Εμμ. Λιγνού, το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. πραγματοποίησε διεθνή επιστημονική Ημερίδα με θέμα:

Ρώσοι Διπλωμάτες στο Αρχιπέλαγος το 18^ο Αιώνα.

Η εκδήλωση έγινε με την υποστήριξη του ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ (ΚΕΠ) Μόσχας και του ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΙΕΕ) Ρωσίας.

Την έναρξη της Ημερίδας κήρυξε ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Θήρας κ. Ι. Αργυρός, που εκπροσώπωσε τον απουσιάζοντα Δήμαρχο Θήρας κ. Αγγελο Ρούσσο και προλόγισε ο Πρόεδρος του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. καθηγητής κ. Α. Κονταράτος. Μετά από εισηγητική ομιλία του Αντιπροέδρου του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. και Προέδρου του Ι.Ε.Ε. κ. Ι. Νικολόπουλου, ο οποίος ανέγνωσε και χαιρετισμό του Κ.Ε.Π

(Διευθύντριας Δρ. Θ. Γιαννίτση), οι βασικοί ομιλητές παρουσίασαν τα αντικείμενα της Ημερίδας όπως πιο κάτω:

1) Καθηγητής **Grigori Arsh** : *Τα νησιά του Αρχιπέλαγος και ιδιαίτερα η Σαντορίνη σύμφωνα με τις εκθέσεις των Ρώσων προξένων την εποχή της Αικατερίνης της Μεγάλης.*

2) Δρ. **Κυριάκος Παπουλίδης** : *Η ρωσική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο και το καθεστώς της διπλωματικής προστασίας κατά το 18^ο αιώνα.*

3) Η καθηγήτρια **Olga Sokolovskaya**: *Ρώσοι στρατιωτικοί σε ρόλο διπλωμάτη στο Αρχιπέλαγος στο τέλος του 18^{ου} αιώνα* (την ομιλία της ανέγνωσε ο υποψήφιος Διδάκτωρ κ. Γιάννης Καρράς, επειδή η ομιλήτρια απουσίασε αιφνιδίως για λόγους υγείας).

Ακολούθησε συζήτηση με συντονιστή τον Πρόεδρο του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. καθηγητή κ. Κονταράτο και η Ημερίδα έκλεισε με τα συμπεράσματα, που διατύπωσε ο Γενικός Γραμματέας του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. κ. Π. Στάμιου. Η Ημερίδα είχε ευρύτερο επιστημονικό και οικονομικό τοπικό ενδιαφέρον, δεδομένου ότι προέκυψε πρόταση να αναλάβουν Σαντορινιοί μεταπτυχιακοί φοιτητές την έρευνα σχετικά με τις εξαγωγές οίνου προς τη Ρωσία (το 18^ο αι. και μετά), και για την ιστορική κατάταξη και καταγραφή των ιερών σκευών και εικόνων που Σαντορινιοί έμποροι δώρισαν στις εκκλησίες του νησιού από το εμπόριο που ανέπτυξαν (από τον 18^ο και μετά αι.) με τους Ρώσους.

Κατά τη συζήτηση πολύτιμη συμβολή είχαν ο Έπαρχος κ. Χρύσανθος Ρούσσος, ο Αρχιμανδρίτης π. Χριστοφόρος (οινολόγος, που επεσήμανε την συμβολή της Ημερίδας και των Ρωσικών Αρχείων στην κατοχύρωση διεθνώς του τοπικού οίνου Βινσάντο), ο ομ. Καθηγητής κ. Ν. Βερνίκος (ως συμβολή στο έργο του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.

κατέθεσε Ολλανδικά Αρχεία – B.J. Slot –για τον 18^ο αι. και τη δράση του Λ. Κατσώνη), η πρώην Αντιπρύτανης του Πανεπιστημίου Αιγαίου κ. Σ. Δασκαλοπούλου κ.ά.

Στην Ημερίδα παρέστησαν μεταξύ των άλλων συνέδρων και κάλυψαν στα αντίστοιχα Μέσα οι κ. Β. Καρύδης (Διευθυντής του Ελληνικού Ρ/Φ του Λονδίνου), κα. Α. Μιρόνοβα (Ρωσόφωνη εφημερίδα ‘ΟΜΟΝΟΙΑ’ των Βαλκανίων, που εκδίδεται στην Αθήνα). Επίσης παρέστησαν ο Πρόεδρος της Κοινότητας Οίας και Θηρασίας κ. Γ. Χάλαρης, η Διευθύντρια του Ιδρύματος ‘Μακ Άρθουρ’ της Ρωσίας κα. Τ. Sdanova, η κα. Γ. Σκβόρτσοβα του Ιδρύματος Σλαβικών και Βαλκανικών Σπουδών της Μόσχας και πλήθος παρατηρητών, επισκεπτών της νήσου και της τοπικής κοινότητας.

Το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. ιδρύθηκε το 2005 ως μη κερδοσκοπικό πνευματικό σωματείο και σκοπός του είναι να είναι ένας φορέας στην Ελλάδα, που σε συνεργασία, και όχι ανταγωνιστικά, με τους υπάρχοντες φορείς ίδιας φύσεως (ΑΕΙ, ΤΕΙ, Ιδρύματα κ.ά.) θα συντονίζει, θα υποστηρίζει και θα διεξάγει έρευνα σε θέματα δράσης και ιστορίας του Ελληνισμού στη Ρωσία.

Στα πλαίσια των σκοπών του Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε., πριν και μετά την Ημερίδα έγιναν γόνιμες επιστημονικές συζητήσεις μεταξύ των συνέδρων και τα μέλη του έλαβαν ενδιαφέρουσες προτάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη και έρευνα σε σχετικά θέματα.

Οι ομιλίες της Ημερίδας θα κυκλοφορήσουν σε τόμο υπό μορφή Πρακτικών.

Η Ημερίδα έκλεισε με επίσημο δείπνο που παρέθεσε ο Δήμος Θήρας.

Την πραγματοποίηση της Ημερίδας υποστήριξαν οι ακόλουθοι χορηγοί:

- Δήμος Θήρας/Δ.Ε.Πο.Τ.Α.Θ., Κοινότητα Οίας
- Ηλιότοπος Συνέδρια, Ε.Σ.Θ.Π. – Santo Wines
- Ένωση Λεμβούχων Θήρας, Ξενοδοχείο-Τουριστικό Γραφείο ‘Pelican’,
- Ν. Νομικός-Βιβλιοπωλείο Φηρά, Χρ. Ρούσσος-ONE Rent a Car,
- Ι. Αργυρός-Ξενοδοχείο ‘Σαντορίνη’, Εστιατόρια ‘Κάπταιν Λοίζος’, ΜΑΡΙΩ, Hook Bar – Ζ&Α. Δανέζης,
- Ν&Φ Δαμίγου, Εμμ. Λιγνός, Π. Στάμου, Χρ. Καραβίας, Σ. Κίτσου, Μ. Κουτσογιαννοπούλου-Συρίγου, Στ. Παπανδρέοπουλος.

Χορηγοί Ημερίδας

Ευχαριστούμε και από εδώ τους ευγενικούς χορηγούς της Ημερίδας

- Δήμος Θήρας/Δ.Ε.Πο.Τ.Α.Θ., Κοινότητα Οίας
- Ηλιότοπος Συνέδρια, Ε.Σ.Θ.Π. – Santo Wines
- Ένωση Λεμβούχων Θήρας, Ξενοδοχείο-Τουριστικό Γραφείο ‘Pelican’,
- Ν. Νομικός-Βιβλιοπωλείο Φηρά, Χρ. Ρούσσος-ONE Rent a Car,
- Ι. Αργυρός-Ξενοδοχείο ‘Σαντορίνη’, Εστιατόρια ‘Κάπταιν Λοίζος’, ΜΑΡΙΩ, Hook Bar – Ζ&Α. Δανέζης,
- Ν&Φ Δαμίγου, Εμμ. Λιγνός, Π. Στάμου, Χρ. Καραβίας, Σ. Κίτσου, Μ. Κουτσογιαννοπούλου-Συρίγου, Στ. Παπανδρέοπουλος.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΗΛΙΟΤΟΠΟΣ

Σελιδοποίηση & Σχεδιασμός Εξωφύλλου
Δημήτρης Κάζος

Επιμέλεια Ύλης
Ειρήνη Βουλγαράκη

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία
COPYEXPRESS

Χορηγός Έκδοσης

heliotopos
GROUP